

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 231 4° (LN 80)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 231 4° (LN 80)

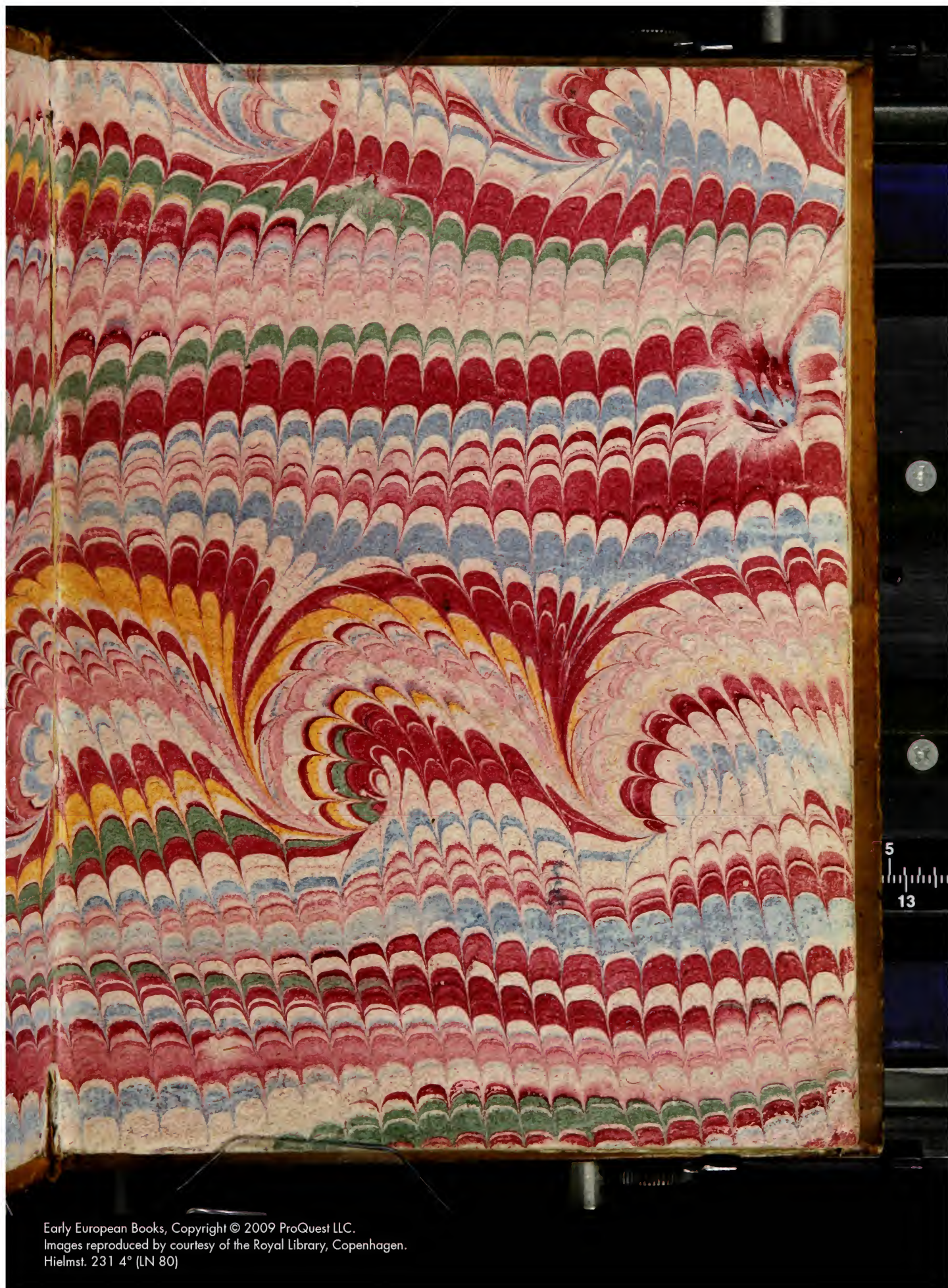

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 231 4° (LN 80)

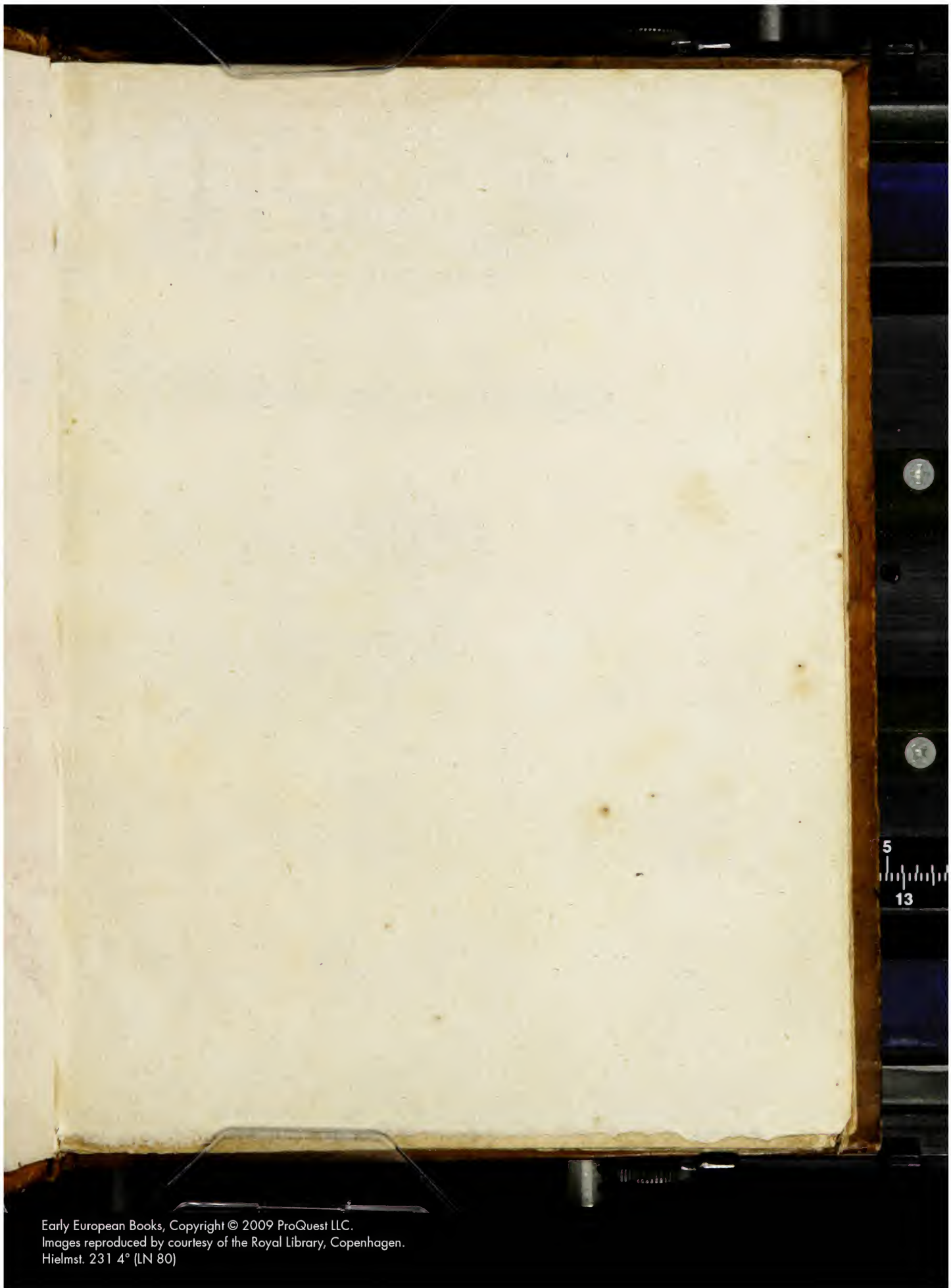

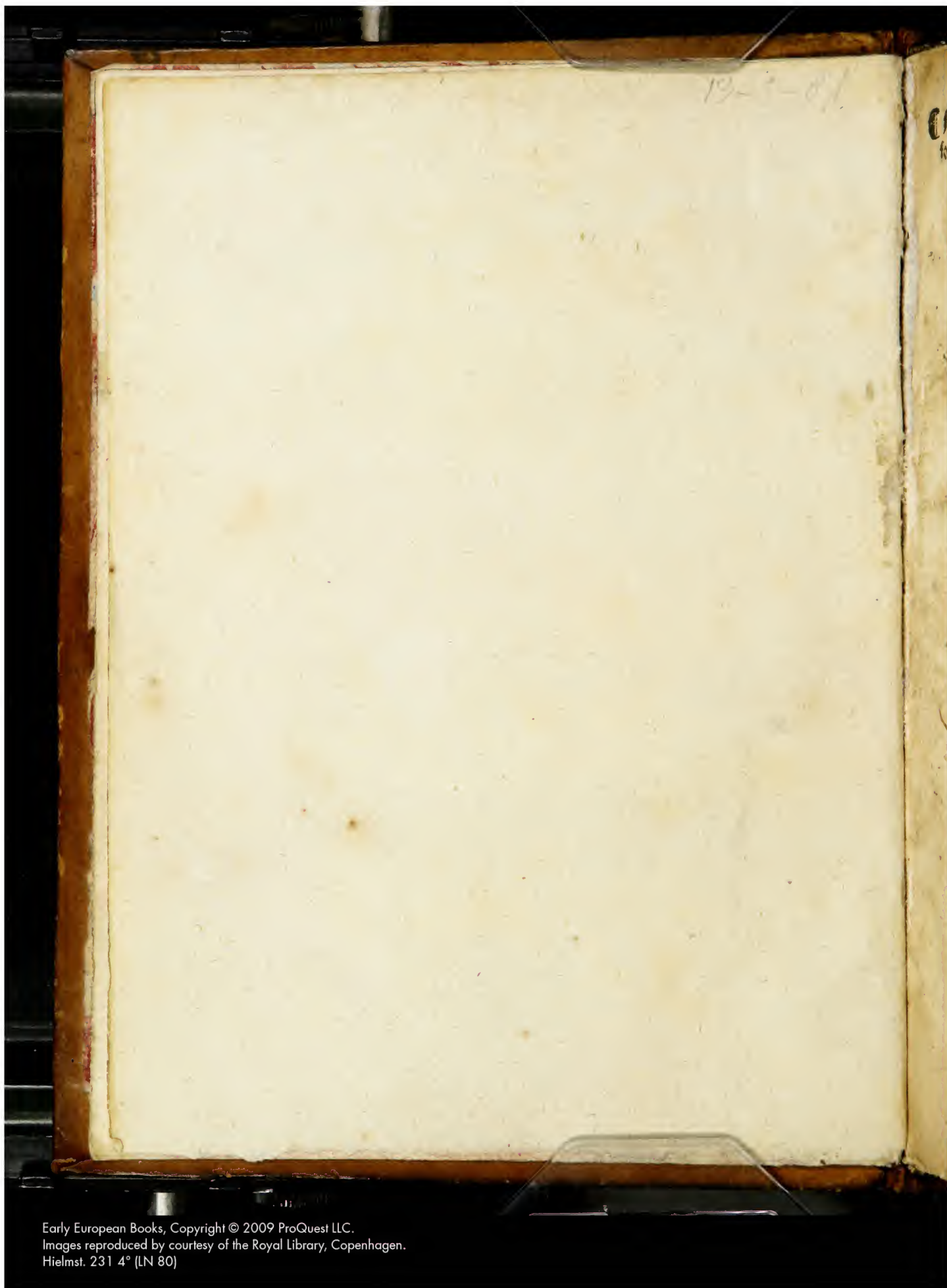
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 231 4° (LN 80)

54. 8°

E Noget Christellige Svar til the Iperlmaall
 som Koning Gustaff till Sweriges Rhyge lodt wdga till
 kus ganische Klerckerij/beråmede aff Broder Paulo
 Helie/thenom till bestandt som bedelige raffe
 ue h theenne tidt oc ere icke en nu falden/
 met thū menige Luthers hob.

Utskriben hafu Anno dñi. M.D. XLVIII

1528
 57

*Maana 18
 9 h Danio 6*

5
 13

Mædiger Furste oc mædiger Herre/ Der Gostaff Erickson Konig
till Swerigis rîge/ Broder Paulus Helie/ hilfer meth nåde och
fredt wdi Christo Jesu.

Mange Landt oc Rîge/ Mædiger Furste
oc Mædiger Herre/ træde fra theris foreldris
troo oc loffue forwonder meg icke nær saa mo-
ghet/ som att thet Tristelige Rîge/ Swerigis
indbyggere oc indfødde Alder/ nw i thene tyd
saa saare forwendis till Kettiriske oc vhriste-
lige lerdome/ emodi thū fasthedt som alle the-
ris foreldre haffue seg wdi bewist/ siden same Rîge bleff kaldet
till then Kristen troo oc loffue/ aff seto Almgario/ oc siden stad fest
aff seto Sigfrida. Thier ieg befroctindis at then plage will Swe-
rigis rîge snarlige offuergage/ som propheteris om wdi samme
sancti Sigfridi leffnet oc historia/ aff hans soster soner/ ther nogre
womilde oc vde dis mendi lode hemelige dode oc dræbe/ ther Gude
tha wille aff syn wsielige naade oc miskūd aff styre i wor tyd. Næ-
ieg tha besinder at huss nw er for her i Swerigis rîge oc andre
flere wære Guds retferdige dom och regerett/ at wi haffue icke
attiz the budtskaff oc obenbarisse han haffuer off forscressuit oc ent-
mz syn hellige prophetissa sancta Birgitta/ oc andre hellige prophe-
ter/ ther saa clarlige haffue propheteeridt om thenne tidz leylig-
hedt/ a wdhū hadt oc gerighedt off haffde forblindet forswiffet oc
forbyskrid/ tha motte wi aff hedis obenbarisse sandelige besinde oc
wonderstra/ att huer i nw woldris oc forwedis i thū hellige kirke wæ-
re forgiffige anticrist/ thz er Christi mod Raderis sætt/ swndt oc
anslag/ oc serdelis aff thett som scriffuis wdi hendis fierde bog oc/
xxxiii capittel oc xxxvi oc lxi capittel. Oc i thū siette bog/ capittulo
lviii och i thū siwonde bog/ vii oc viii capitt. som nw wore forlangt
at besyn

2
 et besynderlige fortellie / th̄ er h̄won saare w̄ydelige bescriffuer bode
 i desse bøger som nu beneffinde ere / oc andre flere / ther Eders Ma
 de kan ydermere lade forfare oc gratsche vdi same bøger som fids
 wdi Swerigis r̄yge / bode paa latine och Sweniske / dog th̄z
 er myn menig att h̄won scall heller l̄asis paa swenske en wdi latine
 att h̄won icke er saa forstadelige wd troct wdi rett oc god latine som
 h̄ene well burde. Thi fornuget ieg att h̄won haffuer noghet meer
 paa seg wdi th̄z maalt h̄won er forst scressuen / oc serdelis hoost Swē
 iske m̄ed som w̄yde oc best for staa theris twongemaals naturlige ei
 edom / oc nu besynderieg th̄z allermeest / fordi hwess h̄won scress for
 haltandēt hunderdt aar / begynder nu fast att gaa fore seg / bode
 om v̄misde R̄öger / oc Furster / om v̄ redelig oc v̄ristelig Aldill oc R̄i
 der skaff / som h̄wer kin s̄ hulle agte theris R̄iddere eedt eller iett /
 ord eller bress men h̄wer schulde giore h̄uess hanw̄m lyste / mod cr̄is
 sthendoms s̄ett oc skicke / modt klerkerid̄z magt oc ære / oc i mode
 theris foredris tro oc l̄affue. Oc besynderlige haffuer teg th̄z besin
 d̄h̄z s̄ d̄h̄n ther wdghinge neger sp̄or smaaft vnder eders naadis Fur
 stelige naaft̄ oc titell / ther nu forforis om alle landt / eders R̄ons
 gelige Māiestat till st̄r m̄ystanc̄e oc foragt / dog at ieg haffuer l̄e
 ge w̄aridt i th̄n mening / att een l̄ætt̄ere aff Luthers t̄lsh̄gere
 lod thenom v̄dgaa m̄z. Iuadan titell / at the schulde sw̄onis haffue
 dess meer v̄ypaa seg / nar the wore vnder een w̄eldig furstis oc mee
 tig herris naaft̄ v̄dgagne. Men i huore ther om er / lader ieg nu saa
 skuffue. Th̄z fast meg tha till sinde / at ieg wille fortelie sware till
 same sp̄or smaaft effter th̄n cristth̄n kirckis sande menig / oc helst for
 di att m̄yne foreldre paa mit moderne / ere eders naadis fattige v̄n̄s
 der sette / oc th̄n menige m̄adt vdi r̄yget ere m̄yne cristtelige brodre
 oc metarffwinge till Guds r̄yge / ther ieg er fordi pf̄ctig att wnder
 w̄yse then sandhedt Gudt haffuer meg forlædt / oc thenom for att
 w̄yde / att the schule icke salde v̄d̄ R̄ettery / fraa theris Gudt oc th̄n
 Al is menige

Menige cristen Kirckis gantze oc sande tro/ som er styrckedti oc
Befest met saamoghet martyru blodt oc saa mange Guds vnder-
lighe teghen oc gierninger/ ther droge then gantze werdhen till
saae troo oc loffue/ som haaffuer nu standhet fraa forste begyndisse
noghet naar y femthenhunderdt aar. Oc dog att ieg kender mæge
wisse oc lerde mendi wdi Suerigis rige som thette kunne bæder
haaffue giortt en myn saakwondighedi/ oc maawell skee haaffue thet
nu giort/ men ieg befroctter tha for theris vlempe skylldt/ att the
taare thet icke saarwondelighe giore/ som the bode well kenne oc
thenom burde. Melidige mendi oc meclige herrir fattis icke an-
dhet en sandmendi/ ther thenom burde oc schulde rwndelighe
paa mynde/ oc vnderwisse wdi all theris brost/ oc thet kan dog ic-
ke altydt skee/ naar huer mædt agter nu meer sich eghez ganghū oc
profytt en han besinder anten Guds fortoznilffe/ eller oc her-
rins salighz. Oc forthi skone the herrene seg sielffue forst til synd
oc sorg/ oc ther næst Landt oc Rige till vrbodelig skade oc forders-
sue. Men ieg will tha saa sware att thet schall icke komme eders
Furstelighedi eller Kongelige naaffū wdi noghen mistancke eller
foragt. Wi thet nu daglige fornemme at inghū kan saa snart bes-
wiggis som Mettice oc store herrir/ oc helst fordi/ the mene inghū
ware saa dierff at han taar thenom beswige/ eller bedrage/ oc thez
forraader alle Furster/ snarist y the styrcker theris salighedi ere an-
gaaendis/ naar the then skade besinde icke saa snart/ som andhen
legomlig skade/ oc for then sag schulde the alldrig bringe noghen
mandt wdi raadts wijs/ wohen then sijn eggen siell haaffde kær.
Then som seger icke godt/ han schall alldrig worde een andhen ret-
taadig. Thi will ieg at the forredere schule bemerckis y desse swa-
aar som haaffue forfortt eders Maadelighe Maiestatt y desse spors-
maall oc andre wcristelige stœcker/ ther icke ere andhz en forlofne
oc forsoorne Prestir oc Munkke/ eller andre onde cristen/ som
errefordi red eboen till all wdygd. Oc dog at een part aff theris an-

Mig sworis att haffue eet skont anseende/men theer findis tha
 skaldhedt vnder/ther wij oc nu daglige fornomme/oc met tydhen
 wij bader schule/theris hender ere icke nar saa reene som the sw
 ris att ware. Ther findis tha mange miz meg som formwoge/att
 Eders furstelighedi haffuer thenom fore giffuet wdi een god oc
 reitsindig menig/oc icke begare andre swar/en the som ere samo
 drectige mett then menige cristthen kirckis reitsindige lerdom oc
 seedwaaer. Men huess mening som findis hooff Luther oc hans
 tillhengre wdi desse sporsmaall/scall eders naade well forstaa aff
 desse swar/ther ieg wil tha sette ij rette icke for kiettere oc aff skaar
 ne meniskir fraa then hellige oc cristthen kirckis samfundt/men
 for cristthen Bisper/Herrir oc Prelater/nar ieg haffuer icke bes
 ramett desse swar fordi ieg troster att stykke till fredtz nogre kietz
 tere/oc serdelis aff Luthers tillhengere/huess forsertt er nu saa
 att the wele horis aff alle oc aff inghen lade seg sighe. For nogre
 aar bodt han seg till at disputere modt allwerdhu/oc tha stode has
 ordt/att kwinne hanwon noghen bader underwyse/tha wille han
 gierne wyge/men sidhen han bleff forherdz wdi syndt oc xdygd/
 oc saa bwonden aff wyse mendi att han kunde seg icke wyge/tha
 feck han eett andhet sindt/oc siger att han will aff en the creatur
 laris eller underwyssis/ey heller aff Gudtz engle fordi han lader
 seg att ware theris herre/oc moget wysere een alle Propheete
 som waridt haffue/thi will han att hanwon schall horis wdi aff
 syn lerdom/nar han will nu her effier inghen modstandt eller gie
 sigelse hore eller haffue/men will horis aff allwerdhu/ligerwyss
 som Gudt selffuer talde/oc wore her narwarindis paa iordhu/oc
 haffde her hwerckin stadtholdere eller noghen tidt haffuer hafft/
 sidhen cristthendomen begyntis wdhen Luther all ene. Han
 skodt seg mett thet forke till thet gantske christhendoms raad
 ij hwar och naar thet schulde holdis. Ther nesih/till fyre aff
 the ypperste Schooler/och ther the sagde hanwon emedt/

A iii

oc fordomde hans Kietterij/ tha wille han inghū hore/ men sagde
 seg strax ware wyssgiordt aff himelen/ att hans lerdom war sandt
 oc inghū andhū. Oc at inghū hadde thū rette menig wdi scriffthū
 blant alle dodelige mēiskir/ sidhū the heilige Apostel wore her
 paa iordhū. Oc dog at thette dwale geckerij wore sag nock huar fore
 hans gātsche anslag schulde omkassis/ tha findis en nuw mange
 daarlige oc forblinde mēiskir/ som twile om thet er skalckhedt
 han far miz eller oc ey. Oc mene ware tryggere att twile oc haffue
 mizstancke paa thū tro oc lerdom som warid haffuer wdi thū heli-
 lige kirke thet er blant cristhet solik y fionthen hundredt aar oc no-
 ghz meer en rundelige tale modt the Kietterij/ som ere een part thū
 sandhe Antichristi lerdom oc framsett. Saa redelige dōmere welo-
 fōme ware aff theris cristhelige hierte paa Lutherswegne att the
 taare neppe: ige bekēde eller till staa/ att han haffuer noghū tydt
 giordt y lde eller faridit wldt/ oc deiss y mellom bruge the inghū re-
 delig dom modt then menige cristen kirckis Prelater oc then gāns-
 ke cristendom/ blant hwilcke Gudt haffuer hafft saa mange oc
 saa dyrebare seēmer/ som wore een part hans statholdhere her paa
 iordhū heilige Martires oc Confessores/ Somfrower oc matroner.
 Siger noghū att Luther er een Kiettere/ tha wihe the ny cristhū
 niet nar sen/ oc see wdt aff ett grwimptansigt/ som the schulde strax
 drake thū ther saa haffuer giordt. Mē ther som noghū kalder mar-
 tires och confessores/ oc andre Gudtz helgen Antichristen bedregere
 eglere oc siele mordere ther affgiore the seg got gāmen oeen skrie-
 kelatther/ Oc thu milde Gudt/ hwij forhalis thūn dom saa fenge
 modt desse spotttere ther huerckin spare the dode eller the leffuen
 the helgen eller syndere/ gode eller onde. Thi agter ieg icke at swa-
 re for theris skyldt/ nar the staa icke till at wonderwylse som sactus
 Paulus siger om the Kiettere thet ere een oc andhū tidt paa miz
 the Rā icke then heilige scriffi udlagd met urett beskēde/ ey then
 heilige

Ad Tit. iij

4
hellige kirckis dom/ey martyra blodt/oc helligemendtz seiden
offuerwinne thenom oc stoppe theris skendige oc spottke mudi mit
saakvondige swar gior ther inthe till/ther ieg lader fordi icke wdt
gaa for theris skoldi men att hugswade eenfoldige oc mystrastige
conscientzer/ther wor herre lader rassue y thenne tidt men tha icke
endelige falde. Eders Lurstelighedi skall icke heller tro att the ha
ffuer noghet paa seg/nar the birade saa rwndelige till att bewyse
mett scriffthen/huess the framsetthe oc lade wd gaa/for di the ha
we icke scriffthens rette oc edele mening. Icke bekende the heller
noghen domere som sagt er/ther maa schellne mellom thenom som
ere twedr actighe/wdhen seg selfue/hocff huilcke then swons att
haffue wundhet ther kan mest robe spotte/bwdrre/oc skrepper. Tha
mandt holder ieg for een daare som tredet fra then menig ther sas
manghe hwaderde maall tws inde Martires oc doctores haffue wa
ridt wdt paa then hellige scriffte oc thz indgaa/ther saa Riettere aff
gerighedi hadt/wkyskhet/oc eet forswfidt hierie haffue ber am
mett/samburd/oc stadfest. Thz skall eders Naade wysselige troo
att eer theris gantschelerdom sandt oc fast/tha war ther aldrig no
ghen cristhu mandt vdi Suerigis ryge wdhen the som nw ere. Lur
thers tilhengere. Icke er heller noghen aff thz swentiske menighs
mandt eller qwinne blesfuen salig m3 gudt blant alle thenom som
ere affgagne/y saa mange aar som nw forleden eer sidhen the anas
mede then cristhen troo oc loffue. Saa att Sigfridus bisop Trinus
Konige Brunolphus bisop. Henricus Santa Birgitta Katharina
Helena oc andre hellige mennisker ther Suerigis ryge haffuer wa
ridt begaffuet m3 ere alle till ewig tidt fordomde mett thz menige
cristhen mandt som her till dags warid haffuer vdi ane ryge. Oc
icke er fordi som sagt er noghen cristhu mandt blesfuen salig aff
thz swentiske blodt/y saa mage hunderdt aar som nw forleden ere
sidhu same Suerigis ryge anamede Jesu Christi troo oc loffue/
huer

Wat fore? at the icke hadde thū tro oc mening som **W**rothū tūther
nw haſſuer met ſyne tiſhengere. **S**aa ſter thū arme mandt om als
le the heilige ſom wæridt haſſue / ſidhū the forſte heilige **A**lpoſte
le wore her paa iorden / at haſſde the then ſāme tro / ſom theris bō
ger ot leſſnet indeholder / oc meen the at theris gode gierninger wo
re behaſſuelige for **G**udt / tha ere the alle fordomde till ewig tidt
wdhen the haſſde anger och penitentze ther fore her paa iorden /
for en the aſſgenghe. **H**an will at **B**iſper oc **P**relater ſchule nw
predike oc lare ſom theris forfadre gjorde h gāmil tidt. **N**ē ther
ſom the thet nw wille giore / oc eſſterfolge theris ſerdom / tha wo
re thet hanum icke heſler till maade / nar han kaſder alle heilige
læreris bōger **A**llichriſtelige ſatt oc ſchicke / oc then heilige **K**ircē
le haſſuer tha icke haſſt andhen tro / en thū ſāme ſom wæridt ha
ſſuer hoſh hēnis **B**iſper och **P**relater wdi ſiorthūwonderdt aar /
Wdhentwilt tha trode the ſom the ſcriſſue / oc theris leſſnet ſelice
ſede ſeg eſſier theris ſcriſſt / och ſom the ſielſſue leſſde ſaa ſerde the
andre fra ſeg bode met handt oc mwondt. **W**y finde icke nogre he
lige mendi ſom haſſue ſyne bōger igenropt / wdhen hūeſſ een eller
two haſſue thet giortt wdi nogre ſaa meninger / ther the paa noe
ghen tydth haſſde wæridt wdi / ſaa lenge the ſinge ſeg bader beſio
dhet / huilken broſt ther oc ſaa offuergick **S**ancto **P**etro / en ſidhū
andre heilige mendi. **M**en om then broſt oc ſaadane lerdōme ſcaſſ
wydelige nock om talis wdi the ſwar ſom her ſchule eſſterfolghe
Mar bode **D**octor **P**eter **B**alle / och **M**eſter **E**lluſſ **S**ecretarius
giſſue meg ſtor oſſage wdi theris ſwar ſom nw ere rōgangen / att
inghen aſſ thenom haſſuer ſwondhet paa the rette ſwar ſom burde
at giſſuis / wdi ſaadan lerdōm met ret oc klar beſkede / oc heſt for
di at then ene icke torde / oc thū andhen icke wille / oc ſaa wille the
wære modtſtandige / at the torde wdi inghe ſtōcker wære eensyng
dige / var thenom haſſde tha hūrtt at giſſuet hwer andhū ret wdi
flere

5

flere stöcker en the haffue giort som Eders Naade skall met Gudtz
 hielp well bemercke wdi: desse fornessnde Quar/ther ieg will lade
 wdgaa met thet alersnariste. Oc ther som the wese tha sighe att
 then hellige kircke haffuer hafft mange hellige mendt/wdi thñ tro
 oc leudem som wærdt haffuer her tilt dage/oc at mange ere fordi
 blesuuen salige wdi same tro/som the maa tha sighe wese theoc we
 se the ey/wdhen the ere sår forbystrede/att the taare sighe helgñ
 icke wære he:gea/som icke andhz er/enat negte Gudt wære Gud
 Guds giors tha behoff at falde fra then tro/som haffuer saa man
 ge helgen/oc wdi huiltken saa mange twsinde regnere met Gudt
 oc loffue oc welsigne hanum till ewig tidt/oc indgax then loffue/
 ther wij ere wisse/om noghet mēiske blesse eller blesuer noghen
 tidt salig wdi/ther huercken befestis met ier teghen/eller bestyras
 kis met martyrum dōdt oc blod/eller met nogre dygdige giernin
 ger oc samfwindt. Men icke andhet er/en een forsambling/ther til
 hobe kōmer/aff spottere/foragtere/liggere/bedragere/kirckebry
 dere/forredere och forsoorn schalike/som giore bwlde och opor/
 modt Herrer oc furster/modt andhz Hersckaff oc Aldil/modt Boe
 gemestere oc Raadt/oc alle thenom som haffue befaling at styre oc
 regere/ther oc saa obendare seyde met all are oc dygd Ieg kā well
 tenke at thet will nagge mange/at ieg tall saa rwndelighe medt
 thetis wdygd som ere Luthers tilhengere/nar some wese sighe/at
 thet findis oc mange gode och erlige mendt som ere Luthers sag
 gwnstige oc gode/huess the ere wdwortis for mēis. En setter ieg
 wdi Gudtz hender som alting skal domme/men haffue the dog thñ
 same tro som Luther bescriffuer wdi siñe bøger/tha ere the sande
 lige Rietiere for Gudt oc werden/wdññ all oc sage. Men hūd the
 nw ere/tha wille the icke gierne foragtis mett then lose hōb som
 nw beskēmer all werden/nar han thet giort nw saa groffuelige att
 Euangelium Jesu Christi war aldis meer offuertrād en aff thes

Bi nom/

nom/icke skall heller theris sact oc prytij nogh tñt faa heder
oc ere aff theris anslag/o fordi nagger thz meg oc saa saare/at
thñ menige cristendō maa icke nyde same rett. The som swonis
wdwontis at warre noget frōme blant Luthers tilhengere/weke
huertan nyde e ler vndgielde mñ ihñ lose swern oc hob/som has
sue Luthers indgange. Men the hassue tha siellfue thñ orsas
ge giffue/nr the for nog e saa mēnkers skyd ther wore wā
gelige christij hñue foragthe thñ gintsche cristthñdom/for noi
ge nde Bispers skyldt weh onde Prestes och Mwncke/hassue
the forrthet alle gode Bper oc Mwncke/leffuendis oc dode/oc
icke thet affomeniste/men Biscops domme/Preste embede/ och
closter effnet wille the plant omkaste/saa langt theris magt kan
reke. D g at reg oc een andhen ere syndere/the findis tha mās
ge w talige som ere gode oc frōme nok/ther ingelwode bor at ny
de oc vndgielde mñn oc andre synderis onde for skylding. Om lu
thers tilhengere tale thet som sant er wdi manghe stcker/huad
tha? The motte saa moghly swige/oc saa obenbarlige/at the hass
de icke saa mange bedraget som the hassue giortt/bode blant leeg
oc leidi. Thet war icke heller alifaman loghen som Merius Lu
nomius oc Manicheus the screffue oc talde. Wñ schule icke affō
eniste agte huadt som scriffuis oc talis/men oc saa wdi huadt me
nig thet giors/Alt the fordi tale och scriffue thet som sant er/er
giortt atñ theris loghen skall oc agtis for sandhedt. Om ther fin
dis en syndere blant then menige kirkis clerckerij/ther wñ dag
lighe begræde/oc sancta Birgitta hassuer merckelige giffuet till
kende/icke er fordi then gantsche cristthendoms tro oc lerdorn for
bñstridt. Om nogre gerige mendt hassue mñßbrwget then thres
stenkirkis sætt schicke oc magt/icke bor fordi hñnis sætt schicke
eller magt/at foractis eller bespottis/men thz skall forbædis se
bwet er/oc her effter rettelige buggis som tilfornet er mñßbrwget.

Gaa

6
 Saa her off at hādle m; Gude ot i hñ cristen kircke/at wñ bādte
 synderne/oc beholde dog ihñ uto oc lerdem/ther Gudez son haffa
 uer stadifest met sich egheet blodt/som han wdstiorde for alle he
 ne wd wolde horn. Ther saa māge wñ nde Martýres haffue och
 saa besmycked met theris dede oc pyne/oc andre hellighe mende
 m; leffnet/Bøger oc lerdem/met hwinger oc torst/mett armot oc
 trengsill/met modgang oc fengsill/oc andhñ legem; twāg/ther
 Gude haffuer oc sielff befest/mett wonderlighe oc wsielige iertegñ
 ther aldrig ere giorde aff Gudez magt wdhen i ihñ cristen kirce
 kis samfwind. Jeg seer nw mange som haffue forlobet ihñ menis
 ge cristen kirckis samfwindt/fordi the torde icke omgaas m; fat
 tige syndere/men ere the nw anthñ for wdññ syndt eller syndig
 fellschaff/tha maan the tacke oc loffue Gude. Dog see och hore wñ
 daglige/at then som tilforntet torde icke orde oc dricke aff cristen
 folckis almose/oc ther fore swinge oc lase/predike oc lare/bede
 oc sige messe/hā haffuer nw lart at roffue kircke oc kloster/oc bwo
 ge andh; fassil oc swyg/oc lader seg tycke at han synder nw inthz
 Thñ som til forntet war een hemelig synder/han torde icke bliff
 ue hcoff ihñ hellighe kircke oc bādte same synder / oc fordi er han
 een obenbare synder/māge fattige mēniskir til eet fordommes
 ligt exempel oc effterswñ Tha war han synder wdi een maade
 men seg sielff all ene til fordomisse/men nw er han synder wdi
 mange maade andre flere met seg till ewig schade oc forderssue
 Saa plejer wor herre eet hemelig hemod at pyne met māge stor
 re oc grossue synder. Besnder fordi Werdighe herre ihñ magt y
 haffue aff Gutz tilladisse/ther y ere forsnymē til kaldede/och hves
 maade hwn scal bwgē Bud til loff/oc thz Aristelige Rüge til be
 Rādteffuerseer oc beløber mogre aff seie Būgittesbøger/oc sardelis
 ihñ vii. oc viii/ther scal eders naade finde oc lare huadt sō her til
 en lunge tēde/oc dog at the scriffuis m; sette ord forwdhñ dīwbe
 Dñ omflag/ther

thet skall tha findis at hwn scriffuer icke squaller oc drömmes so
 Mester Olluff Petri oc andre mange spotters welsige/mē Gutz
 klare sandhedt off alle till amyndelse anger oc penitentze. Ther
 skall Eders Naade oc finde/at som then største part er y sandhedt
 skeedt/aff the ting hwn haffuer sparat at skee schulde/saa skal thet
 oc y sandhedt fuldkomis som i gien staar / fordi ther som hennis
 taadt och lerdom for sommis/er ieg wiss att Suerigis Rüge skall
 snarlige paa henge/een stor plage/oc andre mange land. oc steder
 som sancte Birgite obenbarisse ere anroindis schule icke heiler
 lobe myste/wdhen saa er att the snarlighes bekede seg/oc giore thā
 same pligt och bod som hwn tilraader wdi fornessnde bøger. Jeg
 seer en nu blandt thenom som ere faldhen fra then Rhome kirc
 ke oc Jesu Christi stattholdere her paatordhen/at ther findis ges
 righedt/vkyskhed/homodt trengsill/beswaaring/aager/hadt/
 affwindt/hor oc mordt/oc moghet meer en tilfornt/ att the nu
 hwerkin blwigis Gudt eller menisckin. The berömmes att haffue
 then helliant/men om then helliant haffuer syn bolig wdi saa
 spottige gerige/homodige/staalte oc blodige huerter/er ieg icke en
 nu wiss giordt/oc ther som ieg swonde saa haardt strackhedt/oc saa
 strag haardhedt wdi Alppstele bøger/tha wille eg saare twyle paa
 theris aandt. Then Helliant pleier icke at ware saa faas/men
 blidt/Eierlig/sagtmodig/stille oc barmhertig. Alt falde aff tydel
 se/spotte Gudis helgen/foragte cristendoms ordinantz oc s. k. icke
 orde kiödtom fastedage aff homodt/for wdhn nodt oc trang/Bryde
 eedt oc iett/skende closter iomfrwer/oc beligge gode mentz borin/
 roffue kircker oc closter/oc giore moghet andhet som icke kan ten
 nis wdhn synd/en sidhn talis eller scriffuis/er thet att ware cris
 sthen/giffue thet Gudt att cristendomen aldrig meer forogis en hā
 nu er. Men nu icke meer paa thenne tidt. Thi beder ieg Eders
 Naade ydmogelige/at y anāme theanne underwysning wdi then
 beste

7
beste mening. Om ieg icke haffuer frondhet paa the rette ordt miz
tilborlig oc beqvem tale/mijn mening er tha god: thz kede gud v
oc then samme Budt giffue Eders Naade alle the raadt hanwom
kunne teckis/oc thet ganische Ewerigis Rige kunne ware bes
standige. Grefuet y Liebmenhaffn. Anno dñi. M. D. xxvii

Her effter følger the sporsmaall som Koning So
staf giorde till sytt menige Klercker

Thet forste

Om mandt maa wond fadde helligementz been/som Kirckin bün
ger oc andre stöcker oc seedwaaner som icke haffue Budtz ordt miz

Thet andhet. (thenom.

Om wor herre Jesus Christus findis att haffue befalet Pass
uen/Bispet/Priester/eller nogre andre y then hellige Kircke nos
gherwelde eller herredomme/andhet en thet all ene/at the schu
le kwindigore Sutz ordt/ocom nogre schule ware/oc thet icke gi

Thet tredje sporsmaall/ core

Om thetis budt eller bandt/kun binde meniskin till nogher
syndt/om hwn gior ther emodi

Thet fierde sporsmaall

Om thetis magt mett bandt kan skilke noghen fraa Budt/
som een bryder eett ledemodt fraa eett andhz/och er saa wdschildt
fraa Budi/oc gior hanwom till dieffuels barn/

Thet fempte sporsmaall/

Om thet herredome som nu opkommet er/mett passuen oc hans
hob/er modi eller met Christo

Thet siette sporsmaall

Om noghen andhen tieniste er Budt tacknemelig en mandt
holder Budtz budordt/

Thet siwnde sporsmaall

Om noghū kan ware salig for affladt/eller almuse/oc fange hi
Bui merige

merige for wdsen Gudtz naade oemisskondt. Oc om andhet som
meniskan biwder faste oc boner er Gudt trefeligt.

¶ Thet ottende sporsmaall

¶ Om mandt skall fyre/dyrcke eller tilbede helghen/eller thes
is beled/oc om the ere wore patroner eller forswar till Gudt/

¶ Thet Niende sporsmaall

¶ Om mandt skall seg holde effier obenbarisse/ierteghen/ eller
andhen regementhe som nu skeer

¶ Thet Tiende sporsmaall

¶ Om Berdilds pyne er till (som the sage wdaff) eller oc icke

¶ Thet forste spørmaall/

¶ Om mandt maa wondfalde helligementz been/ som kirckin bræger oc andre stæcker oc seedwaaner som icke haffue Gudz ordt med thenom/

¶ Swar/

¶ Guesß her swaris till thette spørmaall/ eller nogre andre som her indscriffus/ er icke giortt wdi saadane menig/ att ther henge skall noghū mystancke/ hooff thū menige mandt som thette worder læsindis/ om wældiger Furste oc mectiger Herre Her Bostaff/ Konig till Suezrigis rîge/ lîgerwîss som han toge saadane spørmaall/ wadass seg selff wdi noget wrang menig/ Gudi ul forornisse/ oc thū menige cristthū kircke till foragt/ men att the kiertere schule kendis oc bemerckis/ ther giffue hans Naade oc Furstelighet saadane wæristede lige stycker fore/ oc icke hans Naade at ene/ mē deslige st andre mæge cristthū Furster/ ther met att forwende alle the æstelige sætt oc seedwaaner/ schick oc lerdome/ som war dt haffue blāt cristthz folck y then menige cristthen kircke/ aff ærlide tide/ oc forst at lige Thette spørmaall er giortt wdi saadan menig/ at theris kirckewold tosse roff/ kwinne mett neghen orsage beteckis oc stoppis/ nar the roffue fra helligestæder/ kaff ordisk solff oc guld som fundis wd kirckis clenodier/ oc paa hellige mendtz been/ oc fordi fore the thenne cristthendoms gamble seedt oc waane wdi twylsmaal/ som er holdhū Gudi till loff wdi syne helgen meer en y fiorthūshwende di aar/ oc Guesß modstandere ther ere fordomde aff then menige cristthen kircke meer en for elleffuehunderdi aar/ Lunomus oc Wigilantius som ere mestere oc begyndere till thēne wilsfarisse/ Oc fordi at the strag y thette spørmaall giffue till kende att alting skall beseffis oc bestyrckis mett Gudz ordt/ om thet skall haffue mægt oc ware lenghe bestandigt/ tha will ieg nu mett thet forsthe/ om Gudi

om Gudtz ordt haffue eett saghe fortall/oc paa ihet/foregiffue en
 cristelig wonderkede iher kan tiene icke alsomeniste paa ihette sted
 men andre flere/nar Gudtz ordt er nu kommet i huermandtz mū
 nd. Vdi iheris schole oc bøger som ere kiettere kaldis inthe meer
 Gudtz ordt/en then scrift/oc lerdome som the mett kenne berāne
 oc beffeste iheris kietteriske lerdome/oc fordi sette the mäge bøger
 i then hellige scrift/wdaff then agt/oc magt the haffue waridt
 wd./sidhñ the hellige apostele wore her paa iordhñ/Men hooff
 cristthz folk som icke pleje att ansee soorthe oc dode bogstafue men
 Gudtz dyrebare oc krafftige sandhedt/kaldis thñ lerdome Gudtz
 ordt/icke som findis alsomeniste wdithz gāmil eller ny testament
 men wdithuess maade Gudtz bened. de willie giffuis till kende wā
 re seg anihen mett wonderlige teghñ eller obēvarilse/Thz sreffue
 Gudtz ordt iher wñ nu saa kalde/wdithet gāble oc ny Testament
 er icke anderledis bewyst oc befest/en met teghen oc Gudizobenba
 rilse/oc iher som inthe andhet ordt sculde kaldis Gudtz ordt wdithñ
 ihet som findis wdithz ny oc gāmbles testamētis blote scrift/huad
 giordis thā behoff att Guds son wor herre Jesus Christus loffue
Joan. xiiij de syne apostell oc discipell/thñ heliandt/som thenom schulde
 wonderwyse wdith allsandhedt/huad giordis thā ydermere behoff/
 att Gudt schulde begaffue cristthñdōmen mett saa mange prophe
 ter som waridt haffue wdithz ny testamentt/som wore hellige as
 posteler/martynes/bispe confessores Somfruer oc matroner/iher
 haffue oc saamoghz propheetridt om ihēne tidtz forwāding/iher
 wñ for en ihet er s kēdt/haffue troot att thz schulde s kēe/dog wñ
 ere nu saa forblinede/at wñ thz icke see oc beside/sidhñ thz er for
 ogghen/oc i hender/ligerwys som ioderne/aff propheete bøger wis
 sche att Gudtz son schulde kōme oc worde mēnske/men iher has
 war kōmen/wore the saa forblinede oc forbystrede aff homodt oc
 gerickhedt/att the kenne thz icke bekende/oc wore ihet her alt
 forlangt

for'angt at tale noghet wylde/og met lang beskerde/om same
 propheet/Blat huike Gude haffuer giffuet eder Sweniske med
 sanctam Virgilliam/Her y mange maade haffuer eder obenbarid
 Gudez ordt/som tha ick findis scriffelike wdi thet Ny eller Gā
 ble testamēt/oc serdelis wdi sijne bloue oc bare ordt. Som all thē
 hellige scrift er ick wdganghen paa een tidt / saa er ick heller
 all sandhedt obenbar. di paa een dag/met tidhen/oc effier tidt lei
 lighedt/er alting scressuen oc obenbarid. Oc som wor herre lodt
 inghen ting ssee wdhē han thet gaff till kende y thet gāmil Te
 stament/gienom propheetenis mwnde/som Almos propheet haff
 uer sagt/saa er heller inghen ting sseed en nu y thet Ny Testa
 ment wdi noghen stor forwandling/at thet er nu tillfornt oben
 barid aff Gude/i gienom propheeternes mwndhe / wonge oc gams
 ble. Huadt heller thet haffuer warid om Tyrāny/Kettery/onde
 oc falske cristhē/ihen store Turck/wydlisse/falsk lerdom / och
 andhen saadan weids. no plage/ther atidit ere obenbarede off till
 een amyndisse/forwādsill oc penitente/paa thet wy schulde wy
 de oc forsta huadt omhygge wor herre pleyer alidit at haffue for
 sijne wduolde barn/oc fordi giffuer thenom atwāssill at the schu
 le wylde huss hanwom er i modt/oc yhuess maade han will freeste
 sijne wēner oc plage sijne rowenner. Jeg wedt tha wellat all oben
 baring/oc andhen scrift som ick kaldis hellig scall grantschis oc
 ransagis effier then hellige scrift/oc huss the saa fordrags mett
 henne/at hwn er thenem ick modstandig/itha bor thenom at ag
 tis for Gudez ordt/oc reitsindig lerdom/men haffue the hēne klar
 lige i modt seg/itha schule the agtis ochholdis/for mēniskins satt/
 digt oc drømme. Ther som alting hade waridt saa klarlige wds
 trockt wdi then wdgangne scrift fra forste / att in the meer gior
 dis behoff? Swy sagde tha Paulus saa om tilkōmendis propheet
 ar. Oc thet saa at sandhedt obenbaris een andhen/tha scall then
 2 i forste

Almos iii

i corint. xiii

In libro de
diffinitibus
orthodoxe fi-
dei/et ecclesi-
asticis dogma-
tibus capite
xxvi.

7
første wille mett sin mening/oc fordi the. Icke er thz heller gudtz
ordt som nu trettis om y thn hellige kircke/men thz er gudtz ordtz
klare oc reifindige forstandt/y some stöcker/som ere diwbe/oc has-
twe fordi behoff een gröndig wnderffede. Wy lade well alle som
wy hassue m3 off gtuiz ordt/ thi er wor twedraet ick paa gudtz ordt
men paa gudtz ordtz reifindige oc edele menig/ther kettere lade seg-
tycke att the all ene hassue/oc inghñ andhñ om thz scall wære säte
som the statelike oc fortredelike robe oc sige/oc inthe bewyse/ w-
dhñ huest wranghet/dwlfhett/oc wbesindighett scallholdis for no-
ghen merckeligt bewysnig/som tha ick andhet eer/en een forby-
stridt oc wredelig forwandling modt all then hellige lerdom/som
waridt hassuer i then hellige kircke aff arilde tidt/ther oc er befest
mett wonderlike oc stöte ierteghen/oc bestyrckedt mett Martyrum
blödt/dödt oc pñne/som war een merckelig besegling till all the-
ris troo oc lerdom Thi hassuer cristhet folk then menig/att huest
Gudt/hassuer sandelike obenbaridt for hwonderdt eller ii hwonderd
aar/er sandelike Gudtz ordt som thet ther war obenbaridt for i tw-
funde aar/oc thz som obenbaris nu eller her effter/bliffuer saa wis-
selike Gudtz ordt/som then lerdom ther war obenbaridt the hellige
Aposteler/oc andre Gudtz hellige Propheten sö hassue fort Guds
budtskaff/Thi meen cristhet folk möghz wære Gudtz ordt/som
scriffuis dog ick wdi then bog som kaldis Biblia/dog thet scall
proffuis oc grantschis met oc effter the Guds ordt som ther screffne
standhe/aff huilke thz hassuer fordi metholdt oc mægt/næ thet er
ick then hellige scrift modstandigt Thette wære paa thenne tidt
noek sagt om Gudtz ordt/wdaff een andhen orsage scall ther no-
ghet meer om talis/Nu att tale om thenne förste artikell/siger
ieg mett sancto Augustino ther saa hassuer screffuett/Helligemætz
legöme/oc besynderlike theris been oc leemjre som ere Martyrer/
schule ligerwyl som Jesu Christi leemjre/mett stor underlighett
hedris

Bedris er æris / oc tro wij (siger han) at the tempill kæn ere wigde
 oc neffnde thenom till ære / schule sogis mett stor gudelighedi / li
 ger wijff som the steder ther ere besynderlige skickede till Gudis
 loff oc tieniste / oc huosomhetst her siger imodt / tha heldis han icke
 at ware crist hen / men aff Eunomy eller Wigilanti selstass / hu
 adt ere helligemendtz been oc kroppe andhet en then Heliandts
 Boslig oc tempill / ther scall fordi haflue kon mett sielin / nar legos
 mett scall opstra paa then yderste domedag. **W**h lase y then hells
 scriff / att ther then hellige Propheetis Heli sei krop war lagdi **¶**
 grassue / oc eett andhet lig war kast y same grass / att strag thz ror
 de wiidt Heli sei krop / tha stodt thz op aff dode oc seck lif / huilfede
 som Gudt lodt skee aff syn w ransagelige dom / till at bewyse hu
 æ tæknemelig same Propheetis hellighedt war hanworn / oc at giff
 ue ther mett till kende / at heiligementz kroppe oc been / schule hol
 dis wdi agt oc ære / oc icke for spott oc haanhedt. **W**h lase oc saa aff
 then werdige Jomfrues sancte Lucie moder / som bleff frelst aff
 blodsoott ho off Jomfrw sancte Algate grass / ydermere then wers **¶**
 dige fader sanctus Augustinus / bescriffuer mange sandwge ierte **¶**
 gh n som skede vdi hans tidt / for scit Stephani been oc amyndisse **¶**
 ther the wore obenbarede / oc paa swndhen wdi Alfrica Ther till
 mett scriffuer off sanctus Ambrosius wdi sancte Alnetis Jomfrue
 lige leffnelt / oc pynattelige Marthio / huorelwonde att Constantia
 Constantini Keyseris dotter / war besatt mett mange oc store saar
 paa syn gantsche krop oc ther hwn kom till sancte Alnetis grass /
 huss hellige rogte hwn haflde hortt aff mange / oc ther som hwn
 hade giortt syn gudelige bon / dog hwn war en tha heden oc wotis
 fhen / falk hwn wdi een sterck soffuen / oc strag hwn wognede op
 aff soffne / war hwn karsk oc swndt / aff al then werck saar oc plage
 hwn tillfoanett beswaaredis met / oc ther same / ierteghen waar
 berarhet / trode ther mange paa Christum Jesum / oc forte till
 i A sancte

xxi libris
 ciuitate dei
 capitulo xii

5
 13
 1

Sancte Agnetis graff/oc thecbleffue the frelste/wdaff hard som
 helstplage oc krauckhedt the wye bestode wdi. Thet wore saare
 langt at her beskedelige fortellie/the wonderlige teghū wor herre
 lader daglige skee/antken nix som hellige mentz kroppe oben
 ris oc paa fundis/eller oc foris frax eett stedt och till eett andhet/
 Blant hwiilcke ieg offte besinder thet store oc wonderlige teghū som
 then benedide Guds lode skee mdt thet troldt som haffde aff hant
 tilladiffewelderlige beslaghet then strandt som skelner melkō Sie
 landt oc fawn/oc kaldis Verlt. Hare thet offte trengde huert skib
 een mandt wdaff/saa lunge att sancti Lucy Martiris och Bass
 nis werdige hoffwet panne/foris thet offuer indtill Aeschilde
 domkircke/huar same hellige martir haffuer nu een ewig amyn
 disse/nix han er patroen wdi same hellige stedt. Oc huest Guds la
 der saadane wonderlige gierninger skee/forhine wduolde heghns
 werds kyldt oc bon/gior han icke for andhen sagen at bewyse thet
 met/huore taeknemeilige the haffue waridt for hans guddomes
 lige ansigt/theuom till eet wjmsbyrdt/oc oss som leffuendis ere
 till een hwsfule oc een opwekkelse at effterfolge theis gode gje
 ringer/oc eyempill/therwdhen twijll wore for Guds mōghet be
 haffuelige/nix the haffue stadfestille aff sax wonderlige teghū som
 Guds lader skee for theis kyldt/Wdi same maadesom Gutz hel
 ghen haffue effterfollet Christum Jesum. Schule wj oc thenom
 effterfolge. Sax siger sanctus Paulus. I schule ware myne effter
 folgere/som ieg er Jesu Christ/oc paa eett andet stedt siger han
 i Corinthe ad Philippi/iii
 saa/Brødre/i schule ware myne effterfolgere/oc besinde thenom
 thet sax wandre/som h haffue meg for eet eyempill/oc een effter
 fawn/oc for then sag haffue wj wdi then hellige kircke till amyn
 disse/hellige mēnskers tempil/belede effterligning/icke thet mō
 att are eller tilbede. Stock oc Steen/som Kettere wese oss paa si
 ge/met spott oc snack/loghen oc schalckedt//men att optendis til
 theis

theris efterfolging/som wij opweckis aff scrifti oc bockstafue/ till
 att grunde oc besinde hurs merckisse wnder then om besluttis/Be-
 teckis/oc betegniss. Wij boye Ena oc Kropp nar wij hore Jesu Cri-
 sti affu/oc thet giore wij huerckin for then rost wij hore eller the
 Bockstafue wij see/men anseendis the hemelige sacrament oc dics
 Be merckisse/som wnder same rost oc bogstafue beteckis. Saa giore
 wij oc for heilige tempillo:altare/icke anseendis stock oc steen
 men thet som merckis met the teghen/ther ere giorde aff stock och
 steen/saa at wij aff the skapte ting/dess ydermare opweckis /ros-
 ris oc optendis/till Gudis soff/tack oc ere/nar som wij bestedde i
 thette dodelighe legome/Ewonne ther aff opdragis till att besinde
 the aandelige ting. Sanctus Paulus schriffuer saa ther han war ad **Whilt/iii**
 dodelig paa iordhen. Wort omgengilse oc wasinde er wdi hime-
 lin. Saa tacke wij oc gierne Gud/som oss haffuer begaffuet mett
 wydt oc skell/saa at wij Ewonne leger tencke/en Kroppen Ena strag
 Come mett tancken. Wij Ewonne falde paa Ena her paa iordhen/
 men dog haffue hierthe oc tancke wdi hime?in. Icke findis thz hel-
 ler forbrodhet wdi thet gammill Testament/attwij maa icke haffue
 wdskaarne eller skapte beled/som mange Lutheraner wile se
 ge ther is ome stocker Broge scriffthen gantsche wrangelige/nar
 alle the scriffther som Ewonne dragis ther i mod/haffue icke anden
 mening/en att wij schule icke giore oss Guder aff stock oc steen/els-
 ker tilbede thenom wdi guddoms wyss/fordi at thet warre eet satt
 affgud. Om nogre eenfoldige men:skir/haffue wrangelige bro-
 ghet beled/oc thet aff simpelheedt meer en wddisck aff/icke scall
 man fordi afflegge beled/men the schule laris att Broge theno
 for teghen/ther andhet mercke en the swonis att warre. Wij brende
 de kwiff oc lampen wdi tempillo oc for altare/hur heilige mendis
 been/eller anhyndelse the findis/icke till at opwose stock oc steen
 ther icke Ewonne see wedt klar soolckyn/en sidhen wedt andre lam-

Liii

per oc

per oeffwiff/men till een amynndike/att som helgen hande brende
 die lamper paa theris hender/then stont the lefde wdi gode gien
 ninger y thenne syndige werdhen/saa ere the mo skickede hooff
 Gude/wdi the ewige liwiff oc clarchedi Som then gantske scrifte
 byder eett/oc merckir tha stontwom noghz andhz/saa findis the
 in the wdi kirckens sacrament oc seeder/at thet haffuer in noghen
 andhen merckelike/en the blotte ordt oc teghen swinis at indeholde
 Men kietere kirckens oc cristhendoms obenbare siender robe strag
 her i rodt saa siendis/Som stock oc steen icke andhz ere en stock
 oc steen/saa ere been icke heller andhet en been/thi bor thenom in
 ghen are at gioris/att been er been/oc steen er steen thet wyde
 wy gatsche wel Men at Gude kan oc saabruge been oc steen til wi
 derlige gerniger/troo wy oc saa fulckomelike Ther Gude han wils
 se tha sledt ther runderlige wandt wdaff een haardt steen/saa att
 ther dwicke wd aff wtalige folck met all theris qweg. Oc the tidd
 Sampson war noghet nar dodt aff toirst/tha lodt wor herre ope
 springe een kielde aff een asne kage/met huicken han stey tills
 fornet/wdaff Gudez besynderlige hieelp oc krafft/haffde i hieel sla
 ghet twsinde webnede mendi/oc aff the kielde slucte han syn dea
 delige toirst/oc blesf wederqweghet. Saa lader wor herre fflyde aa
 the/aff heiligementz kroppe oc been/ther mange menisker smoe
 de met/worde karsike oc heetbreide. Oc dog thet swinis wtroligt
 for wantro menisker/ther er the hooff trofaste cristen folck saare
 troligt/nar the alle well wyde/at theris Gude er inghen ting wa
 nroelig. Al saay sandhedt skeer thet tro wy fastelike/dog att sa
 ghen hure fore thet skeer/oc met hweffmaade oc wilkaar thet skeer
 er off wwitterlig/at wor tro scal haffue dess store wondslydt. Sa
 er Pauli swette dwge oeffkort wore icke andhz en synkleder/ther
 huer. En haffde liffeller kiest/en wore thet til heller beqwernde/
 men wy tha lese at han sende thenom bort/oc lodt legge paa kran
 te mays

Gude wils
 se tha sledt

Sampson war

Pauli swette

12
 Be mēniskir/oc paa thenom/som wore met dieffuelsskaff besettthe/
 ot the stray finge bodt. Icke war sancti Petri skugge/ andhettens
 een dodt oc lifflös morckhedt/men ther dieffue tha karske oc swon-
 dhe mange aff thenom som konae beskygis aff same skugge. Al-
 thet war Gudz gierning/ kendis wy gierne/men Gudz han wil
 tha wdi syne gierniger bruge syne egne creatur/therhā haffde ickē
 forgeffuis skapt/Her motte mange exempel indforis aff thz Gā-
 ble Testament/om Arons karp oc Moysi taffler/ther ickē wore
 wdhen stock oc steen/met then gyldene spandt oc iestamentens
 arck/thenom burde dog at wore wdi stor ære oc horsōme. Wille
 ickē Gudz tilstode at Gzam rorde wydt Arckin/i then mening at
 hwan schulde ickē falde omkring/men stray drepte hanwm for
 hwermandtz aasiwn/wdhen twyfl thawil han oc saa met tidher
 straffe the spottere/ther i thenne tidt saa haarlige foragte heilige
 mēniskers kroppe/leēmijr oc been/som wore oc ere then heiliantz
 arck oc tempil/wdi hwilke han haffuer i saa mange maade/oc miz
 wtalige gierninger bewyft syn guddoms magt oc krafft. Oc for
 di at then heilige Prophetissa sancta Virgitta off Gudz aaben-
 barilse giffuer merkelige til kende/wdi huesmaade heilige mētz
 leēmer oc been schule aris oc fyris/oc sogis aff gudelige mēniskir
 huest heilighedtoch obenbarilse/ther haffuer stor magt oc agt
 hooff mange Swentiske mendt/oc Dantschedelligest/dog at kret-
 æere/forloben oc forsoorin folik/nw saare foragte henne i thenne
 tidt/men tha ickē lengher en Gudz wil. Thi wil ieg ickē wydere
 re. Icke ihette suar/for en ieg haffuer seet oc horti/huest the wbeske
 mede oc wbluge kiettere/oc affskarne menniskir/welc sige eller
 sware her i modt
 Thz andhet
 Sedm wor herre Jesus Christus findis at haffue befalett Passie
 Wisper Prestes/eller nogre andie i then heilige kircke/noghet
 welde/eller herredomme andhz en thet al ene/at the schule kwnd
 siore Gudz ordt/oc om nogre schule wore/oc thet ickē siore

ii Regula de

vii libro de
 iiii/vi libro
 ca. v/Extra
 uagant. ca. lii

5
 13 1

¶ Enar.

¶ Thette sporsmaall er gior i wenne meninger/forste / Om
 Passuer/Bispe/Brester/eller andhet klerkerij maa besyde ri
 gdom wdi goiz oc renhe/slot oc laran/mark oc skiffue. Andhen
 mening/om ihe maa passue werdsig befaling oc regemente/wa
 re Furster oc Landzherrir. Then forste mening will ieg forst
 rede fra handhen/nar hwn passuer ike begyndisse/wdhn aff ihs
 gamble hadt/som passuer lenge standhet e mellest klerkerij och
 leegselck/dog at hwer oc een blantt ihe som ere leegmendt/lade
 seg tycke att ihe passue stort skell. Inghn ting er/ store or sage
 till wildfarisse/en een w redelig dom oc een wrang menig. Thn
 som besyder goiz oc eiedom/iher hanwm er tilfaldhen met rooff
 oc moord/met falsck oc swyg/met woldt oc trengsiff/oc miz an
 dhen argelist/han laddis oc holdis een reiserdig eiermandt/her
 re oc iordrotte/oc ihe gode mendt maa ike nyde same naffn iher
 Gude passuer selff forme dels syne wener/begassuet met goiz och
 ren ihe. Then som sambydis oc samtyckis aff nogre faa bender
 til een merckelig befaling/iher wonderstuden meer ansee gwnst
 oc passue/oc folge theris eghet findt meer en Gudz raad/oc ret
 ferdighet/han lader seg tycke/att Gudz rett ocraadt ere medt
 hanwm wdi alle syne anslag. Men then som passuer syn magt
 forst aff Gude/iher nest aff christen Fursters/oc gantsche Kris
 tthendoms samtycke/lenker han at ike ware anderledis tilkom
 men/en som eet wrag iher driffuer i landt met storm oc wader.
 Et dog (dess wærd) at rigdem yde bwingis aff mange blantt leeg
 oc lardt/wdi hemedig stait/aff offuerflodig tæring/sejde oc tret
 te/oc andhn Gudz forbornisse/icke er fordi rigdem syndig och
 fordommellig/nar han kan bwingis saa well aff ihe gode/som yls
 de aff ihe onde/men skyldhen findis hooff ihe onde/som ike ills
 brallige oc rettelige bunge huss rigdom/thenom er tilfalden. Et
 forde

forðe haffuer ieg icke agthet þi þette swar/at orloge fuell gerige
 hedi oc syndt sem findis hoess thet menige clercker. Jeg haffuer
 thet lunge wist at sem gerighz staar inghū mandt well/saa staar
 swon clercker indt allerweist/it ei bu de med traadt oc exempill/
 Besynderlige at affstyre syndt oc alt thet sem Gudt er i medt. Men
 hwem er nu saa si om/at han kan y thetne forgiftige tidt/sith
 embeder i telige bwoge/nar thetne werd sins seghlighedt/er saa
 ganghen aff laghe/at swon icke will keller kan fordrage thet wynn
 skiffelighet. Her schulde brugis wdi huert menniskis embede
 oc befaling. Saa er nu alk crishendoms fredt/klarlighedi/eenz
 direct oc eensindighedi/forstor edt oc forwandledt/till krig oc or
 log/till homedt oc biam/oc andhen forgiftig pestelenze/at thet
 sem Herrit oc Furstir/Bisper oc Prelater bu de at bekaaft paa
 satlige mennisker/Gudz leffuendrs tempill/nodis the att spyl
 de paa besser oc krowd/tytter och offmendi/heste oc warie/Deg
 (dass war)at mange g ore thetthe meer aff wellyst/aff homedt o h
 gerighedi/ull at foroge Landt oc Rige/formeere statt oc are/
 oc i ander maade att fremie syn syndige willie oc begæring/meth
 Rose naffit/oc kage titel. Thi finder ieg wel scerffuet/wære synd
 at y lde bwoge rigdom/y huore han er tilkømen/men ath besyde
 oc haffue rigdom/nar han icke er affledt met syndt oc sweg/falsk
 oc swarittighedi/haffuer ieg icke lest at wære syndt/huad helker
 the ere seegfolck eller clercker/som hanwm haffue och besyde/
 Thet som Christus siger hoess Mattheum. Wilthu wære fuld kō
 melig/tha schaltu selge alt thet ihu ejer oc besyder/oc giffue fat
 tigh folck/er saa sagt til Bisper oc Prestes/at thet er huert cris
 sthet mennisker anordindis/oc lyder paa huertmandt som Christus
 re telige bekende. Ikke saa at wonderstaa/at the schule strag af ig
 off ergiffue oc forsage/men wære fra till syndhe/ath huer behest
 giorz Gudt till loff/oc then fattige till hieip och trost/scall han
 Di wære

Matthei xix

5
13 1

Luce viii

**ecclesiastici
xxxiii**

Luce vi

Timoth/vi

ware redeboen till at forlage/alle the ting ther kenne anten for
hindre hans salighedi/eller oc drage hanwom wdi noghen syndi el
ler syndig orsage. Oc istadan mening schule icke alsomeniste rig
dom/herredomme/welde oc magt forlagis/nar the forhidre wor
salighedi/men oc ssa fader oc Moder/hwstrw oc born / syster oc
broder/wener oc frender/nar the offdrage fra Gudt/oc the som
Gudt er tacknemeligt. Saa hafter Christus sagt hooff Lucan
I husomhelst ther komer till meg oc icke hader syn fader oc mo
der/hwstrw oc born/broder oc syster/oc fraradels syn eghu siell
thet er sith eghet liif/tha kan han icke ware myn retsindige dis
cipell. Saa somhelst ther kan fordi icke bringis till nogher mats
salighedi/oc Gudts loff/tha skal thet wedwillighen offuergiftis/
Oc dess y melkom scill han ssa bringe gotz oc renthe/at han besin
der seg icke att ware noghen mandig herre offuer thet han besider
men een tilswons mandt/ther icke scall eller maa anderledis bringe
hweill han hafter oc besyder/en effter herrins willie/ther hafter
uer hanwom antwordhet same gotz oc eiedom til trochandt/oc he
synderlige at skiffe blant syne leenmyr som toffstige ere. Thette
hor huermant till the gotz oc renthe besyde/y huore thet er the
som till komet/dag saa thet er icke roff/woldt och trengsill/fordi
hues almose oc offor ther gioris wdaff/wretfanghet gotz/er gud
icke meer tacknemeligten then mandt som dræber een son for
syn faders ansigt. Oc alle the steder som findis wdi scriffthn mod
gerighedi/oc syndig rigdom/ere icke alsomeniste klerkerdyt anra
vindis/men herre oc furster oc then menige christen mandt/om
saa er at the welesagtis Christen for Gudt som the wele kal
dis her paa iorden. Som er thet ther Lucas scriffuer. Meer worde
eder som rugeere/fordi at y hafter eder glede oc hugswale her paa
iorden/Oc som Paulus hafter sagt. Nar wy hafter lide oc fo
de/thet scall off ware ssa nock/at wy thet mett schule ware till
fredtz/fordi som wy hafter in thet fort her til werden met off

saa schule wij heller inthe soere her wdaß. **Thette** her saa clerke
rydt till/at thet tha icke myndre buide at bekome then menighe
christhen mandt/sem alle wyse wele sige/or Luther ee saa swons
drom tilstaar/ydermere sanctus Paulus bwyder syn discipel **Ad**
motheo/at han skal the mendt skikke til biscope de mme/sem i blät
maange dygder haffue or then dygd/at the ere rwndhe til at hers
berge weyfarne folck/or at bwyge misfwndefige gierninger med
the fattige. Men huore kan thn mandt/ware een rwndt gest giff
ware iher inthe haffuer/or icke heller maa noghz haffue **Desligest**
bwyder or saa sanctus paulus till syn discipell **Titu**/om alle prest
er at the schulle blant andre dygder ware dänis medt gest or ganz
gende/or weßwillige modt thenom sem haffue theris kielp behest
men thz kwnne the tha icke ware/om the ere fattige or arme **De**
nar sanctus Paulus haffuer sagt effter Jesu Christi ordt/att thz er
bwyder ee meer salsgt at giffue/en anamrae skenck or gaffue/hwy/
schulde clerckery meer ware skpde wedt thn salighedt/en andre
eristhū mēniskir ther the kwnne tha icke naa/nar the haffde ins
thet att giffue wdaß Men ieg wedt tha well huadi clerckeyditz be
korne fiender wele sige her emodt **Allet** the schule giore sem Pau
lus giorde/or bwyder theno att giore/thz er at arbejde or trale at
the schule inghū forgeskue beswaare/meet syn aarckeschedt me
sa a moghz fortiene met siich handewerck/at han kan haffue noch
kecke at besorge seg self all ene/men or ander fattige mēniskir sem
ere wiffige/dag at desse budt lyde paa thn menige cristthen mand
iher **Thaistū** bebeder/meg forwnder tha storl ge/at the tacre wiß
ge desse orde til groffe hadtwerk/ligerwiß so ther wore inghū an
dhn giernig til/en at gaffue or mwege/eller or saada forhuersuig
wore saa stor/at iher aff kwnne mäge besorje /**Th**e sige at setus
Paulus sko reeb or giorde tecke til paulwn at thn konst war hās
kerde embede/thz giff er ieg mages **Ne** thz giorde hā hoess the **To**
anhter at the wore gerige hoess andre cristhū folck geude hā thz
D ii icke/forde

Isidem iii

Ad Titum i

Altorum vi

Thessa iiii
Thessa iiii
ad Ephe iiii

Altorum viii

5
13 14

thn for
lyndt el
meig
die wor
lyster or
thz som
Luther
er or mo
ghū self
dige die
her māt
egffuig/
han besin
in besider
ieda bwy
/ther haff
ndt/or be
rn. Thette
seter the
self/forde
s/er gud
son for
thn mod
pde anra
indi/om
wele kul
re worde
her paa
de or sa
ore till
wet off

Roman/vo
ii Corin/ix

i Corin/ix
ii Corin/xii

for di han hude thet liffelike nidi/att the welwillinge aff theis
wondhetelike skencke oc begiffarde theis Apostel/for han kede
Paulus giffuer the cristen som wore wdi Macedonia besyndera
leg loff oc pryf. The Corintheis groffte geingh oc gerige groffte
scriffuer han weel hart indt wdi syne sendebreff tillsime Corine
thier/oc offuerlober han thea n mar eet hemeligt spott/at han
icke wode brude sax rowdelige ofuer then om som offuer andie/
for theis store geinghedt skyd/oc hure han for di nidiis till att
predike the hellige Euanjeliu pax syn eghu kaastoc toring/ther
han tha ickelictig war Om han hadde en inthbezid aff the
nom/thet hadde thawarid theis eghen are/att theis Apostel
betencktis mett een erlig skenck oc een tilborlig forsworn. Men
ne then ickelarbejde/the scriffuer oc less/studerer oc pred.ckir/oc
dagligetracterir then hellige scriffte oc Gudiz ordt/ther oc saxe
widuersoefattige faderlose borns forsworn. Stijler trette/oc al
ting forlyger till fredt/ther framdelis fordettinger alle mandiz
siger till gode/oc styrcke mange bedroffuede hiethe/met gode
raadt/andhen hieck oc trost. Allez shall ickel oc saxe forte/lie andie
mange huerff/theis embede ere oc saxe besynderlige an. orindis/
som ere at wese consecrere. Prester/oc andie kirkelike embede/
Lysme/Tempel/Altare/oc mange flere kirkens ornament/
som hore till Gudiz dienste/loff/pryf oc ere/och alygiore no
gre andie sacrament/som pax thette stedt wore ginsche langt af.
scriffue wdaff met wydt beskede/ther kettiere y thenne tid/dag
saxe bespotte oc foragthe/forhaane oc beskemme. Ix sware the
ther som thetette giorde/tha hax the ickel thenne forskelling
som wore wdi cristendomen madi then gantsche geestlige statte
inghen talde thenom heller i madi. Hurd tha Om alle thet ickel
giore/ther findis deg mange gode Bysper som thetgiore aff the
eis yderste formoge/oc thet som inghen swondis enuwa liffelike

telia

15
hellig oc from / tha ber off at besinde / at mange haffue thet giortt /
mange wode oc saa komendis nar Gudt will / thet schule giore /
Oc dess i meffom schule wi lade off noye met Gudtz retferdige
dom / thet soyer off till gode Biskoper aff syn wogribelighe misa
kwadt / oc the onde aff syn strunge retferdighe / at wi haffue tes
ke bader forskoldhet. Delligheste giort han och saa met Keysere /
Konger / Furster oc andre herschaff / thet i ke ere alle gode / ey hel
ler alle onde / men some gode oc some onde / thet of fordi bor att
fordrage saa lenge Gudtz wred e er stilledt. Huar finder man nu
the Furster / om icke heller drucke oc dauble / skatte oc plagge / en
the hore fattige folkis sager / eller ansee the ting som Gudtz loff
oc menighedtz fredt ere anroind. Om wi haffue icke til b. spe
Martinos / Hilar. os / Severinos / Ambrosios oc Augustinos / els
ler oc till passuer Petros / Clemens / G. furstros / Leones / G. e
gorios oc Celestinos. Wi haffue dog then same tro oc se. dom thet
the haffde / then same herre oc Gudt / then same kircke oc Sacra
ment / Hellighedhen saa wi m. tidhen / saa moghen oss er nock /
oc wi ere beqweme till / huest thet er tha forset aff Gudt / at wi
schule nighu t. dt worde hellige / oc thet som andhe e. forset / schu
le wi oc saa lade off noye m. Gudtz retferdiged oc wansagelige
willie / nar han kan icke andhet wele en thet som er gott. Inghu
wilt han heller ontt / wdden then seg self forkasther. Icke haffue
wi heller i thenne tidt till werdflige haffdinger / Constantinos oc
Theodosios / Pipinos oc Carolos magnos. Huar finder mandt
nu saadane Konger / som he. haffue waeridt wdi Danmark /
Gwendt Estridsson / Sanctus Thanutus Hans son / Erik eie
gott oc haas son / Waldemar sejer / oc andre flere. Eller oc i Swe
rigis Ryge Wluf Schotkoning / Sanctus Ericus / Moens las.
delaa oc nogre andre merckelige Furster / som haffue waeridt wdi
Swerigis landt oc Ryge. Saadane Konger kenne wi snarere be
Diu gere

gare aff Gudt en forhuerrue. Sike maa wi fordi slaalandt oc rē
ge hoffue ioss/omaltung findis icke wdi saagode pnnthe som the
nom burde/ichi schule wi lade off noye mett thett wader som nwo
Glast/saafenge ther kōmer een andhū planete paa himelēn. Thze
er tha icke sagt wdi then mening at ieg wil noghen woldig herre
geest.ig eller werdsfig sette till rette/eller foragthe Gudt wnder
meg the sindt oc then wade/at ieg motte meg selff rette oc bekē
de. Men i then mening haffuer ieg thette sagt at wi alting schale
grwndefige offwerweye/oc aff the ting som wæridt haffue/well
besinde huadt kōme kandt. Weidhū stodt aldris saa wel/at hwn
haffde iu noghen then brost ther Gudt war y modt oc fordi mysha
kuelig/oc alti di fattedis mange dygder som saare begaredis och
en nwo begaris/sike alsomeniste wdi then geestlige stadt/men oc
saa wdi then werdsfige/dog at Luthers tilhengere y thenne tydt
drage aff werdsins synd oc brost indt paa klerkerdyt. Oc thet gio
re the fordi/at the schule haffue bestandt oc meholdt /hooff then
werdsfige stadt/oc ther fore wiye the oc wēde/totte oc drage/thū
hellighe scriff/oc node hēne modt syn eggen natur/at thiene thes
re syndt oc wdygdt. Oc hwess ther findis wdi scriffthen om Ials
ike propheet/om onde Bisper oc prester/om lowkone mendt och
phariseir/ther woeigerige/bedregere oc skalike. Wdlegge the nwo
paa then cristen kirckis klerkerdy/oc swondis the en brodige vdi
lame synder/tha scriffuis oc sygis thet thenom saa haardelike op
paa/metspot oc hantbedt/hadt oc wrede/oc andhen wlemp/att
thet kan icke swinis at anihen wære aff Gudt/eller och noghen
tidt haffue magt aff hans guddōmelighe willie. Schulde wi saa
handk modt offuermagt ther Gudt wil haffue wdi stor fredt oc are
som syne stattholdere her paa ierdhen/Ingl en skal tro/huad ther
motte wd drage een lōg Cronike aff propheete beger/oc thū gāt
the scriff/mz saare haarde tidt/modt kōger oc werdsins furster
oc helst i then mening/at the haffue forstakelt/thenrene oc een

16
 godige cristendom/sidhen the Begynne at trenge seg indt wdi kir-
 kens rei/oc bodemodt Gudtz oc werdsins lom/at indsette m3 wel-
 de oc magt/theris wener oc tienerer wdi kirckens lom oc renthe/
 thet the haffde tilfornt brughz wdi mogh3 syndig hadel/paa the
 28 woldt. Oc haffue thenom fordi nod till at spilde then hellighe
 kirckis gotz oc renthe/wdi seyde/paa hoffolk wad3 oc warie/till
 mordt oc brandt oc andhen wmidhedt/ther thenom haffde wordt
 at bekaasthe paa fattige widuer/ elende menn3 oc faderlose
 bor3 oc andie fattige folck som ere beswarede/m3 swgds oc frak-
 hedt/armodt oc fattigdom/tragsit oc fengsel/oc andh3 werdsins
 plage oc modgang. Wdh3 twyll tha findis en nw mange erlige
 prelather i th3 hellige kircke/som heller wille bekaaste kirckens
 rigdom paa desse Gudtz fanger oc seemer/en paa andh3 syndig
 handel/som the nw nodis at bruge/for tidtz leylighz y modt the-
 ris indt/Hwo som wille fordi lade seg lyfte at bruge p3en oc brel-
 her wdi/ther til met handt oc mwnd/tha haffde han for seg een
 anden bane oc een stor kamp. Men nw er thet icke sammeligt/att
 forstore menighedtz fredt/oc serdelis nar wy see en nw inghe tes-
 gh3 till noghen forbedring/oc helst fordi wy haffue thet forskyle-
 dhet met wore synder/at thenne tidt schulde ware maghet werre
 en hwn nw er/ther som Gudt wille mett oss tillborlige strenge/
 Oc at ieg skal icke noghz tale eller scriffue wdh3 bewysnig aff th3
 hellige scrijt/Tha giffuer seg forst thet som scriffuis aff sc3o Lu-
 ca/wdi Apostelers gienings bog/at alle the som trode paa Christi-
 stum/tha salkde the arff oc eye/oc huest thet Ewne gielde/Bare Actorum iiii
 the strax indt for apostelenis foder/at the schulde ther aff besorie
 huer oc een som gick till troen/huer besynderlige effter sich .tenff
 oc beghoff. Oc then tidt haben bleiff stor oc mange ginge till troen/3d .m .vi
 att the hellighe Apostele schulde icke forsomme Gudtz erdt/
 Tha wdwolde the G3w tienerer aff then gantsche h3b/

C som falo

i Lmo/

Libro iii cap
lxxvi

eller faldte paa greske diacones som schulde bære same tyngte
met thenom/oc haffue omhygge for fattige widuer oc andre fattig
ge men. I her som haffde anamet then cristen tro/och lydde paa
then tid for forfoling/aff i eder oc hedninge/som were Christo
modstandige/oc alle Christi tilhengere oc metholdere. Oc wdhin
oplyll nar Bisper oc Prestes oc andre kirckens besynderlige tie
nere/haffue nu thenis stedt/wdi then hellige kircke/saa haffue
the oc anamte same befaling/om fattige oc arme men. I her bes
ring/huileken befaling the konne tha icke binghe wden getz
oc renthe. Oc i her cristen dommen forogtis offuer alle land/saa at
werldens magt icke senger forwolde then cristen tro/oc icke hel
ler beroffuede thenom som ginge till same tro/tha oplywste Gud
sine wener som sancta Birgitta siger till att legaffue klerkeride
at the schulde mett store rooflighedt warre ledige till Gudtz tie
niste/oc till att studere/predike oc lare. Mange wdwol dis oc saa
affrig Aldill til bispepedomme/som aff thenis eghet aff oc e. ed
haffue sigthet til klerkeridtz bestandt/oc att oppeholde lerdom
oc wydom i then hellige kircke/mer kelige prebender och leen/
ther kan bewysis att ware skeedt/bede wdi Sverige och Dans
mark/at ieg scall icke oc saa tale om andre merckelige Landt oc
Ryge. Quess klerkeridtz fordi haffue och besyde. thet haffue the
kirckin roffuet eller sigthet seg till/men thet er thenom tiid
mett aff Gudtz weners besynderlige gunst och willie/som well
wyse/at chustendommen tha mest bestyrckis/nar Gudtz besyn
derlige tienerer som schule bære hans budskaff oc forfolge hans
befaling/ere holdhen wdi tilbørlig agt oc are/oc tha snarist om
fastis/nar the falde wdaff then agt oc are/the haffue waridt i de
fra forste begyndisse. Wij see oc hore mange i blant the furster/
oc saa/ther lade seg tycke at the ere gode cristen som haffue wor
dhet thenis Landt oc ryge met herre skiofde/oc the effuer forders
ffue. saa

ffuett saa manghen erlig mandt oc cwinne/giort mange twsinde
 fattede wi duer oc faderlose born/oc trengdt mæge arme mēniskē
 til hwiingers nodt oc mīshaaß/oc the lade en tha som the haffue en
 reitferdig titell/till same landt oc rīge/dag at saadane furster ere
 Gudz rīß meir en reifndige furster/oc fordi aff thz slag ther
 Propheetin Gsee omfalt saa sigendie. The regnerede oc ickē wdaff **Gsee vñ**
 meg/oc the wore furker/men ieg wiste ther in thz wdaff. Twert y
 nodt tycker then m/at thn haffuer een wretferdig titell/som besy
 der then eiedom/ther hanum er. tīkōmen aff Gutz forswon/mett
 Pentec gaffue aff Gudz wduolde wēner/som wore Rēysere Rō
 ger Hertoger Gressuer Riddere/oc edlige/ccandie metrige oc rīge
 mendt/huileken eiedom som oc haffuer stad fesse/affsaa mange crī
 sthen furster/som til thenne tidt wazid haffue/oc met priuilegier
 oc frīhedt/Bress oc beskermissē/met handt oc mwindt/haffue aliyd
 foranwordh thz menige klerkeri/oc theris wēferdt/ther oc saa
 haffue een gāmill lawheffdt/aff saa mange hwiunderde aars tidt/
 som forleedne ere/s. dñ the anāmede skoding paa then eiedom
 the nw beside/oc paa thet sisthe tha haffue alle desse stycker oc wil
 kaar/magt oc stad festning/aff thet menige crīsthe ndoms samtye
 te ther alt dt haffuer holdhet crīsthet folck wdi saadan frōct och fa
 re/at inghen wille noghen tidt gerne haffue at giore met klerke
 ri/wdhen thet folck som hwerikin/haffde skell eller samwittig
 bedt/oc pleye aliidt at henge paa huermätz lycke oc wēferdt. Thz
 er y sandhedt mīn troo/at haffde ickē thet menige klerkeri/wē
 ridt wdi then agt mett gotz oc renthe offuer then gantsche crīsthū
 dom/tha haffde Suerigis Rūge oc indre flere for mange aar/an
 then wazid Rytzer eller Tycker. Icke haffde heller crīsthe nds
 men noghen tidt blesfuet saa beskaarin som han nw er/om klerke
 riidt haffde blesfuet wdi then tilberlige are sem thet war fra forste
 begyndisse. **Wñ** the store opz som ere begynte y crīsthūdommen
Es wdi man

wdi mange hunderde aar/haffue ther wdaß theris rober/at thñ
geestlige stat wor kōmen wdi foragt/huiffen foragt wor herre
haffuer thñ altidē hennelige oc obenbare saare straffedt/oc wil her
effter ydermere oc miz thz forstke Ther som thñ geestlige stat maa
icke haffue gotz oc renthe slot oc læen/tha er huer ckin sanctus Tho
mas off Lantzberg/eller sanctus Thanutus longe aff Dāmarck
retfandige Jesu Christi martyres/paa thz ieg skall icke opreynre eet
heelt register aff andre hellige mēdt/huar fore at the wore for m
ghen andhū sag for swoldt till dode/en thz menighe ketterer ydzt
fr̄ghedt/paa gotz oc renthe/ther the mānelige som cristhū mēdt
forwarede icke spandis ther offuer theris eghñ haff dog the kūs
ne theris haff well fordettinghiz/nar ther icke andhet war bega
ridt aff sancto Thoma/en han schulde samtycke mett Ridderskaff
uett wdi Engelandt/nogre articheler mod kerkens priuileger oc
fr̄ghedt/ther han hwerckin wille eller motte giore/aff sancto Tha
mato war icke heller andhiz begaridt/en han schulde icke trenge el
ler for plicte/thñ menige mandt till att giffue prester thñ tiēdhe
som er budhñ oc wedaghñ offuer then gantiche cristhū dom/ther
hā huerckin wille eller motte giore/oc at beggis theris willie war
Gudz retferdig hedi/bewyse merckelige the teghñ sō Gudt haff
uer mett stad fest oc giffuermagt theris hellige martyriū/ther als
drig stax till attrygge/nar Gudt will heller at mange hunderde
maael twsinde/schule des y same sag/oc for same fr̄ghedt/en the
hellige mēdt schulefalde aff theris agt/som the haffue waridtwdi
till thenne tidt. Besinder fordi Hogmenige Herre/huiff wrange
oc onde mening/som kettere oc skalle/haffue om Jesu Christi
statholdere her paa iordhen. The besinde at saa lēge then geestli
ge stat/bliffuer wdi tilbørlig agt oc are hooff then menige cristhū
mandt/tha sanger theris kettery icke genge. Men the robe dog
her i mōdt saa sigendis. Allt y huore the osagis/gotz oc rigdom
ere tha

ere tha eelt op hooff till mange aff the synder/ som nu driffuis en
 findis hooff thet menige kkerkerij. Jeg siger thet ike y modt/ me
 thet er tha ike rigdoms brost/ hooff meniskin som y lde bruger rig
 dom findis then brost/ oc fordi som han y lde brugis aff ende me
 nisker wdi syndt oc Gudz fortornisse/ saa er ha twertt modt mæge
 gode mendt een stor hielp oc tilskynde/ wdi gode oc dygdige gierni
 ger/ oc er thet saa at nogre kirkens Prelater haffue syndelige bru
 gheth rigdō/ tha er thet mest giort aff thenom/ som werdsfig magt
 haffuer weidelige trengdt oc indset wdi kirkis læn oc prelatedom
 me. Then stundt i her gudfæctige mendt/ besoorne hær wedt syn
 censientie/ skickede bisper oc prelater/ wdaff Gudz raadt/ mett
 thetis cristelige samburd oc samtycke/ paa then menige mandtz
 wagne/ tha stodt thet well wdi then hellige kirke/ oc tha bleffue
 fatige folk/ Widuer oc faderlose børn franke oc andre hielpelose
 menisker dectatige aff kirkens gotz oc rigdom. Me sidhen at Jurs
 kerne framdrage syne wanner oc tienere/ ther the haffde lenge bru
 gheth wdi homodt/ oc moghen syndig handell/ tha bleff rigdom och
 gotz y lde brugh wdi thū hellige kirke/ fordi ther kōme tha hære
 kin the wylse eller the gode til kirkens prelatedomme/ men the
 mendt allerinærst/ som mest hengde hooff Jurskerne/ oc wore thes
 nom till sende oc metfeldige. Theite er tha ike sagt wdi saadan
 menning/ at Jurskerne maa ike haffue noghet at sige wdi bispers
 oc prelaters wdkaaring/ ther som the wese anten scriffue hells
 case for thenom som ere gode oc fromme/ for wdhen trengsill oc
 twissil saa at the motte dog giore hells lade hwess thenom tycte
 gott at wære forwdhen ferde oc fare/ Jike hells y then mening
 at iē noghen foragther aff the bisper som nu besydelan wdi thū
 hellige kirke/ eller oc haffue noghū andhū besatig wdi thū meni
 ge cristhū kirkis aandelige regemethe mē til een vnderwiisning
 i een ret besidisse/ om thū geestligestat/ at wj kune wyde a hwess
 E ii for brost/ ther

Her findis wd i then hellige kircke oc blant klerckerid/ icke haffue
syn begyndisse aff rigdom eller klerckerid all ene/ men wære
twertt indfortt wdi then hellige kircke aff dieffuels raadt oc wel
dig magt. Fordi ther som rigdom haffde thz giort/ Wy begrunde
wy thz icke diwberere? oc haffue then same menig om huermantz rig
dom/ ther yfde brughz giffuerorsage till alwerdsins homodt/ oc an
die grossue synder/ huedhū haffue wy tyrāny/ mordt oc brāt/ krig
oc orlog/ homodt oc biam/ wylskhedt oc kærkerhedt? icke wdaff rig
dom? Wdi sandhedt thz oppheldis same synder aff rigdom/ nar
the for wdhū rigdom kenne icke bedruffis. Thi schule wy alle ha
ffue / een diwberere begrundisse om rigdom en wy nu haffue/ oc
for thū sag ligger ther stor magt oppaa att huerit mēiscke besin
dersyn egghen brost/ oc hēne raader bodt/ aff syn yderste formwge
begærindis ther till hie: p mett eet ynderligt hierte aff Gudt/ som
alting kan frambringe/ at alting er wdi hans magt oc hender. Nar
wy en haffue lenge buldredt hwarit wele wy tha han mett hueran
dhen oc broste wy en sonder aff hadt oc spott/ aff twoff oc trengsill/
Wy kenne tha icke meer seide en huer andhers krep/ oc han wa
dræbe huer andhers siell oc hie: thūs grwondt bliffue wy aldrig mag
tige. Wy ere tha for Jesu Christi naffū skyldt/ eett folk giorde oc
skapte aff een malin som seck then brost wdi syn moders liff/ ther
han aldrig forwinder/ oc fordi ere wy alle syndere/ dog at Christus
raadde oss bodt om wy bliffue wdi hans kerdom oc troo/ wdi thū hel
lige kerckis samfundt oc cresthūdoms kærlichz ther haffuer andh
paa seg/ en att wy maa eller schule argepaa huer andhū met hadt
oc affwindt wdaff eet blodigt hierte/ Ther aff fadis inghū godtre
formitz/ icke bliffuer Gudt oss heller gwnstig oc barmhiertig/ att
wy spotte huer andhen/ beroffue oc beslaa/ eller nar wy oss orsage
mett andre folkis synder oc onde forskylding/ andre mēisckis onde
skaff giort oss icke hellig eller behaffelige for Gudt/ oc nar som
gudt

gudi will off en tha bemaade paa thz listhe som hā y sanhedt wilt
 om wj off rettellige bekende/ tha wil han off icke ansee for thz hadt
 oc nag wj bare modt huer andhū/ men for thū broderlige kierligz
 hedt oc cristelige metynck/ som findis hooff off oc wdi allis wore/
 hierther/ wdaff huiſken metynck thz er off saare mÿſhaffueligt/ att
 ther findis nogre groffae synder wdi cristendommen/ gudi till hos
 modt oc fortornilse/ oc fordi begære att huert menniskis synder/
 motte middelige forladis. Wdi saa maade kunne wj styffe Gudiz
 wrede/ men mett bulder oc trette stillis hwn aldrig/ nar the fode
 aff seg icke fredt men theris lyge. Thi siger ieg/ aff mitt fōie for
 standt/ att wdaff welde oc trengsill/ mordt oc drab/ roff oc hadt/ blē
 ffue huercken the eller wj bādre. Wdaff een Tristelig metynck/
 skonsill/ metlidilse wenlighedt oc kierlighedt/ maa wj haabis no
 ghz gott/ men aff the andre fortalde wdgyder/ maa wj wente alte
 ontt/ nar the fode icke andh3 wdaff seg/ en thū sāmē grode som er
 theris begyndilse. Framdelis nar som ther ydermere giore spors
 maall/ om kirckens prelater haffue anāmett andh3 welde oc magt
 en att kwndgiore gudiz ordt/ oc om nogre schule wore oc thz icke/
 giore/ er oc giort wdi een wrang oc hofferdig mening/ at luthers be
 sūpelschulde nw i thēne tidt agit for bisper/ nar the swonis nw al
 ene att lare oc predike/ fordi oc fremme gudiz ordt/ oc huss gudiz
 ordt ter anhengendis. Dog at ther wonder beieckis antichristi ordt
 som alle rede giffuer seg till kende oc thz mett tidhū bādre skal/ mē
 her hor tha swar till Besinder fordi nw strenge herre oc mechtige
 furste. Hender thz icke offte at een godt mandt kaaris till een merē
 kelig befalig/ ther han dog kan icke bruge. wdhū andre gode mētz
 hielp oc trost/ anthen fordi hwn er saa stor at een mandt kan hēne
 icke wāre/ eller fordi han haffuer icke alle the gaffuer/ ther gudi
 plejer at skifte mett alle mandt/ men dog icke mett huer besynder
 lige/ som er nar han er icke talinde/ eller y andre maade begaffuet

E iii metz

met besynderlig naade/ther giora behest wdi stor och merckelike
 forhandeling/Moyses then merckelige propheet oc forstandere/for
 Gudis folck i thet Gammele testament/ther han anamede besa
 king aff Gudt/oc lagde seg sirog at han war inghē talende mād
 Wijs war han nock/och meer wijsdem seck han aff Gudt men
 then brost han haffde paa syn twonge/wille tha Gudt icke raade
 bode/thi bedt han hanwom at han schulde bruge syn broder Aaron
 som konne wel tale/nar han schulde noghet merckelige handle/
 met Pharaone eller oc hoest folckedt/saa stede thet oc saa/Aaron
 stode for ordt oc tale/men Moyses lerde hanwom dog huest hā schul
 de tale. Saa finde wē oc saa ware giorit wdi thet Nij testament/
 Sanctus Cyprianus brugde syn Laurentio/oc Valerius syn Vin
 centio/wdi Hispanien. Desslige Valerius in Africa sūo Aus
 gustino/oc saa andre manghe. Mer herre haffuer mange wdkaa
 rdt till bispedomme som sagt er/ther haffue tha icke waridt
 talende/sōme som were icke heller diwbelige lerde. Saa lase wē
 oc om mange bisper ther haffue meer bedhet en prediket/oc wore
 tha bisper heilige oc gode nock Ther findis en wiise mēdt som
 mēne/at sanctus Paulus brugde ofte syn discipell Timotheo/
 nar ther schulde noghet merckelige forhandlis wdi some twonge
 maall/ther han wel konne tha bede tale oc forstaa/men ike mē
 saa stor krafft oc liffuichghed/oc icke heller met saa tilbortige ord
 som han konne paa thet twingemaall han war sedt wdi/ Oc for
 di wnder meg storlige/at wē thette forstaa saa plumpelike om
 theris besaking/siger wijs som the schulde all ene saa beswaas
 ris i theris embede/at thenom schulde inghen hiespe/eller oc in
 ghen motte bare met thenom noghen tynge/ Den Koning sigis
 at regeere thelandt oc steder/han aldrig seer/nar han bruger ther
 till syne fogeder oc embitzmēdt/ Den beende desslige spillet sy
 ne arinde met syn swēdt paa thz stedt han selff aldrig tēmer/oc
 een bisp wdi syn besaking/maa tha inghē burghe w dē seg selff

20
ther tha er ickc moeligt at kenne seer/om noghū mādt en wille
ther par wage gode hoffart oc hierne/Alte sanctus Paulus giet
de store oc wonderlige gierninger/ther will ickc reike til huermand
Then Cristhū tro oc loffue/Haffuer haffi mange wosinde bisper/
lerde oc wiise mēdt sōme meer oc sōme mēdre/oc een stor partt
aff thenom wore Gudtz hellige martyres/men sancti Pauli lyge
haffuer hwn ickc en nw haffi/oc maa wel seer hwn alding faar/
Men thenombor tha saa att tale/oc scriffue/ther huerkin haffue
sint eller seel/hwar noghen sig er oñ wildig/tha pleje wj at bru
ge saadan bewisning. Nar som noghet fursthedomme regheris
wel aff gode embitzmēdt oestatholdere/tha pleje wj at sige/att
saadan regementhe seer aff Fursthūs wiisdom oc forstandt som
landhū ere besafede. Staar oc nogermanitz hwi wi gode oc erles
ge pynthe/fordi thz haffuer wjnski ffuelige seel oc tro tienerer/tha
sige wj at saadane gode schicke ere wdaff herrins wiisdom oc snel
hedt/Saa wildige dōmere ere wjwdi sōme sager/nar thz falder
oñ saa til snidhe/Men nar een bisp selff bekwmedt met mange
huerff/ther han for tid 3 belesligheidt nodis til at handle/brugher
sine prester oc clercke til predicken oc lerdom/oc vnderwiis thes
nomhuess the schule predicke oc lere/Inghen wil tha giore thes
nom thet seel the ellers giore huermandt/och fordi tencke ware
theris gierning/huess the bruge andre til/som dog ere theris m3
hiespere/anhēgere oc tienerer. Thette er tha ickc sagt wdi saadan
menig/at ieg wil forantworde nogre bispers forsommissie/Gude
giffue theno alle thū wiisdo oc naade/at the kenne selffue tracte
re Gudtz ordt/oc ther m3 spjse thū menige cristhū mādt/som nw
hēger sarelossige hooff thū cristhū troo/for thū m3stroft oc twjē
smaal the ere nw bestedde vdi/om theris ordt kune haffue noghū
magt oc motte staa til troēde eller the oc saa wille ther till bruge
lerde och gudtfroelike mēdttha wore thet moghet gott/nar the
ickc kenne

2
 ickē frōne seg bewyſe wdi thū beſaling for thenom burde. Men
 ieg tha well wēdt huadt kettere wele her til ſware. The fornom
 are at biſcopsdomme wele ickē naa till thenom mett are / thi wille
 the att then magt ſchulde kotte / ſaa at ther ſchulde wāre ffeer biſ
 per en ſom nw ſindis blant criſthz folk / i hz er / een x di huer by elſer
 aller miſte wdi huer herit / ſaa frōne thz or ſaa recke til thenō paa
 In tōmentu thz ſiſte. Alt thet haſſuer ſaa wāridi wdi gāmill tidi / fan ieg ickē
 rūs primi cā negte / men huadt ont ther kōm wdaſſ / giſſuer off merckelige till kē
 pius ad titū de / ſanctus hieronymus / fordi ther ſom thz haſſe ickē bleſſuedt /
 aſſtyrde or forwendt / tha wore ther nw y then hellige kricke hwn
 derde tetter modt een. Saa godt or myndig hioſt ſeg huer biſp y
 the dage / at han motte giore hueſſ ordinantz or ſkike / wdi ſyn by
 ther hānom faſt till ſinde / or totte gott att wāre / ſaa begyntes ſe
 ter aſſat ſkilling ſerdom or wnderſkede wdi ſcriſſthen / att huer biſp /
 wille hēne tractere effier ſitt ſindt. Ther neſt ſedt een ſeg att wā
 re badre en een andhen / or ſith folk at wāre badre criſtē en andh
 folk. Saa begyntē huert mēniſke att beromme ſeg aſſ ſyn biſp or
 do beſader / . Den ſagde ieg er pauli diſcipell / . Den andhen ieg er
 Alppollos / thū tredre ieg er Lephe / ſaa drog ther fra Chro met
 ſtort bulder or twediant / for en thz ſkede / tha regeredis alle krics
 ker / aſſ menige preſters raad / or huer war biſp y ſyn ſtedt. Men
 ſydden att biſcops magt or are aſſ then or ſage kōm wdi mīſagtt or
 wanare / or ther aſſ begyntis twediant / tha ſkiedis een effuer al
 le the andie / fan kalled is biſp or the preſter / att huer ſchulde ickē
 giore effier ſith iſke / men wdi eet gantſche landt ſchulde alting /
 it ande wdi een godt mantz hender / ther or ſchulde ſeg foie effier
 then offuer ſe biſps ordinantz or ſkike / ſom wī nw kalle er the biſp
 or ſydden alle effier then ſtore Rhōm. re biſp ſon nw kaldiſ paſſ
 ne. We ſaa haſſuer thz wāridi fra forſte begyndiſe / ſom ſanctus
 . Alwēs merckelige beſcriſſuer om thz ſkike ther ſactus. Petrus
 giorde

i Cor. ii.

21
giorde selft her paa iordhñ/huar han saa siger/sidhñ han haffuer
bescreffuet atskillig stadt/embede oc werdigheidi wdi thñ hellige
kircke. Wdi alle store steder scall ther ware een bisp oc icke fleer
men wdi smaa steder/casteller/blyck/oc lantzhyer/scall icke wæ
re bisp/at bescops naffñ oc embede scal icke kome wdi forsmadisse
oc foragt/nar thz blesseue formoghet almenigt/oc thette war gior
wdi saadan menig/at alle Jesu Christi lemer kenne ware eett
oc gior eett/som Christus Jesus er eett oc gior eett met syn his
miske fader/Gaa offte som thenne eensindighedi/oc eendrectiga
hedt er hwitt i thñ cristen kircke/tha ere ther strag fodde wdass
serther oc partyr/oc ther aff ere alle fetterij begynte/at the icke wil
ke lade then offuerste magt ware hooff eett sader/nar behoff gior dis
for twilfsmall oc trette skylde/ther alle rede er begynti hooff lutha
ers tilhengere/ther the selfue gassue store peninge till at icke wore
skeede/nar thz er saa grofft/at then mene mandt begynder oc at bes
finde/huess the haffue for hender/ware eett forswyddt oc forwylid
stycke/ther huerekin haffuer, skicke eller lempe hofuett eller hale
Men nar the wele saa haffuet/at inghen scall ware bisp wdhen
the som predicke/tha wele wi lade saa ware at the thz nw giorde
huer i syn stedi/om the haffde inghe andre wdi syn stigt thz kenne
ne giorde paa theris wegne/oc hare thñ tyuge mett thenom kan ed
ers naade troo/at thz schulde en tha ware desse kettere till maade
som nw haffue thenne trette opropt i then hellige kircke/i sandh
thaschulde thz ware thenom meer mshaffueligt/en thet som nw
skeer/huar fore? Alit huilcken godt bisp som schulde thz giorde/
Wdhñ twill effterwilde then mening oc wonderkede paastriffthñ
ther alle hellige mendt haffue samtykt oc stadfest for off oc ladhett
effter seg i theris bager ther ere stadfeste oc haffue magt aff saama
ge hwonderde maall twsinde somnw regnere mett Gudt/oc warid
haffue west Christum/mestere oc begyndere till all thñ troo oc loff
I i us oc alle

ne oc alle the cristelige sætt/som wærdet hæffue wdi then hellige
Kircke y femthenhundert aar. Men ther som the thz giorde/scul
de same kettere strax sige/at thz wore antichristi ordt/fordi thz
icke wore mett theris lærdom eensindigt. Thz er icke gudtz ordt
wz trette om/men ketteriske framsett oc lerdom. Thet same the
nu sige om hellige mendi Althanasio Trysothomo/Basilio Gre
gorio Nazianzeno Tertuliano/Ireneo Ignatio/Anpiano/Hyo
lario/Hieronymo/Ambrosio Augustino Gregorio Bernharde oc
andre wialige/att the fore alle wilde bode wdi scrift oc lerdom/y
kessnett oc gierninger schulde the oc nu sighe om desse bisper/som
nu ere gudtz stattholdere her paa iordhen/or i then hellige kircke
att the fore wilde/oc icke lerd thz klare oc blotte euangelium for
di the icke efferswode luthers mening/oc wunderskede. Saa fol
gis theris snack/att gecke wonne bader staa for ordt/en the seg/
Ealde Jesu Christi aposteler. The sige att bisper schulde predica
te gudtz ordt som theris forfædre hæffue giort. Oc thz ordt som
same forfædre/hæffue predicked/sige the dog att wære antichris
ti buller/menniskins digt oc sætt. Saa for thenom at tale/ther
anthen ere fude aff wynn/eller forbyrde aff geckeri Thi er nock
talet om thette sporsmaall/saa lenge ieg seer huadt the afftaars
ne skalke/welt her till sware

3 **Ardeie sporsmaal**

Gom theris budt eller bandt/kan binde meniskin till noghen/
syndt om hwn gior ther imodt

Swar

Thette sporsmaal er giort wdi sadan mening/att cristen folk
skal icke fræte then hellige kirckens magt oc bandt/eller noghet
agte prelaternis budt for the ting ther noghz hæffue paa seg/til sis
els salighz/oc thz gior the fordi/at ther skal icke hēge noghen mē
stærke hooff then menige mandt/for thz bandt som the ere nu/
bestedde

bestedde wdi / som haffue indgaghz Luthers lerdō oc ere fordi hās
 tilhengere / oc besynderlige at the haffue saa wbluelige omkæst /
 then gantsche cristendoms ordinantz oc seedwaaner / sætt oc skis
 rke. Om kirckens budt scall tals wdi thz sielte spørmaall. Mē
 om bandt wiff ieg nu take / oc sware fortelighen / till saa lenge ieg
 kan saa een andhen orsage / att tale ther om noghz wydere. Allt /
 Bandt eller fore bandt wdi thū hellige kircke er icke andhz en for
 noghū oebndare dodelig syndt skyldt / ther noghz mēnske haffuer
 gjort att affskære oc skille same mēnske / fra andre cristen mē
 niskis samfundt / saa at han scall icke nyde eller ware deelactig
 mett thenom wdi noghen oebndare handel y then mening att ans
 dre wskyldige schule aff hanwm icke bestimtis / oc at same mēns
 ke scall aff saadan blygsill oc haanhet besinde seg till pligt oc bod
 anger oc penitente. Oc fordi er bandt een lagedem / men dog saa
 skarp / att bugis han icke rettelige affthen som bandhz er / tha tas
 ger han sijn dōdt ther wdaff. Then som bandhz for noghū syndt
 oc forfaridt aff same bandt / gjør pligt oc bodt for syndhen wdi ha
 wwm haffuer bandt sijn sadhe krafft. Men then som bliffuer warz
 attig wdi syndhen han bandis fore / oc haffuer icke anger oc penit
 entze for same synd / han tager sijn dōdt aff thz bandt som fort er
 icke fordi at thz er saa forgiffigt / men hans eggz haarde herte /
 dræber hanwm / wdaff hantz orsage nar han icke elskir oc agter thz
 som hanwm schulde raade bodt / theter han forsmær thet som han
 nwmm paa mhynder tillangher oc penitente. Scall oc same bād
 radis oc frætis (som luther haffuer selff screffuet) nar thz foris /
 modt noghen mandt / oc saa paa hans rette orsage. Fordi som eet
 barn maa icke altidt ware y rette miz sijn moder / nar thz slaas oc
 straffis / dog at moderin thz gjorde paa barnsins orsage mē for al
 tide at radis for rylset oc thz tro at moderi gjør altig wdi een got
 menig barnet till gode oc inghē ting wden sag. Saa maa icke wy
 heller forsmær wor moders rylt lo er thū hellige kirckens bandt oc

f ii

straff men

In sermone
 de virtute eg
 comunicatōis

2

men off bor thz att anāme mett tæcke/oc saa nar wj off wjde wstfpe
dige i then sag wj bandis fore/oc tencke att hwn gior off alting til
gode/oc inghū rig wdhū sag. Thz off bor at syde aff huer oc een blāt
then menige cristthen mand/ichule wj m'ghz meer fordrage aff
thū hellige kircke/som thz haffuer eet besynderligt omhygge for
wor salighedi/nar hwn werdis at straffe oif. Findis en noghū odt
moder som maa welcke icke brugede rysede wdi een retsindig me-
ning/een godt moder maa mandt ther effter icke domme. Thi er
thz icke kirckens mening/att hwn will bandhe noghū till fordom
milse/eller mett bandt binde hwnom till noghen syndt/men att
forlose hwnom aff then syndt han bandis fore. Oc fordi nar syn-
dhen bēdis/tha scall thū som bandhz er anāmmis wdi cristthen
folcis samfhwndt/till eet wjst teghen at kircken icke andhet begæ-
rede/en then frāckis swndhedt oc kærskhedt/men forherdis han
wdi syndhū oc dor bort y same forherding/thz er hā y twēne maa-
de s. a bwndhen/att han aldrig losis/forst at han war forherdhet
wdi syndhū for hulleken han settis y bandt/ther nest/at han for-
smaade same bandt/oc icke brugede seg thz till gode oc fordi at the
te sporsmaall som her nest effterfølger haffuer oc berort noghet om
bandt/thz er same bandt wdi thz sporsmaall noghz wjdere forcla-
rydt/oc at thū tidt schulde kōme nar bādē schulde forsmāas/bespot-
tis/oc in thz agt's/haffuer sancta Birgitta merckelige bescreffuet

Capit. 33. i.

wdisyn fierde bog/oc huore andre cristelige sett oc skille schule off
uertredis/ther wj nu see for oghū/

4

Ther fierde sporsmaall/

Om theris magt met bandt kan skille noghen fraa Gudi/som
een byder eet ledemodt fra eet andhz/oc er saa wdschildt fra Gude
oc gior hwnom till dieffuels bāt/

Swar/

Nar som noghet mēnisk settis y bandt/for syne synder skyldt/
oc bliffuer

oe bliffuer tha fortredelige wdi same synder for wdhen anger oth
 penitentze/tha er thz meniske strage een raadin leem/ther fordi ie
 fe hor till Jesu Thri aandelige krop/men er drefuels ledemodt/
 oc for then sag skildt fra Gudt. Men thz skeer tha icke wdaff bätz
 natur/men aff hans wdygd som bandhet er/nar hans wqwemhet
 wender seg thz till fordommisse/ther ha moite seg bruge till saligs
 hedt/oc icke bliffuer han tha heller forst wdelwet fra Gudt/nar ha
 settis y bandt/fordi strage syndhen er giort ther meniske maa ban
 dis fore tha er han for gud eet affskaridt ledemodt/aff Jesu Thri
 Krop/oc er sandelige for Gudt beswaaridt mett bandt/for en han
 noghū tidd bādsettis aff kirckis magt nar hwn folger Gudtz magt
 oc gaar icke fore hēne Moite noghū sige. Nar han er y bandt hooff
 Gudt/for en han settis i bandt aff kirckin/huadt gioris tha behoff
 at han ydermere bandis? Dog thz een soyetung giordis behoff for
 hans skyldt/ther som han ellers wille seg rette oc badre/thz maa
 tha skee for andre meniskes skyldt/att the schule aff hans onde eg
 empill i fe bedragis/oc fordi ware hanwm wbewaarede/nar the
 wyde huo han er/oc at the schule icke oc saa dierffuis tilt at synde/
 tagindis effter swon aff thenom som icke straffis for wicut. Saa se
 ger Thris hooff Matheum/Synder thyn broder teg witterlige/ **Matt. xviij**
 tha straffe hanwm konlige/oc ther som han willteg icke hore/tha
 kalde ther offuer twēne wytnisbyrdt/oc straffe hanwm saa y theris
 narwarlle/men will han icke heller hore thenom/ tha giff thet
 kirckin till kende/Thz er ladt presthū tilfige then menige mandt
 at the ware hanwm wbewaaridt/oc will han icke tha hore kirckin
 tha schaltu hanwm agte for een hedning oc een obenbare syndere/
 oc fordi in the skaffe met hanwm. Saa finde wy scressuett at sanc i Corinth.
 eus Paulus lodt thū mandt bandsette hooff the Corinthier/som
 haffde ægthet syn eghū steffmoder/Saa lese wy oc saa at han ant i Timoth.
 worde m3 bād. Hymeneum oc Allegadum i drefuels hender/at the
 Iiii schulde

4 sende saa late at icke spotte. Then same seet met Bandt haffus
 er fordi waridt holdhen/ fra forste cristendoms begyndelse/ ther/
 alle cristen mende haffue alid saare beset thz/ oc wille fordi no
 digt giore then syndt/ the Ewne bandsetis fore sacrus Clemens
 In cōpendis scriffuer saa blant mange aff sancti Petri serdome/ ther han dags
 olo de fide et lige fore sette. Alle the mēnskirker hā som met een frj wilte
 ordine christi offuerrede gudtz koro/ eller oc forstørle hellige sact oc skikke/ the
 anorum schule icke ware wnder then hellige kirckis regill/ eller deelacti
 ge aff thz hellige samfwindt Jesu Christi legōme/ for theris wwer
 In quest. ve dighet/ Wdhen twyll tha war thet eett stortt bandt. Framdelis
 teris testa. q. siger sanctus Augustinus saa. Thz giore nu hantt wdi gudtz kir
 pū super deucke/ som drab giorde y thz gammill testamentt/ oc paa eett andh
 teronimium stedt takindis om bandt siger han saa. Alt een cristen mandt scall
 inghen ting saa mogh fröte/ som at skilles fra Jesu Christi krop
 Super libru Virgenes siger oc saa. Gudt haffuer icke alsomeniste formedels/
 indicum hōi syne apostele/ antwoordh syndere wdi dieffuels theris frēdis wofdi
 fia. ii oc hender men oc saa formedels thenom som nu haffue offuermagt
 i then hellige kircke/ icke alsomenist atlose men oc saa at binde/
 oc tha antwoordis the dieffuelin til legoms forderffue/ nar the m
 iiii libro capi bandt/ skilles oeskeris fra Jesu Christi krop/ Oc paa thz at the
 v. 8 schule oc saa laris aff thū hellige ewne sancta Birgitta/ tha we
 le wij nu hore huadt hēnis bōger tale om bandt/ Saa scriffuer
 hwn paa eet stedt/ hwar som Christus giffuer klage offuer onde cri
 sthen mēnskir/ The oc saa wnderrede meg (siger handt) nar the
 forsmāa kirckins dom oc bandt/ oc fordi som hantz mēnskir skwa
 aff andie/ saa schule the oc saa skilles fra meg sier Christus/ for
 capit. lxxxviii di bandt nar thet wōdis oc forsmāas/ tha plager thet menniskin
 meer/ en noghet legōligt swerde/ ydermere som thet staar y then
 fette bog/ huore sacta Birgitta een tidt fornam een swerfuet/ ther
 en metig mandt forsmāade thet bandt han war wdi aff homodi
 ot daars

ord aarskaff/Tha sagde Christus til henne/Som then luci er mē
 niskan farligere en noghen anden/ther Eömer aff swore fiske oe
 fiske grom/saa er inghen aandelig frantchedt saa farlig for sit
 lin/som kirckens vandt/sordi thet er icke alsomeniste hanwm sca
 deligt thet bandhet er/men oc saa thenom som handler oc omgatt
 met hanwm. Trandelis siger hwn i then ottende Bog/huar hwn
 bescriffuer huore een konge skal seg regere/oc besynderlige giffue
 hwn fore y pwncther oc raadt thet Gudt giffue att Eders Naade
 oc alle. Tristhen furster wilke soye seg effter/thaschulde the staa
 gantsche wel hooff Gudt/oc theris Riige oc Landt wdi gode pyns
 the/Wdi then niende pwnct scriffuis thet saa om bantz mennisk
 kir/Icke skal heller een konge haffue noghet att skaffe mett the
 menniskir som ere bandsette/aff then hellige kircke/Icke skal hā
 hellerbehydde eller beskerme eller fordettinge thenom som spotte
 Gudt oc hans hellige budt/nar thet er koninghens ære/att elcke
 oc haffue for oghe alle the ting som Gudt tilfor/Or then hima
 meliske Gudt aff syn wbege belige miskwondt giffue Eders naade
 thet sindt/at y kunne scaa eder fraa the affskaarne meniskir/som
 haffue fanghet indgang wdi Eders naadis chrestelige Landt och
 Riige/ther y sandhedt wil eder oc thet gantsche Riige saare yfde
 bekome/wdhen thet til bwgis saare gode raadt met thet forsthe
 oc the raadt besynderlige som ere bode wydelige oc merckelige for
 egiffue wdi sancte Birgitte bøger/ther saa sennelige er Gudtz
 prophetissa/wdi the stycker besynderlige som stode paa thenne tid
 som noghen aff the gamble Prophter / oc ther som Swensiske
 mēndt/icke giffue hennis obenbarilse magt/tha henger thenom
 oppaa met thet snarste/eet stort we/oc een swaager plage. Thet
 er wmaerligt at Gudt kan siwge

capit iiii

Thet fern

Thz fempte sporsmaall/

G Om thz herredomme som nu opkomett er/mec Passuen oc hās
Hob/er modteller met Christo/

Swar/

G Hues ieg agter at sware till thette sporsmaall c Strēge Herre
scall icke giōis i thū menig/at ieg wilk orsage/eller fordettinge
noghū wredelig magt eller befaling. Jeg weil wēdt at all werd
sins magt/oc welde/som fids blāt dadelige mēnsker/hor at fōye
seger/er Gudtz retferdighet/om thz scall icke wāre Gudt mod
standigt/Men magt embede oc befaling/wil ieg offuerweje/om
hwn kan bekōme klerckerdyt eller oc ey/Ther findis nu māge sō
aff eet groffi exempel eller ii wele wddrage een almenelig rett oc
regill. Thz er/nar som een geestlig persoē haffuer yfde regheridt
sūn befaling tha wele the sige/at thenom schulde icke saadan befa
ling giffuis/Schulde embede oc befaling fordi affleggis/at een
oc een andhū seg yfde bewyssi wdi sāmē befaling/tha schulde oc saa
māge furstedomme nederleggis/nar wdi nogre landt oc rige wā
ridt haffue māge forgiffelige furster/ther i sandhedt thū tīdt thefess
de icke andhū wāre en een forgiffelig pestelentze/oc thz giffue gudt/
at ther fōndis icke en nu saadan pestelentze/wdieristhūdoms fur
stedomme. Icke wil ieg heller i thette swar bruge noghū bewyssnig
aff hedinske bøger/ther ieg weil motte/oc besynderlige thz sō Pla
to haffuer sagto c saa lyder/Thū menighet staar best/som regeris
aff een wyss oc lerd mandt/eller aff thū som legger wyndt paa ler
dom/huillēdt som meer findis hooff klerckeren leegfolk/Men al
someniste wilk ieg drage mīn bewyssnig aff thū hellige scrift aff
eristelige historier/oc aff naturligt skell/som er stad fest oc samtyck
aff naturlig low/Thē scrifter som findis wdi thz ny Testament/
om then lydlisse oc hōrsāmē wj ere werdsins furster plictege/maa
saawnderstaas oc wdfeggis paa cristhen furster/att thet er tha
Besynderlige

25
 Besynderlige meent om hedinske furster/huess magt oc besafing
 wor herre ick wille forstarke/at thenom schulde ick giffen nos
 ghen lempe eller orsage/till att forfolge cristendommen/nar the
 konne mene att han war fordi chtaghen aff cristhet folk/att the
 wonder ihz skyn/skulde worde fri oc frelse fra herre magt oc wonder
 danighedt/om the mett een ny tro swartis at hassue neghet yder
 nere wenscaff oc hyllist hooff gudt en andre meniskir. Iordi ther
 som wor herre Christus Jesus bescreff eett cristlyz furstedomme sa **Martij**
 yde han saa/hedinske furster bruge welde oc magt offuer theris wens
 derfotte/men i blant eder maa ihz saa ick ware/att ihu som wille
 ware offuerst hooff eder/scal ware allis edre tiene. Alle the fur
 ster fordi som regere m3 wolde oc magt/ere ick cristlyz furster wa
 r ihu effier naffn oc titell/oc then weldege regemethe som the nu
 bruge/er opkommen for wore synder skylde/at som wort lessnett
 hassuer waridt/wdi hedinske gierninger/saa hassuer ha oc saa giff
 uet off the furster som ther tiene till/oc som wy mett syndhu ther
 wy tiene/hassue off aff fry menniskir gjort till trafe/saa hassue
 gudt oc saa plaghz off mett saa swager treldom/som negre hednins
 ge konne neghen tidt plagis mett aff theris furster. Alle ere wy
 bestedde y ihu skrobefighedt/at nar wy hassue ick redse/tha wa
 arte wy off strag till wdygd/oc fordi hassue wy riss oc straff behoff
 huilke riss ick andhz ere/en gudtz embitz medt oc statholdere hee
 paa i ordhu till att forde gudtz willie/oc straffe the hemedt han wor
 tleer aff meniskir/som ere furster/forstandere oc fogeder gestli
 ge oc werdsflige/ther schule fordi ick bruge magt oc besafing seg/
 till gode/att the konne aff henne worderyge oc metlige men then
 alsomer tiste gudt tillloff/oc then menighe mandt till gaffn/ther
 offte eer saa groff oc wanwittig/att han ick e wedt sith beste/oc for
 ihu sag scall han wonderstondom nodis till sith eghz gaffn. Thz
 schulde alle furster besinde/som the selffue bruge medt theris foga
 der

der oc embitz mendi/ther skickis till att bære een partt aff th eris
tynge/Nar the fornsomme at theris fogeder rame theris eggh/for
dell/oc giore sith gaffn/och icke ansee herrins willie oc befaling
tha straffis the tilborlige/som brodhñ er stor til/oc saa stundom
paatheris halff/men huadt giore the andhz mett saadan strenghz
een paa myndhe wor herre/huett strenghz han scall bruge modt the
nom/nar the anseendis theris fordell/giore noghz som er gudtz
befaling oc budt modstandigt/oc besynderlige nar the paa theris
eghz wilddt/till at foroge homodt/statt/rigdom titel/heder oc ære
forsomme y mæge maade gudtz reiserdighedt loff heder oc ære/oc
thz skeer wonder stundom thñ menige mandt theris wundersotte/
huargudt hañuer mæge leffuendis tempill i blant/till wodelig
skade/oc forderffue/ther the trêge met offuerwolddt/wdi skat Gys
se toldt/oc andhñ beswaring/wodde oc wtrenge/alsomeniste til
at oppeholde een erlig statt/c som furstelig herlighedt nu kaldis
mett wnyttig folk oc offuerfodig tæring wdi drick oc daabiff/ele
der/pallatz oc andhñ legomlig wellyst oc glede. Thette er tha ic
ke sagt wdi noghñ hadt sk mening/at ieg mÿswonder noghñ gode
herre thñ sommelige erlighedt/oc erlige sommeligghedt som han er
anthñ fodi eller kaaridt til/oc helst fordi at theris erlige smyckeri
som findis for wdhñ losattige noder/haffuer altidt noghñ merts
Lilse paa seg/aff huilken the hemelige lærer oc paa myndis huest
theris embede tilhor oc wellstaar/oc fordi er thenom offuergiffuen
noghen erlig besynderlighedt/wdi nogre stycker/mett smyckeri
statt/oc herlighedt/att the schule ther aff besinde/at som the ere
wdi saa maade besynderlige fra then menige mandt/saa bor the
nom oc saa att offuergaa then menige mandt/wdi store oc merke
lige dygder/wisdom/forstandt/snylthet/reiserdighedt/oc andis
saadane giffuer/ther offuergaa werdsins forengelige oc begreder
lige skrobefighedt/oc moghet foghe seg effter gudtz godhedi. Me
tha kan

tha kan saadant smyckery ickē besagis for gūdt/nar thet haffuē
 then menige mand til noghū bespnderlig beswaarig/wdi wēdig
 trengisil oc tynge/Then mening bōr een furste oc herre at haffue/
 wāre seg werdsilg eller geestlig/at kōnne han forgeffuē reghere
 kandt oc rīge/folk oc wonderfotte/tha schulde han thz giore/men
 nar thz kan ickē anderfedis skeep/en at fursterne schule iw oppehol
 dē aff menighedhū/tha schulde the wāre saasparfōme/at the gā
 sche līdhz beswaarde theris wonderfotte oc helst the fattige. The
 rīge maawelskē kōnne en taale maadelig tynge/mē nar the fat
 tige aff stor beswaring/schule trengis till hūnger oc wgierning/
 thz er huerckin tregdt eller cristelig. Alw effther thz at cristhū
 doms furstedomme som sagt er/ickē andhz er/en tilsiwon/tieniste
 welgiernig/oc een klerlig befaling/hwī maa ickē tha klerkeris
 haffue sāmē befaling oc magt/saa well sō andre leegfolk oc werds
 mēndt. Saa moghz ere the pliclige at tiene oc giore gott som an
 die mēnistir oc noghett meer nar the ere andre folkis seedsagere/
 ther fordi ere pliclige wdi gode oc merckelīge exempill at drage
 andre mett seg till dygdt oc dygdige gierninger. Huore māge kē
 sere oc furster ere kōmentill theris statt oc herredomme/wore gātē
 sche langt at scriffue wdaff/dog at huess som skeedt er met the onde
 som wore Nero/Laligula/Donitianus/Deius Julianus/oc an
 die mange theris līge/Hor till Gudtz kōntigedomme/at han wil
 le hūge theris ondscaff seg till ere/nar theris forfolling giorde
 saa mange heilige Martīres/Saa kan thet oc wāre moelīgt/at
 Gudt will straffe sī klerkeris i thēne tidt/for theris synder skuld
 om saa er at the ickē kēramme noghen godt reformatz till then
 sthen kirkis forbedring/oc giore penitente for then siere Simo
 nia oc gerīgheyt/homodt oc andre greffue synder som haffue lēge
 regherīdt oc opwogeth gudtz wrede/ther aff inghen ting meer ops
 werckis en theris synder som schulde andre styre raade och regere.

G ii Men

Men wor herre/will tha bruge the folk ther till/som ickē mōghz
dwager/oc ther haffue fordi mōghet forre straff forskylt hooff gudt
en thz folk som gudt lader thenom straffe aff sijn reiferdige tilladil
se. Oc nix som inghen maa nō tryggelige tale tha siger ieg ickē
meer/en att hwo som lystet att wjde/huadt folk wor herre haffuer
Brughet ij gāmīll tīdt/nar han war wredt paa sith eghett wduolde
folk oc wille thenom naadelige ansee mē een tīmelīg straff oc plage
belobe seg hēllīge hīstorier oc prophetier wdi thz gāmīll testamēt
tha scall han fīnde att wor herre/haffuer ther till altīdt Brughz sijn
ne wwenner/oc besoorne fiender. Som wore pharaones Salma
nasar Sennacherib Nabuchodon sor Balthazar Antiochus oc saas
dane mange wīlde kōnger. Oc i thet ny testamēt/Nero Do
mitianus/ Taracalla heliogabalus Detius Diocetianus Maxi
mianus Aurelianus Maxentius oc andre flere ther langt wore att
fortellie/som wore all werdhen een forgīffīg ondhedt dog att wor
herre wjste raadt/till att drage mōghet got wd aff theris wdīgdt/
oc haardhedt. Jeg kan ickē gīffue noghen wīlīdhed: magt / nar
ieg ickē gīder wārdt bodīllanthen mē raadt eller gīernīg/hus
som ther haffuer lyst till han segle sijn eghenrēyse/meg faar han
huerckīn till skīpper eller styremāndt. Oc thet onskir ieg offte aff
gudt/om ther scall kōme/noghen forskilling modt klerckerīdt nar
the saa lēge forhale theris penitentze/ther the mett schulde stīlle
gudtz wrede. Allt han ickē wille ther till brughe/the som ieg bode
wīll got/oc er gott plicīg/dog ieg gīerne wille att ther schulde ī
ghen tīlbrugis/om thz wore gudtz wīllīe/at ieg er alle māndt got
plicīg/for crīstendoms samfōndt oc kīerlīghedē. Oc ther som wj
haffde īghē andhū bewīsnīg/att rīgdom gudtz eredom magt oc
befalīng/wore klerckerīdt sommelīge/nar som sāmē magt ickē bru
gis gudt ī modt/tha er gudtz ewīge wīllīe ther han haffuer altīdt
gīffuet tīlkende/ther till een sterck bewīsnīg. Sax offte som klerc
kerpōt

Perdyt er paa fort noghñ trengsil woldt eller offuerlast/ tha er ther
 effter komett/ gudtz store heffin och plage icke offuer thenom alt e
 ne/ som wore ophoff oc begyndere til saadan trengsil/ men for thes
 ris skoldt oc saa offuer heele landt oc rüge Exempil haffue wy wdi
 thz gantske Tyrckij/ wdi alle the landt so ere faldhñ fra cristendö
 men/ bode wdi Affria oc Alphrica/ wdi Rytzlandt oc Beemen som/
 ligge wdi Europa Alt thz faldt som er alle desse landt offuergaghz
 haffde syn begyndelse aff klerckehad Oc then nodt ere the fordi nu
 kommen wdi/ sidhen klerckeryd er fortroct att the haffue nu/
 huerckin redelighedt eller wysdom skell eller forstادت/ ther the koo
 nne effter skickelige regheris/ wdhen huess thz skall kaldis wys dö
 oc redelig skick/ nar alting er wdi een weldig tyranis hender/ som
 bruger fry menniskir/ edill oc wedill fating oc rüg/ icke anderledis
 en som haars oc nodt/ wdi trelldom/ hwinger/ trengsil/ armodt/ oc
 andhen wwerdig plage oc beswaring Ther same landt haffde bis
 per oc klerckery/ som wore wdi agt oc are hooff fursterne/ oc same
 furster lode seg aff prelaterne sige oc wonderwyse/ tha stode alle the
 landt mett Christo/ oc wdi cristhendoms eendrachtighedt Men ihs
 dhen the begynte aff kiettere raadt/ at forode biscopsdomme / clo
 ster oc klerckery/ tha ere the wdaff bode met Christo oc cristhendö
 saa ath ther findis hooff thenom/ huerckin Gudt eller helghen/
 scriftt eller kerdom som er retsindig/ eller oc Gudt rettelige tilhoe
 oc m3 saa ordt/ Alldrig stodt noghñ menighedt wel/ huerckin i thñ
 gamill eller ny lox/ wdhen huar som bisper oc prester haffde magt
 oc raadt hooff Herrir oc furster oc saa paa werdsins wegne/ oc the
 Landt oc Rüge haffue altidt standhet wdi best pynthe/ oc gode re
 gementhe/ huess furster som haffde raadt oc hielp aff Bisper/pre
 ster oc klerckery/ som wore besynderlige skickede til Gudtz embe
 de/ Huo som grangiffuelige wil besobe kongelige boger/ tha skall
 han y sandhedt finde oc fornomme/ att then Jodiske menighedt

G iii was

war tha h gode skicke/nar hwar regheredis wnder thenom som wo
 re prester. Strax hwar war komē wnder kongelig welde oc magt
 saa skyldis folkedē wdi mange partyr oc secker/saa syndede the
 wdi affgudh/oc wille huerckin lyde Gudt eller Gudtz prester/saa
 bleffur the elendige oc yldē trakterede aff alle theris fiender/oc for
 di at the icke wille ware lydige och horsome for gode prester/tha
 gaff han thenom andre prester i stedhen ther wore huerckin wiise
 eller kloge/dygdige eller gode/oc fordi ther presterne wore gode oc
 affholdhen/tha wore oc saa fursterne oc forstanderne gode oc gud
 frøctige/sō wj haffuelkarlige exempill wdi Moise oc Aaron/wdi
 Goule oc Samuele/huilkē Saul ther war saa lēge godt/som
 han war Samuels lydig/men sidhū han offuertredde hans budt/
 i **Para. xxi** tha bleff han een skadelig oc forderffuelig konge/saa at Samuell
 begrædt hanwom al sijn alder wdi/at Gud haffde hanwom forffwott
 for sijn wlydike skyldt. Nu ther Dauid bleff konge/tha haffde hā
 oc altidt raadt/mett Abiathar oc Sadoch prester. Ther till mett
 war han thz gantske preste ordhū saa wilddig/at han thet skiffte
 wdi **xxiii** leeder/at sāmē embede motte brugis mett dess store oc
 beqwēmere skicke/som wore langt att scriffue wdaff/Salomon kō
 i **ii Reg. iii** ge destligest/haffde altidt hooff seg/Sadoch prest/Mathā prophet
 Azariam oc saa/Banaiam oc andre flere. Jeg tall her inthz om
 the andre konger/sō tha altidt regerede well/nar the haffde hielp
 oc raadt aff presterne/oc gātsche yldē nar the ginge aff theris raad
 oc icke haffde thenō for øghū/oc huore en stor part/aff regemēthū
 stodt oc saa till presterne/sidhū the wore freliste aff thz Babiloniske
 fengsill finder mandt merckelige bescreffuet hooff Naum prophet
 i **Naum. i** hux sō Gudt besynderlige sēder budskaff till fursten som war zoro
 Babel oc till Josedech ther han kalder thū store prest/oc huess magt
 presterne haffde wnder thz Machabeiske furstedomme/er merckes
 lige nock bescreffuet i samme Machabeiske bøger/oc icke giors
 fordi behoff

fordi behoff att her fortellie. Ther findis som mange andre steder
 i scriffth at the icke alsöeniste regherede mett fursterne/men os
 saa huore mäge aff thenö wore furster/offuer thū iöd. Ite menighz
 Ja siger mester Elluff Laniak i Strengensess oc byscriffuere i
 Stockholm/ther skede moghz i thz gämll Testamēt som icke
 hafter magt eller agt wdi thz ny Testament. Thz giffue wij alle
 magt Men wij wele tha offuerweje huess oc er skeedt i thet ny Te
 stamēt/paa ihette ene stycke/nar all werdsins wlydiffe opror oc
 Ketterij ere ther wdaß begynne/at the werdslige furster wille huere
 Ein haßue raad eller bistadt/aff thū geestlige statt/sō nu Kadis
 Kirckins personer/Thū stondi at werdsins furster/icke hieldē
 Gudtz apostell oc sendebudt wdi agt ocere/t ha war Jesu Thriste
 nassū bespottiz offuer thū gantske werdhū. Troz icke eders naade
 att thz Rhomere rüge haßde standhz i bädre pynthe/en thz gior
 de thū tidi Nero war kejsere/om Petrus oc Paulus haßdewarid
 wdi thū agthooff hanwom/som Agrippa oc andre skalke the wore
 oc om han haßde thenom brughz wdi raadtz wißsom han brusede
 andre forgiffuige mendi. I sandhedt/ tha haßde hā icke dresfuett
 saa moghz ont wdi thz Rhomere rüge sō hā giorde Thz same haß
 de huer. Ein Domitianus eller Traianus giort om Joānes euāge
 lista/Ignatius eller Belycarpus/haßde stadhz saa well hooff thes
 nom som andre forgiffuige raadgiffuere. Ther till er mäge sager
 huar fore Gudt icke wille fra forste begyndisse bruge Kejsere eller
 werdsis furster/till thz hellige euāgelij forogisse/anderledis en
 i saa maade att troen tha mestforogtis/nar hwn hade storst forsol
 ling/ther han wille tha skee paa een tidi/saa lenge hwn war stad
 fest oc bestyrckedt/ mett wonderwißning/ teghen oc Martyrum
 taalmodighedi/saa at huemandt konne besinde/at hwn war Bos
 de begynt oc forogt aff Gudtz krafft oc magt/for di ther som troen
 haßde saa bleßwett forfuldt oc wondertradt/indtill thenne tidi
 som hwn

5
Som hwn war y the forste iijhondredt aar / tha hade cristhndoms
men aldrig bleffuet saa wydt som han nw er / eller waridt haffuer
all then stwondt fursterne ick trode paa Christu / oc theris magt
icke tiente thet heilige Luangelic / tha war cristhendommen ick
sware stoor / Men sidhen the som magthen haffde begyne at forde
oc fremme the gode mendt / som schulde fore Gudtz budtskaff / tha
kom ther een stor glede blant then menighe cristen mandt / som
motte tha oebnare predike oc tale em Christo / bekende oc loffue
hanwm / ther the tilfornt ick torde giore / wdhn hemel geoms
stor froet oc fare / Men noghen stwondt ther effter / sidhen Kettere
begyne at saa bistadt aff fursterne / tha salt cristhendomen strag
wdaff / thet som en nw gradis daglige offuer alle the lant som ere
wnder Turckin / Soldanen / Tatterin / oc andre mechtige furster /
ther saa oebnare scriffue seg cristhendoms fiender / at the inthe on
dhet torste / en cristen meniskirs bledt / oc ere same furster ther aff
sware mechtige / at the haffue slaghet oc weldhet seg till / wtalighe
furstedomme / hele kgedomme / Patriarche domme oc Biscops
domme / om the kwnne ther aff worde gode Men ieg formwger /
at theris sag er ther fore moghet warre hooff Gudt / en hwn schul
de ellers noghen tidt bleffuet / Moghet warre er Juliani keyseris
sag / som war een forsoorin / oc een forloben cristen mandt / ther
forwolde crisths folck / oc besynderlige klerckerridt / nar han giore
de alle thenom till gangende stackarle / som trode paa Christum /
oc sagde at wille the ware sandhe Jesu Christi discipeler / tha bur
de thenom at ware saa arme / ath the schulde inthe haffue / Men
motte noghen sige / Waa then tidt war cristhndomen renere oc bæ
dre en han nw er / nar han war altdit klargiordt wdi forfolling oc
arodgang / Thet er wel santh / at Christendommen war then tidt
myndre oc hadre en han nw er / men thet giorde fursternis ondt
kaff / Oc ther som wore furster / wele oc i thenne tidt ware Nero
nes / Dom

nes Domitiani Iuliani/Diockesiani/oc Maximiani/tha skall
 oss icke fattas Marijres/ther findis iu noghñ som er reusindig/
 blant saa mange iwsinde/som Gudt haßuer wdi sijn hellige kirce
 le oc wele fordi icke spare theris halß om behoff giors Gudt till koff
 oc thñ men:ge cristhendern till bestandt. Men ieg trece at ther
 findis mange Lurster saa cristen som wille nodig fortabe theris
 siele/for thñ søye ære cristendömen kenne saa aff wort martijris
 Mar han er weli saa möghz bestyrckedt/mett gamble Martijrum
 blodt oc talmodighedt sō oss behoff giordis ther nw ere cristñ/om
 wj ellers wille bruge cristñdöms klerlighedt modt huer andhen
 Thz er mñn menig at thñ same Gudt som aff sijn wrausagelige til
 ladiße haßuer tillstedt thñ swaagre forfolking modt thñ forste cris
 stñ kircke ther tyräner henne affberoffde/gotz oc pēninge/arff oc
 eye oc pra thet sisthe lif oc welferdt. Thñ same Gudt gaff oc sijn
 naade ther till sidhen fursterne bleffue cristne at kirckin schulde æs
 ris i the maade som hwn war tillfornt wanaridt. Mer herre wil
 le tha icke ew:nnelige forhale sijn kirckis fredt/ther hwn haßde
 saa lenge aff hanwñ inderlige begaridt/Thi gaff han hene for
 weldige tyräner gode oc cristen furster/som aff gudtz raadt begaff
 uede thz gantsche klerckerij/icke alsomeniste thenom till ære/mē
 saa mange iwsinde fattige mēniskir till heilp oc trost/som ere bes
 huspen/hugswalede oc framdragne aff then hellige kirckis renthe
 Icke skal eders furstelighedt heller tro/at kirckin haßde icke ren
 the oc liggendis fæx for en Constantinus bleff kaysere/oc hans eff
 terkō mere/dog at the hēne möghet forogte/helst fordi att sanctus
 Laurentius (som war sancti Sixti passwes then andhen erchde: **Sixtus**
 ghen) haßde budt oc befaling/aff same Sixto till at skiffte kir
 kens ligende fæx/blant fatige folk at the schulde icke fōme won
 der then wñilde mantz Detii kaysaris magt oc faderbur/huess eyes
 pill at efterfolge/then barmhertige Gudt som allnaade giffuer/
H i wille en

Laurentius

Urbanus
Silvester

wille en nu wnde then hellige kirckis prelater. Al theris gotz oc
pēninge schulde icke kōme rōffuere oc skalle til plynderij oc bytte
somedess war) nu ere saare myndige hooff herrir oc furster. O hu
adt thū prelatt haffde een erlig sag att gaa y dodhū fore/som kwan
ne framlede eett stort,tall folk/arme mēnisker/ myslige oc krāes
ke. Fattige widuer oc faderlose bōrn/nar kirckins liggende sær
begaredis aff thenom. Tha motte the gladelige sige mett santo
Laurentio. Her maa y see kirckins rigdom theris hender haffue
fortt wort gotz op y himmelin for gudtz klare ansigt. Then arme
mantz bug er een sterck oc tryg kyste/oc eett skont krontoor tillatt
skiwle solff och guldt wdi/ ther kan off icke stielis fra om wij ther
skiwledt wdi. Oc wille the en nu bruge sāme kyster oc skryn til
kirckins rōrinde gotz wdhen twyll tha schulde wor herre selff figte
for thz som er wōrinde modt alle kirckins fiender. Oc ther som
noghen wille sige/att kirckins liggende sær war paa thū tidt ic
ke iordegotz oc renthe men eett stycke pēninge/som war thū men
ge cristen mantz skodnig/annordhz wdi prelaternis hender huess
embede war att besorge the fattige cristen ther wdaff. Tha schall
han wyde att the oc saa haffde iordegotz oc renthe māge aar for en
Sixtus then andhen war passue wdi rhom. Wij finde meerckelis
ge screffuett. Wdi Urbani passwis thū forstis leffnett/som war
biscop wdi rhom mange aar for en Sixtus eller Silvester bleffue
Passuer/att wdi sāme Urbani tidt war skickedt saa at huess iorde
godtz som gaffs til kirckerne schulde icke lenger selles oc affhedis
men ladis paa seye/oc renthē som ther gick wdaff schulde skiffis
blant prester oc clercke/effter som huer giordis behoff/oc besorge/
ther wdaff mange fattige menniskir. Waa then tidt ginghe oc saa
mange till troen som wore ryge oc edele folck paa werdsins wegne
mange wore oc saa furster oc andie metlige herrir/ther giorde for
di then hellige kircke till syne arffwinge/oc helst fordi at the selff
ne or

de oc theris naturlige arffwinge motte thz icke nyde oc bruge. **Ma**
 the blesfue almenelike martyrizieridt y the dage heele hwoff oc gan
 sche flegter som haffde troett paa Cristum Jesum. Den partt oc
 saa aff ryg adill blesfue bisper oc prelater/oc fordi lagde the theris
 arff oc eye till menige klerckeridtz behoff. Oc for then sag haffuer
 then hellige kirckis klerckerij een gantsche merckelig rett/oc een
 gantel lawheffdt paa theris eiedom som the besyde ther ere for sta
 dere for same klerckerij. Thz godtz fordi som kirckin er tilkom
 miz/al scule raadis oc regheris aff kirckins personer/haffue furste
 erne inghen rett till meer en **Abbas** konge haffde till **Abots** wynn
 gaardt **Thi** maa mandt icke samtycke theris wredelige begæring **iii. Reg. xxi.**
 oc anslag/men the schule wonderwysis oc lade seg lere/att huert
 meniske haffuer saa stor rett till sith gotz oc eiedom/som noget kon
 ge till syne landt oc ryge **Aher** som noghen furste motte seg mett
 rett tilhwelde klerckeridtz gotz hwy haffuer tha wor herre saa off
 te plaghz saadane wolsmendt oc icke thenom al ene men gantske
 landt oc ryge/som skedt er wdi **Engelad**t effter thz woldt som war
 gloott **sancto Thome** till **Tantelberg**/oc y **danmarck** effter **sancti**
Thani **Longis** dode/ther taalde martyriū for klerckeridtz fry
 hedi **Jeg** tall inthz om then plage som **Swærigis** ryge er offuers
 ganghz for thz woldt for same righis forstandere haffue wdi wor
 tidt indfort paa **Upsale** erche biscope domme **Aher** som ieg wille
 bruge handt oc pen wdc saadane exempel/tha schulde meg for sat
 tis tidt oc dag/en sandwge historier oc exempel **Oci** sandhedt/
 huss som skeedt er/er for wor skyltiskeedt/off alle till amyndisse
 oc attwardill/nar then samme plage oc andre flere snarlige till
 klar wdhin wy lade wdass at forfolge nogre aff the anslag som wy
 nw haffue for hender **Om** saa er wy tro ware sandt huss hellige
 mendt oc qwiner haffue propheeterydt/wdass gudtz obenbarisse/
 om thenue werdsins handell som nw er wdi hender och for egghen
Hi tebe

ther dog will gaa fore seg huerd heller wi thz n w troo effter ot eh/
Gudtz konlige domema wi huercken for moghz eller for dierffue
lige grantfche / men the teghen oc wonderlige gierninger som han
mett wd troe / er oc kcontgior syn willie / Bor off dog at tro oc giffue
magt. Ickeschu'e wi heller tro at alle the gierninger haffue magt
hooff Gudt som gioris oc tilstedis aff hans retferdige tilladilse wa
dhen wi oc saa troo met kiettere at syndt oc wdygd falder Gud saa
moghz till findhe som dygd oc ære / nar han ceffer theris fors
giffuge mening) er lyge stor sag oc ophoff till ont oc gott / till dygd
oc wdygd. Alth icke saa w milde mædt / Nor herre tilsteder aff syn
retferdige dom at moghz skeer / ther ha haffuer dog strengelige for
budtz oc fordi giffuer inghū magt / Gudt kan icke bede fortornis
aff syndt oc giffue syndt magt. Ther tilstedis moghz aff m eniskis
taall / ther int het redeligt skell giffuer magt / en sidhū ad then taall
modige Gudt som lenge fordrager woe synder / wentendis anger
oc penitentze / huilke synder han will straffe nar han haffuer lenge
biidt effter penitentze / och w icke kōmer / oc fordi giffuer han the
nom icke magt. Wille en wor herre fordi i thēne tidt slaa syn hād
aff sith klerckery / oc tilstede aff syn retferdige dom att thet kōme
wdilast oc skade / hans tilladilse kan tha ingelwunde orsage thenom
som han ther till bruger att theris mening er icke reiferdig mett
Gudtz mening / Haffuer Gudt tilstedt at Joderne hengde hans
kriste son Christum Je um paa karsid oc at the y lang tidt for
fælde oc beroffurde alle thenom som trede paa Christum Jesum /
oc att Nero Domitianus / Traianus / Dioclesianus oc andre wels
dige tyrāner haffue dōd hz oc dæpt / slaghet oc forfaldt / alle Gudtz
hellige apostell / oc martyres / mett w begribelige pyner oc trengsil
Well tilsteder han oc saa y thenne tidt / at klerckerid beroffuis oc
belastis til een tidt for theris synder skoldt / oc at klerckie oc closter
pyndris oc byttis / nar wor herre haffuer tha icke wduoldt off / for
hellige

heilige steder skødt/men heilige steder for wor skødt. Men ieg
 wille tha raade theno/ at the fordriste seg icke for saare paa Gutz
 lange taal. Fordi nrr Guds war wredt wdi thz Gælle Testamēt
 paa sith folk/for affgudij/wylskhedt/waturlighedi gerighedi/
 wretferdigdom/falsk oc swyg/wyldisse/herre trengsill/oc andre
 swaagre synder/tha tilstedde han/oc gaff thenom attward sikk met
 syne heilige Propheter/som han haffuer en nro groitt (dog at wij
 mett thenom oc the miz oss wile icke tro Gudz obenbarisse) at the
 ris fiender schulde worde thenom weldige oc mectige. Men fordi
 att theris fiender icke ansaage/Gudz fortornisse/oc theris synder
 som wore Guds i modt men landt oc riige/welde oc magt/gotz oc
 eiedom tha forogtis theris syndt/ther som the swantis at fuldkō-
 me Gudz willie/oc for thū sag at theris mening war wrang tha
 sloo wor herre thenom paa halyn for en hwoledt war omganghedt/
 nar han lodt thenom forderffuis i grøndt paa thz sisthe/aff andre
 fiender/som Guds opwarte paa theris halss i dñ hans wrede war
 stilledt i modt hans egget folk/oc thet bleff hanwin lefft/at han
 wille thenom forlose oc benaade. Saa will thet oc nro gaa/emelz
 som leegfolk oc klerckeriit/som burde atwære eett samlaw oc eett
 samfwindt/wdi Thro Jesu /men the haffue seg selfue atskildt/
 aff homodt/had/oc gerighedi. Guds will i sadhedi at klerckeriit
 scall reformeeris till pligt oc Gudi/oc scall bader bruge kirckens læ-
 æn oc renthe/en mange haffue lenge giortt. Men leegfolk wile att
 the schule reformeeris till armodi oc hwanger/fattigdom oc trengsill
 skade oc forderffue/haanhedt oc wanære/oc att thz er theris menig
 giffue the daglige till kende nar the icke andhz diomme tale oc dis-
 sputhere/natt oc dag aarle oc sildhe/hieme oc aff by enom theris
 rigdom oc welferd/dog at kirckens rigdom war icke myndre /oc
 meer beskaarm i mange hwonderdt aar en han uwer/at nogre fue-
 rter haffue ylang tidt begdt oppaa kirckens gotz oc renthe/mæteen
 Hiii beswaring

Matthe. xii

hengdt op paa kirckens golt oc renste/met een beswaring paa een
anden/dog ihett er ihenom wederstandt aff gudtz retferdige dom
nar wij pleye att sige wdi een gammill tale/ther saa lyder/huess
Christus icke fanger/ thz tager well fadelwordt till seg/oc fordi
the hassue icke then mening/som hader synden/men klerckerdytz
welferdt/tha kan theris anslag icke lenge fordis oc fremmis paa
theris wildt Lader nu saa ware strenge herre/att ther regneer
for gierighet blant klerckerdyt/dog att ieg icke kan meer doms
de een en een anden nar ieg seer nu saa mange gerighedtz teghen
paa the sege som paa the lerede Schall fordi gerighedt reformees
re gerighedt/wylfshet oc homodt theris lyge tha bliffuer thz h
tude/for di at eet dieffuelsskaff kan icke fordriffue eet andhz til gan
fao . Wor herre siger saa/ther som eet troldt forlager zett andhz
huore scall theris ryge tha worde bestandigt More gerighedt the
nom aff hierthet leedt/tha styrde the forst theris eghen gerighedt
oc saa hwolpe the till/att andre folkis gerighet motte oc saa styris
oc raadis bedt/icke met spot oc hadt/eller met roff oc trengsill men
aff een besindig klerlighedt/oc een klerlig besindighedt ther alting
beramer gude till loff/oc argher paa inthe meniske/geestligh eller
werdsligh/ondt eller godt/ fattig eller ryg/icke anseendis theris
eghen fordeell oc profyt/men huess gude kan ware tacknemeligt
oc thz menige klerkerdy bestandigt till theris siels salighedt Jeg
or sager inghen matz gerighedt homodt eller wylfshet nar syndt
for icke at hassue magt eller stadfeste aff noghū cristen mandt We
dog at wij maa sommelige hade syndt/oc ondt skaff/wdygd/oc w
renhedt/tha for off forst att hade wor eghen syndt oc wdygd/ther
off all ene fordammer om hwn icke bædris Andre menniskis/
synder kwanne off inthz skade/nar the hassue icke raadt och samtye
fe aff off eller wore tilskynde

Schall ther faldis fra noghen m3 wylwilse/spot/forattillse haa
bedt

Bedt/trengsif oc bagtal for synder skylt/tha schule wy forst traet
 de fra off selfue/at wy aff inghe synder saa farlige beswaario sem
 aff wore egne Jeg bevroeter fordi at thett maa sigis om off alle/
 som Christus sagde till thenom ther forklagede then quinne som
 war paa swndhen wdi hoor. Huilken aff eder (sagde han) som er
 for wdhen syndt/han kaste paa henne then forste sten. Oc wilke
 fordi hwet aff off besinde syne egne gierninger/och offuerlase syn
 eggen constientzys bog/tha haffde wy moghett att tale om off self
 ffue/oc gantsche lidhett om andre. Saa siger Christus om the
 ghen skalle ther ere saa strenge dommere offuer andre folkis skro
 belighedi. Thu oghen skalk (sigher han) hwyl seer thu ett grandt
 wdi thyn broders oge/oc wdi titt egghet kanthu icke beseer een stor
 brelke. Thu leede skalk/see forst noghe till att thu kant wdelke
 thyn egghen brelke/oc sidhen motthu ther hielpe till att thin bro
 ders grädi kan oc saa wddragis/ellers fordommer thu teg self som
 han siger bode paa thet stedt oc andre flere/konne icke a andelige
 mendi/ gudfroetige/oc retsundige/refor meere then cristenen kirca
 le/drancere oc daablere/dantzere oc springere/boolere oc skreps
 pere giore ther inthe till. Thi giors meer behoff att huer mandt/
 leeg oc lerd/herre oc wnderfotte/fattig oc ryg/betencfer syne eg
 ne synder/oc setther syne gerninger seg for oghen/oc haffue syn/
 zess cristenens synder paa syn bagh/oc tencker. Huess andre haffue
 giort/maa the see seg om/me desse gierninger ere iw mine leede oc
 ewle synder. Saa mange haffuer ieg forderffuet oc besagt/saa ma
 ge doddz oc drept paa mitt wilddt/wdaff gerighz/hadt oc affwindt
 saa mange haffuer ieg beskatthett/plagghet oc beswaaridt/saa ma
 nge offuerfalddz mett wrettferdigdom/woldt/magt och andhen
 erengsill. Jeg haffuer ther till mett giortt saa/mange fattige
 widuer/faderlose born/oc trengdt arme oc mislige menniskie
 till

Ioannis viii

Matthei vii

paa een
 vige dem
 der huff
 g/oc forde
 ter d'ridy
 emmis paa
 der regner
 meer d'om
 bedt teghen
 de refom
 fuer ths h
 iddz till gen
 e ett andz
 ghedi the
 a gerighedi
 oc saa syne
 trengsill men
 de ther aling
 refsigh eller
 endie theis
 icke nemeligt
 ghedi. Jeg
 bedt nar synd
 ten mandt de
 wddgdt/oc w
 wddgdt/ther
 menniskie/
 adi och somt
 forattisse haa
 bedt

till stor hongers nodt / till atappesholde mijn statt hornodt oc herlig
 hedt / oc wdi alle desse gierminger wille ieg dog swonis at wære god
 oc holdis for een cristen mandt / ther dog h sadhet icke andhz war /
 en at wære een oglere / een sielemordere / een glubinde wiff oc een
 affrengere . Om andre ere saadane syndere thet wedtieg icke / oc
 wijste ieg een ther noghz wdaß / ihs esthu mijn Gud oc skabere the
 ris dömere er icke ieg / att mjne synder wdi mijn conscientze eretyn
 gre en bly / ihs fornommer ieg / men huore moghz andre menisck
 besmaaris aff theris synder / fornommer ieg inthe til. Met saadae
 oc andre cristelige tancker / wonne wij forskylde oss een gwonstig oc
 barmhertig Gudt / i ihs stedi han er oss nu wredt oc wgonstig /
 Men som wij nu handle met huer andre / tha opwerckis Gudtz wre
 de meer oc meer emodt off en hwn styllis / nar hā fornommer inthz
 aff then Eterlighedi blant off ther han mett sijn Eiere son Christo
 Jesu haffuer off offuer alt befaledt / men strenghedt hardhedt / hadt
 oc affwindt / spott oc haanhedt / ther han wdi allemaade haffuer off
 forbudhz . Constantinus then cristen kaysere / torde icke domme pa
 prestmentz sager / ther the wore hanwm foregiffue / oc hās dö war
 begaridt / men bad oc bad / att the schulde seg mett huer andre wē
 lige fordrage / oc sagde thz war hanwm icke sommelig att rette sijn
 Constantinus ne guders sager . Men wij som huerckin ere saa gode eller saa mee
 Cesar tige som Constantinus war / taare icke alsomemste domme paa flere
 Peridtz sager / brost oc skrobelighedi / men oc saa beroffue thenom
 Nota bene slaa / dræbe / mordhe / henge oc stegle / spotte oc foragte / oc thz saa
 onckelige / at ther maa hierte blode wedt . Desligest sagde same
 Constantinus Ther som ieg befonde noghen prest eller clostermædt
 wdi synd / tha wille ieg hanwm betecke mett mijn mantell / at ha
 nwm schulde inghen bekicke . Men som Constantinus haffuer ic
 Meronis me ke nu sijn syge / saa findis oc mange som ere Meronis mestere / till
 stere att fore cristhedt soff mett loghen oc skalke digt wdi mystancke for
 the synder

ii. lib. historie
 tripart. ca. ii

Constantinus
 Cesar

Nota bene

Meronis me
 stere

the synder som the aldrig tenckte en sidhen giorde

I Sanctus ignatius sancti Joannis euangeliste discipell/haffuer
icke sreffuett wdhen sag/huadt skicke ther bor att ware wdi Tris
thendoms regemente nar han saa siger . I sem ere furster (siger
han) scule ware keyserin wonderdanige /oc hoffsck fursterne/mes
kedegne presterne/ligerwysse sem thenom ther haffue gutz hemelis
ge sacrament wdi befaling/men prester/messedeagne/mett then
menige almwge/mett hoffsck oc fursterne oc keyserne desligest
schule alle lyde bispen/oc ware horsome for hanum/oc bispe scak
lyde Tristo oc Christus syn himelske fader/oc saa kan eendrectig
hedt/wdi alle maade bewaaris

I Sier han oc saa framdelis y same bress. Mitt wytnisbyrdt till
thz ieg nu haffuer sagt/er then for huess skyldt ieg er sanghen oc
bwndhen fordi han wedt at thette er icke taghz aff noghen menis
kis mwndt/men then helliand haffuer meg thz kwndgiort/saa sis
gendis . Desse ting schule y icke giore wdhn bispens raadt oc sam
tycke/elsker eensindighedi oc fflyr all twedriact. Prester ere gode
oc thenom er gudtz ordt befalet/men bispen er tha badre/som haff
uer then hellighedi wdi befaling/ther offuergaar all hellighedi

I Siger oc same Ignatius martyr/wdi eett andhz sendebress Alt
som inghn er badre en gudt/oc inghe er hanwm heller kyg/saa er
heller inghen werdt wdi then hellige kircke store are en bispen
ther bruger gudt till loff prestedommett/for werdsins salighedi

I Framdelis siger han oc saa . I schule ware wonderdanige fore bi
sper oc prester I huo som helst thenom er lydig han er Tristo lyds
ig som thenom haffuer giffuett same magt Oc huo som icke er een
sindig mett thenom/han schall icke see liffuett/men gudtz wrede
scall hanwm offuergaa

Oc fordi siger sanctus Apprianus alt fetter y ware ther aff be
gyntt/nar som noghen gutt fra bispers oc presters lydlisse

Eders naade kan lade forfare hooss wyse mendt/som ere eensin

I i

dig

in epist. ad
philadelphie

in epist. ad
Smirnesen

ad ephesios

libro primo
epistolarum
epistola iii

Dige mett hūmenige cristhū kircke c w daff kettere scall Eders Ma
de aldrig lære thū rette sādhedid oc tha schule y bemercke/at wers
dhū haffde siel dhū noghz cristelig regemēte/wd hū nar bisperne
oc fursterne haffde magt oc regemēte til hobe/saa at werdis magt
icke anderledis brusedis/en w daff bispers raad oc sigisse/huar som
thz ickes kede/ther war altid tyrāne regemēte/sō ickes ansa Gudtz
loff oc are/men welde oc magt stat oc rigdom/oc andre begaring
som wore besynderlige wil dige/

S Huadt furstedomme war wdi then gaiske cristhū ndom fra then
tidt som Nero war keysere/oc indtilk Cōstantinus feck regemēte
then wd hū een skalke menige / huar een war warre en een andhū
oc hengde paa huermantz lycke oc kiff/wellferdt oc salighz/oc thet
skede thenom fordi at the wille huerci ware Gudt eller mēniskin
lydige ey heller anāme thz budskaff som thenō fordis paa Gudtz
wegne/aff the hellige apostele/oc theris effter kōmere som waare
bisper oc Martijres/alle wore the wmdeltyrāner/gromme loy
er/willue oc biorne/nogre saa wundertagne som wore cristhū keysere
oc fordi drepte oc forraadde aff syne egne wnderfotte/som ginge
effter sāme magt oc embede/oc y saa maade forfulde Christum w
di thenom/oc thenom wdi Christo/

Cōstantinus **M**en sidhen at Cōstantinus bleff keysere oc cristhū/oc kirckens
prelater kōme wdi agt oc are/oc werdhū begynte at regeris effter
theris raad oc sigisse/tha kom ther een cristelig regemēte wdi wer
den oc saa offte sō Cōstantinus lod seg leede aff the Alrianiske kiet
tere/tha raffuede han bode wdi troen oc regemēthe/men sidhen
han endelige falt indt mett then menige cristhen kirckis prelater
oc forstandere/modt samme kettery/tha bleff han een astadig crē
sthen mandt/oc een taknēmelig keysere/bode for Gudt oc werdhū
S oc aldrig stod cristhū ndomē wdi bødre pynthe/en nar hā haffde
Siluestriū Passue regherdis m3 seg oc lodt seg aff han w3 si ge oc
saa lenge som thū hōfōme war y thū hellige kircke/at werdhū

furster wore eendrachtige in Christus holdere her paa iordhū/et in
ghen ting paa sloge wdhū.theris raadt/itha foregtis cristendome
huilfedt ieg motte wydelige nock bescriffue/ther som tidhen kune
till recke/aff same Constantini Theodosij/Justiniani/Pipini La
roli magni Sancti Athanasi/oc Sancti Erii historier oc andre mā
ge wtalige Cronicker /

Ic h̄ nar somhelst fursterne anseendis theris besynderlige for
deell aff gerighet ere tredde fra bisperne/oc gāgne aff theris raadt
itha bleff alidit cristendomen beskaarin/oc alle kiettery befeſte oc
bestyrckede/huilkedt Gudt wedt att saa h̄ sandhedt er/for h̄uess an
figt ieg thette scriffuer/wdi een ret godt/oc eenfoldig mening/ics
ke anseendis nogh̄z timeligt wilddt/eller neger mēniskis wensckaff
gwnst eller gaffue/thz kendeGudt/som inghū ting er skewddt fore
Ieg huerckin haffuer eller begar noghen werdslic rigdom/wd h̄
en daglig fode oc biaring/therieg wedt meg aldrig fattis. Thū
som gaff liff/han giffuer oc saa fodhen/ther forlader ieg meg alde
kis till /oc ther som han ickē will er ieg dog till fredtz mett hans
Guddommelige willie/nar ieg wedt/at han inthe will wdhen ret
ferdig sag. Jeg besinder mett meg/huess som er skedd̄ h̄ gamankl
tidt aff saadā bulder oc forwādlig sō begæris oc anheffuis aff māge

Thet swagre Tyrckij er aff saadane roder begynt/som haffuer
nw standhet wdi viii hunderdt aar/cristhendomen till een wbo
delig skade/oc alidit er ihet meer oc meer forogt/oc scall yderme
re her effter/for thū store wlydilse/som nw brugis imodt thū Rho
mere kircke/oc menige cristendoms prelater/

Sancta Virgitta siger klarlige at Turkin haffde aldrig bleff
uet Brekelādt saa wēldig/om thz haffde standhet wnder thū Rho
mere kirckis lydilse/som hā er nw bleffū oc thz sagde hwn meer en
lg aar for en thz noghū tidt skede/oc wore thz ickē nw saa sēnelige
skedd̄ sō thzer nw foraghū oc daglige begrædis itha motte w̄ troo

Ic att hwn

att hwn haffde drömp/ Bode thz oc andhet meer. Men nw er thet
noghz meer en lyxx aar sidhen Tyrcken bleff thenom mettig/ mā
ge twsinde mēiskir till siels fordommisse

Dessligist er thet gantsche rytzlandt faldh fra Tristendom aff
saadan orsage/ thenom selffue tiel een ewig trelldom/ oc een wcriste
lig beswaring/ att inghū er seg selff eller si th eghz wel dig oc myn
dig/ nar altid wdi the landt ere wdi een Tyrannis hender/ oc w
der hans welde oc store magtt/ ther fordi henger paa huermandtz
lycke oc lyff salighetd oc wellferdt/ at ieg schall icke oc saa tale om
then wtalige siele fare/ oc skade/ som ther aff er kōmen/ nar dess y
melkom ere saa mange twsinde mēiskir fordomde

Her motte moghz scriffuis om Beemyn/ oc andre māge lād/ som
ere faldhū aff then menige Tristen kirckis horsōme oc lydlisse/ or
dinantz sett oc skicke/ affectt homodigt sindt/ forblindet skell/ oc
rett forswidit oc fortredh hierte/. Gudt wondhe ellers thet men
ge klerckerij/ at rettelige bruge theris magt oc rigdom/ till thū me
nige cristhū kirckis fredt/ oc till fattige mēiskirs forswar/ hielp
oc trost/ saa sant som thet er icke syndt at the haffue noghz gott/ oc
ere skickede wdi heder oc are/ magt oc befaling

Thet siger ieg en nw oc haffuer offte sagt dog ieg icke ther fore
will ransage gudtz konlige dōme datt ther som bisperne/ kirckins
prelater oc thz menige klerckerij/ haffde icke waridt wdi agt och
magt/ blant cristet folk/ som the waridt haffue y mange aar/ tha
wore cristendommen moghz meer beskaarin/ en han nw er/ oc for
mange aar tha wore største parthū aff gantsche Europa anten for
wendt till thz forbanrede Turckij eller oc till thet beemiske oc r ytz
ske affskjort

Men ieg besfroct at som mange aff the landt ther wore Tristh
en ere forlatt aff gudi for theris synder skoldt/ oc haffue fordi kast
troen/ saa will han oss oc saa forlade oc offuergiffue/ oc wdeare seg
ett andh

rett andhett for / ther han kan tiene store tack hof en hat haff
uer tient hoofft oss / ther haffue nu y mange aar wæridt hanwom saa
re wtacknemelige oc bliffue daglige meer oc meer / aff ihz forbystræ
de herte oc sindt / som mange (dess wæ) ere nu bestedde wdi

Men gudt wille tha bewaare syne wduolde born / att the schule
huerckin forblindis eller forbystris / wdhñ huss mæge rassue y the
ne forgiftige tidt / ther schule tha icke endelige falde

Ther som thñ almæctige gudtz willie wore meg icke bewysning
uock / att klerckeridt motte haffue gotz oc renthe / magt oc befaling
som her till gudtz loff oc reiserdighet / huss willie som er forklar
redt wdi mange hwonderdt aar / wdaff store oc wonderlige ierteghen
mett huilke han haffuer thenom æridt som haffue mænelige gang
ghet till dode for klerckins rett oc fræihet / oc haardelige straffidt
klerckeridtz fortwockere oc afftrengere /

Sydermere ther som Kæyserlige samtycke priuilegier oc stadfeste
mett mange cristthen fursters / oc thñ menige cristthen mantz y saa
mange aar / som forledne ere / sidhen the alle begynte at troo paa

Christum / lerdt / oc wlerdt / ædill oc wadill / furster oc menighet

Ther som alle deises samburde raadt oc eensindige / stadfeste /
haffde icke stor magt hoofft meg till at bewise same artickell / tha er *iiii li. capite*
meg sancte Birgittæ bøger / oc bor saa at wære huer cristñ mandt / *vij et lxxvi.*
en stor oc sterck bewisatz Wdi huilke Gudt hardelige straffer thñ ge
righet / homodt / oc wlyskhet / som nu (dess wæ) brugis hoofft
mange aff klerckeridt / oc hoder thenom desligest mett thñ plage
som the nu haffue wdi hender / om the seg icke bekende / mett rett
tilfærligt anger oc penitentze /

Men at besyde gotz oc eiedom / oc haffue magt at forsware / oc for
dettinge fattige mænisker theris wnderfotte oc andie mange modt
fortrengere oc woffmendi / thz straffer eller forbyoder han icke mæ
y mange maade mett affskellige exempel / her oc wnderwiff huore

Iiii the schule

in iohannis
de fide et or
dine christian.

Abis vi. cap
lxviii.

the schule retteliſe brüge theris magt oc beſaling gotz oc rîgdom oc
deſligeſt at the maa holde ſaa moghz folk ſom beſhoff gîorz till att
ſtraffe ſkalke tilbôrliſe/ſom haſſue affwe oc redſke beſhoff/

Sanctus Clementis ſcriffuer/at ſactus Petrus bød̄t ſtrengeliſe
att inghū ſculde ſkickis til dōmere oc rettete offuer thenom ſom by
de Gudtz budt oc kirkeliſe ſæt oc ſkicke wdhen the mēdt ſom ere
aandelige/oc beſynderliſe preſt mēdt. Jeg formwger at crîſthz
folk bōr at haſſue nogher bādre mening om ſacto Clemente ſom
war ſancti Petri diſcipell/en om Northen Lutther eller noghen
aff hās tilhengere. Jeg er icke prophet /inthe wedt ieg heller aff
Gudtz kōnliſe dōme fordi ieg er een ſyndig mēdt. Men ieg tha
beſinder at ſom crîſtendōmen er altid̄t beſkaarin/nar klerckeriūdt
falt wdaff ſyn agt/ſaa will han oc nw beſkæris y mange landt/oc
beſynderliſe the landt ther ere ſaa metſeldige at indgaa/deſſe wri
ſtelige lerdōme ſom nw ere opſopte/aff fordomde oc affſkaarne kîe
tere ythen heilige kirkē/

For di ſancta Birgitta ſiger/at ther hwn ſporde aff Chriſto Jeſu
ſu nar thū ſtore Anticriſt ſchulde kōme/ſeck hwn ſaadane ſwar at
for en hā worder kōmendis tha ſcall een partt aff Hedenskaſſuett/
kaldis till thū crîſthēn tro/men nar crîſthet folk ſalder ſindt oc wil
lie till kîettirſke lerdōme/oc moghen ſyndt er till/oc ydermere war
klerckeriūdt er kōmet wdi ſtor foragt/oc wndertrēdis aff wriſde
mēdt/ſaadane tegen ere wriſſe/at Anticriſtus ſcall ſnarliſe kōme

Wi hware the kōnne nw fordrage huer andhū/thermaa the ſee
ſeg om/men the ſchule tha wjde/at crîſthendoms furſtedomme/
ware ſeg geeſſliſt eller werdsliſt/er icke welde eller magt/men
een till ſwon/welgiernig/oc een kîerliſ beſaling

Wi thū ſāme Gudt ſom aff een hwarde giordesforſte Kōnge ſora
hawm war taknemmelig y thet gammill Teſtament/han haſſe
war oc y thz Ny Teſtament giort aff een ſyſkere forſte biſp ther hau
witte

wille saa eris/att affwerdhen schulde ware hanwim lydig oc wone
derdanig paa syn kiere sons wegne Jesu. Chri/seg til loff heder oc
ære/huitten magt oc besaling han haffuer bestyrckedt oc stadfest
met saa store teghen oc wonderlike gierninger/at the konne al drig
ryggis/wdhen huess een dwll dierffhedt/oc een dierff dwlhedt/sa
der seg tycke at konne giore i thenne tidt/oc serdelis wdi the stys
ker ther huer kin konne eller maa till prycke grantis

Wise medt som bescriffue ladt oc riigis cristelige regemete haffue Eras. in istis
saa sagt/ at befale thū gantsche regemente wdi een mantz heder tutoe princip.
er saare farligt/nar folkz wele tha budre oc giore opior. Thet er christiani et
fordi alsomretferdigst/at som elementhen temperere huer andhū preterea i lin
oc thzene syrer thet andhet saa schule oc saa Røge magt/Bispers
stätt oc ære/Raadmentz agt/oc menige Alsmwigis eensindige sam.
tycke/foye seg effter huer andhū/ syre oc wiige huer andhū oc thz
saa wyslige at regementthū huer kin endis mē opior eller tyrannij

More thzen moieligt at Landt oc Rige konne aff eett hoffuett
regheris/tha wore thzeet daarligt hoffuett/som wille seg fordrifte
till saa stor een byrde. Nar inghe furster konne thz noghū tidt gis
re huadt helier the wore cristhū/eller wicristū/ gestlig eller werdislig

Thū menighed t staar fordi allerbest hwar som nogre godemēdt
gestlige oc werdslike haffue raadt oc regementhe mett een godt fur
ste icke hanwim til twang eller trengsil/men till hielp oc trost Er
han oc saa ondt at han kan icke fordragis/oc will huer kin badre vbi supra
seg eller lade seg sige/

Tha er thet gott att saadan magter til/som kan een mandtz w
fordrassuelige homodt oc dierffhz twinge oc tammne/men for enthe
thet giore/sule the alle paa kalde Gutzraadt oc bagere hans hie
lp/att som han best kandt saa wille han self straffe/thensom wa
re een straffelig furste/een woldsmadt/een fortrögere/een beskat
tere/plaggere eller wforrettere/ther huer kin haffde raad eller skel
oc een

oc een woforaffuelig thran/ fordi Quil thz ick skede aff Gudtz ra
adt/hielp/trost/oc reiserdige dom/tha kenne thz skee at wy for
een thran regementhe/singe mæge oc tha wore thz hædre wgiort
nar thet er well moefligt att styre een mantz gerighedi/eller een
mantz wkyshedi men att styre mange er bode wmoefligt oc wfora
darffueligt

S Thet siette sporsmaall/

S Om noghen andhen tieniste er Gudt tacknemmenlig en mædi
holder Gudtz budordt/

S Suar

S Thette sporsmaall er giort wdi saadan mening/at alihz som
nu kaldis mæniskins sætt/digt/ordinantz oc skicke/scall myshaff
uis oc foragtis/som er at læse oc siwonge/faste oc waage/at ære
gudtz helgen mett loff oc amyndisse/at haffue forskell paa madt
oc dage paa tidt oc stundt/paa wygde oc wwygde steder closterlessnz
pelegrims reysse/oc andhz moghz/som haffuer wæridt wdi agt oc
ære/sidhen the hellige aposteler oc theris discipeler/wore her paa
iordhen/

S Oc thette haffue the wbesindige Kiettere saa flyttelige framsett
oc mett saa pyntelige ordt/som the ther wore tilkræffde aff Gudt
att the schulde tale hans terff oc gagn modt desse benessnde stœcker
oc andre flere/ther ick kenne nu besynderlige indscriffuis/nar w
di eet exempel ii eller iii besluttis mange/om the thenom foregiff
uis/som ere forstandelige wiise/

S Gudtz budt giffuis stundom saa fore/att the ere y dog att the
ere bode flere oc flere flere om the swommeris aff thn gantsche heb
oc fier e om the kortelige besluttis/oc beskræis. Wdi thz gammill
Testamēt/nar wy wese swommere then gantsche hob/tha finde wy
wdi Nicisi bøger allene xi hunderdt oc xiii budt/men the kenne
tha alle besluttis wnder oc wdi the y Gudtz budt/oc fordi ere the saa
at the

at the kenne kortelike besluttis/oe mange at the haffue moghet
meer oppaa seg/en the bloote ordt siwnis at indholde. The ere saa
wdi syn bare text/men saare mange wdi mening/oe wonderkede

I Mor herre Christus Jesus haffuer selft sagt/at huest som sin- Matt. xxi
dis wdi Moisi tow/oe Propheete bøger / besluttis y desse twenne
budt. **E**lk Budt offuer alting/och thin ieffnristhen syge wedt
seg selft/

I Siger oc sanctus Paulus/at then som elsker syn ieffnristhen Roma. xiii
han haffuer laaghen sulcōmet/fordi at then kierlighedt wy bruge
i modt wor ieffnristhen/han besluter bode Budtz kierlighedt/oe
alle the andre budt/nar thū som elskir syn ieffnristhū/gior hueres
kin mandrab eller hoor/eller y noghen ander maade argher paa
hanwm/aff thette fuge forskell/som scalleen andhen tidt gioris
noghet wydere/kan mandt nw gratske/huadt som er Budtz budt
oe meniskins klare sætt oc skicke/y desse saa egempill/som thette
swar saall forfolgis mett/y huadsomhelst er sætt oc slickedt i then
mening/at Budtz budt saall ther aff desydermere fordisor frēmis
thet bor icke at kaldis meniskins bloote sæt/fordi saadane sæt hō
re saa till Budtz budt/at the thenom for wdhen kenne icke holdis
thi haffue the saa stor magt hooss Budt/som the wore hans egne
budt/

I Som Budtz budt schule holdis aff attskillige menniskir/ther
huerkin haffue eet sindt/een naade/eller een natur saa wete the
oe holdis oe fuldkommis met attskillige wilkaar oc swndt/om the
schule noghen tidt holdis/

I Some haffue then naade/at the mitt y blant losartige qwindis
folk oe faade pyger/kenne beholde theris kyskhet oe reenhywskā
laridt/men some haffue icke then naade/oe ther som the een haff
de same naade/tha froete the at hwn kenne spildis aff syndig oe
tuge/oe for then sag giffue the seg wdi samswndt oe samlaw mett
Ki nogre gode

Till 143
Sige 143
mall

nogre gode medt blåt huilke the kowne fly saadan orsage ther the
nom kowne drage wdi fordsammelige synder/meg tyker y sandh
att saadan men n3 er icke menn: skins blotte digt or satt/men thā
Helliandz raadt or budt/

Somme haffue thet sindt at the kowne bruge werdhen or affle
rigdom/or the dog bekowne theris hierthens tancker or begærig
ther icke saare met/men bruge samme rigdom mange till hielp or
trost/or forsomme ther inthet andhet offuer som magt paa ligger
Men een andhen som icke haffuer then naade/or taar fordi icke gio
ffue seg wdi noghen stor handell befreottindis seg at han scall falde
aff saadan syndig orsage. Oc om han for then sag at gudi skall ic
ke for toinis slaar seg fra saadan syndig handell or giffuer seg till
eett gott or erligt selskaff huar han icke haffuer wdhen daglig fode
or bliffuer ther offuer fry or fresje fra manghū syndig orsage/men
de thū menig ware aff gude /y sandhet er hwn aff gudi/nar fiedt
or blodt kan icke giffue saa hellige indstude/

Om noget mandt wore wdaff ett lost selskaff kōmen wdi belerij
drick or daabill/or andre syndige gierninger/or kowne ther mett
icke well wdaff kōme/wdhen han bleffue fremmet or esendig nar
han for then sag wil e mett stor wimage or arbejde søge till hellig
ge steder y fremmede landt/or lyde ther offuer stor hwngers nedt
or andhū werdsins modgang/met legoms twang or trengsil Jeg
kan icke forstaa y huss maade saadan wandrig till een tidt er for
dømmelig/nar ther offuer inthz andh3 forsømmes aff the ting som
gudi tilhør/oc serdelis om ther settis inghen wrang kessue/till saa
dan wimage/tieniste/eller gierning/

Saadan mening or agt bruger thū almettige gudi syn egne cre
atur/anthen till plig: t or bodt modt syndhen eller oc fordi at hans
hellige budt kowne mett saadane wilkaar dess ydermere fordis oc
Som han wdi th3 gāmll testament brugede synz fremmis
wenes

wenner propheeten oc prester / till at forkynde syn willie / Bode met
scrift oc leffuendis rost /

Saa haaffuer han oc saa wdi thette ny testamēt brughz syne wen
ner / propheeten / martyres / heilige bisper oc fadre / till att forkynde
de syn guddōmelige willie / Bode mett scrift / exempill oc leffuen
dis rost / oc neppelige scall mandt finde noghū badre wnder skede
eller mening pax gudtz ordt / huar som thz er icke blett oc bartt / en
heilige mientz gierning leffnett oc exempill

Scrifthen biwder oss att wj schule elike gudt aff all wer magt
hierte / sindt / wonderstandilse / oc styrcke. Desligist att alle creatur
ikelig oc wiskelig / huer wēdt syn natur oc giffue / scule hanwā loff
re pryse ære / ophōye oc hōytidelige begaa

Saa biwder oc sanctus paulus att wj Tristhz folk schule wnder
stādōm forsamis / till att gudelige begaa herrus naffn mett aan
delige psalmer oc loffsang / wdi rett hierthens glede oc kierlighedi
For saadane sager haaffuer thū heilige kircke seg fore tagh3 een part
aff the heilige psalmer / som ere aff thū heiliandt digtede oc ebenba
rede / oc ere talde i genora propheeternis mōnde. Compt aff then
heilige scrift pax andre steder. Een part oc saa aff heilige apostol
orum martyrum oc Confessorum scrift oc lerdem / som wdhū twijl
haafde bode raadt oc samtycke / aff thū heiliandt wdi saadane mere
kelige huerff oc i gierninger / ther ysandhedt offueringe bode men
niskelig magt oc wonderstandilse / till huess bestyrckilse oc stadsesta
ning / theris heilige oc strenge leffnett / mett wonderlige teghū oc gis
erninger / ere oss een sterck beskede oc bewysning /

Wil gudtz loff oc bestandt fordi / tha haaffuer then heilige kircke
som sagt er / wddragh3 her aff syne tyder / loffsang / gudelige boner
hiertelige begæring oc inderlige pax fald / mett huilke gudt nu
i then heilige kircke / hederlige loffuis / æris / pryssis / anrohis /
oc hōytidelige begaas / oc scall saa loffwis till ewig tidt / naax
alle kiettere ere affgangne / oc haaffue wndfanghet theris rette lon

X ii

Ther

Deutero. vi
Matth. xxii
Jhal. cxliiii
Danielis iiii
ad ephesi. v
ad coloss. iii

Matth. xviii.

I Ther som kirckens raadt oc forstandere haffde icke magt till at berāme saadan digt/sætt oc kow/Budt till ære. Hwyl sagde tha Christus/nar som ii eller iii forsamblis wdi hans naaffn till att samtycke oc ware offuer eens wdi nogre artickell ther icke ere saa blotte oc saaklare/at the kwnne thenom selfue grantse/tha wil han self ware mit iblant thenom/at raade oc wonderwiise thenom wdi all then sandhedt som the kwnne ware begærendis/

O wdh en twyll tha haffuer han thz saa tith oc saa offte giorrt som the wille noghet beramme Budt till loff/oc then menige æris then mandt till hielp oc trost/oc een forwarsill modt syndt/syndig orsage/dressuels lyst oc eggilse/

Thi er ther eet stort forskell paa the skick oc sætt/som berāmis aff Budtz raadt oc Budt till loff/oc thenom ther berāmis all ene aff mēiskens sindt oc samtycke/paa theris eghz wilddt /fordell/gagū/profyt oc bestand/anthen forblindede aff gerighedt/eller werdsins forfengelige loff oc ære/at the kwnne ther aff agtis/oc affhødis/

Icke gioris heller saadane skick i then mening/at noghen kan worde salig aff theris brugilse for wd hū Budtz budt/mē at Guds budt schule aff theris orsage dess bæder holdis. Worherre setter off fore nogre budt wdi syne blotte oc bare ordt/ther wyl schule holde men alle the wilkaar som the schule holdis mett setter han off icke fore/

Som een stor herre sender sit budt i fremmede landt/mett no ghen merckelig befaling/icke fanger same budt andhen befaling en at thzsal miz allerstorste flydt forarbejde herris huerff. Mē wonder dess scall same budt moghet berāmeaff i theghz forstandt/som kan forde oc fremme hans herris befaling/huickedt han gior nar han seg wogter for drick oc daabill/for roffuere oc skalke oc andre hinder oc forraskilse/som kwnne hode forhindre hans reyse/oc forsojme

forsonnie herrins besaling/oc merckelige arinde/

Saa giffuer off Guds nogre blotte oc bare budt/ther wij schule holde oc forware/men dog ij then mening/at wij ther till schule berāme nogre retsindige wilkaar/met huilke wij konne bewaris modt alle the ting/ther off konne locke fraa Gudz rette wey oc willie. Saa haiffuer Christus sagt hooff Lucam/hwij besinde ij icke aff eder selfue thz som er retferdig/Gud haiffuer off icke bega ffuet met skel oc redelighet wdhū sag/men til at bruge thenom mē een besindig wondersthandelse/oc een wonderstandig besindisse. Let andhett exempill/

Luc. xii.

S Guds haiffuer off budhet/at wij schule icke driffue hoor/oc thett budt kan tha icke holdis/wdhen wij fly alle the orsager/som off kune drage wdi same syndt/sō er for moghū dierffh/omgēgilse/hez melig tale/sæde/oc snack mē qwindfolk/desse wilkaar ere indgag till then store syndt/som allerforst war forbudhen/

S Nw framdelis then cristthen kirkeisprelater/som ere omhyggelige for cristthen menniskirs salighedt/nar the fornomme/at māge offuertræde same budt/ther icke welle lade syndhen for Gudz skyld/som thenom burde/tha legge the wyde ther hooff oc straffe met pñne thenom som offuer træde same budt. The for meene thenom hoor hwoff at tale oc handle met losactige personer/

S The fornomme at māge synder oc stor wrenheit ömer aff frādserij oc druckinskaff/oc for then sag bwode the faste/at the schule sparlige tære icke wdi noghen wrang mening/men till lyskhediz bewaring oc bestandt/desse budt som icke andetere en een forward till oc een beskermissse modt syndt kaldis nw menniskins sætt oc skicke/oc thz foyer seg tha ij alle maade effier Gudz budt satt oc skicke/nar legomlige menniskir konne Gudz forstebudt icke holde wdhen desse wilkaar/

S Off burdswell at ware saa frōme/at wij shulde icke ansee mē

R. iii. nissins

7
nisskens magt/soet/eller trengsel/men alsomeniste gudtz gods
hedoc for hennis sly di lade thz som ont er/men nar thz kan icke
anderleedis skee/aff wdi eghn skrobellighedt oc ondscaff/tha er thz
iw badre att wy holdis sca synden/met pyne oc trengsel saa lenge
wy konne meer suldkomis wdi Cristo Jesu/en wy schule wblus
elike synde wghen soet oc fare/forst gude till fortornisse/oc sidhu
saa mange wskyldige born oc simpell menisker till een syndig effe
tersiwn oc een skammeloss orsage

1. Corin. v.

Wy thz nu see/oc thz burde att sees mett gradindis ogghen huore
re wbluefike hoor thz nu brugis/sidhen att kirckens bandt haffs
ner huerkin agt eller magt/nar thz nu huerkin elisks eller rødis
Oc huore manghen fattig pyge ther nu forgesuis beliggis aff for
loben oc forsozin skalke/prester oc mwnike oc andre onde Cristen
Oc heist fordi at prelaterne maa icke nu bruge theris gamble ret
som the haffue aff gudtz low/oc sanctus paulus haffuer brughz for
thenom/huilkenn rett som er stadfest icke alsomeniste aff kircke el
ser keysere low/men oc saa aff menige crischndoms waane oc brus
gisse

Syndermere/thz er gudtz budt/at wy schule icke dræbe folk. Nar
som een furste will forde oc fræme thette budt/tha afflegger han ba
lant syne daarlige wonder soite dødelige wabn oc warie/nar han ses
er at same budt aff inghū ting saa moghz offuertrædes/som aff the
ris orsage/om the maa bærre oc brugis effier huermantz willie at
the ere tha redelien/till at heffne theris harm oc wrecke theris ska
de/nar the haffue att giore mett/

Thette budt oc afflegge swonis nu att wære meniskens sart oc
slette/men han soyer seg tha saare effier gudtz budt/nar thz kan
aldrig heder holdis oc bewaaris en mett saadane wilkaar/

Wy daglige fornomme/huade synder som fodis aff diwelinskaff
oc offuerflodighed/oc huest ther skerr aff same synder/som aldrig
skede

ftede/wore i. ke the faa moghz affholdhen som the ere. **W**e fedi at
 mange ere befundhen wdi store faldt/aff faadane synders orsage
 tha biwd's off sparfomhedt wdi madt oc dricke/oc forbiwdis moghz
 en befunderlig madt tiff een tidt the karske oc faade/att leg. w
 mett kan aff een foghe twang worde fien des meer wnder danigt
 wdi tifborlig lydifse/oc beqwemere tiff att tiene gudt/huo kan tha
 fighe eller maa fighe wdhen then som haffuer huerck in blygfill el
 ler anfigt att faadane sett oc andre flere fclckede wdi same menig
 ere men fclckes blote sett oc fclcke/effier thi at gudtz egne budt fwo
 nne thenom for wdhen icke holdis/rettelige oc tifborlige. **W**e for
 di ere faadane fclck icke andhet en gudtz budtz sandhe oc edele wu
 der fclcke/oc rene forklaring/faa at i huofomhelst thenom offuert
 der/han oc faa fnarlige offuertreder gudtz budt

Saa finde wi mange twifinde helligemendt/som haffue seg fo
 ghz effier faadan fclck/sidhen the befindede att gans he faa men
 n fclck fwo nne wndgaa the mange syndige orsager ther werdhen er
 mett besatt/oc bestadt wdi. **H**uem er thenc figer wifmandt som
 kan bare yflet wdi fyna barm/oc icke brende fyne kleder? **H**uo kan
 daglige ware i blant oc hooff qwindfclck oc icke befwygis/eller fal
 de/wdhen then som er anthen een dedit fwo b effier oc een engift?

Proverb. vi

Huem er then som haffuer fclth wasinde blant daabefere oc dranc
 fere/dantzere oc fpryngere/daarir oc geife/oc andre fofactighedtz
 meftere/ther icke fnarlige bliffuer theris lyge?

Efter hwem er then/som kan daglige omgaas blant werdfins
 rigdom/forgegelig heder oc are/oc aff thenom icke bedragis eller
 befangis? **W**e helst nar han seer y thne forbannede tidt/att inghen
 affholdis/wdhn thn som er ryg/mectig/oc wdi stor agt oc are

Efter hwo er nw faa sterck oc faa from ther icke fclker seg effier the
 ne syndige werdfins begaring/cm han fclal ware i blant thenom
 som

9
som nu opholde werden/oc agtis oc saa for the dypprste oc beste
oc for en hwn bleff noghen tidt saa homodig/for giffitig skadelig oc
forderffuelig som hwn nu er/tha swondis mange heilige mendt
Gudtz besynderlige wener som besindede/at inghen kwnne well
wndgaa werdsins syndige nrdt/at hwn haffuer altidt wrdt bes
stedt wdi ondskaft/som scriffthen siger/oc fordi haffue the bearmz
hooff seg selfue dog aff Gudtz raadt/att wbewardt mett werdsins
syndige handell/war allerbest/oc aller tryggist/

The haffue oc saa besindhet/at y blant mange twsindt fantz
neppelige een eller too/ther ick wille heller sith eghet gagn en
hyn iessu cristens/aff hwilken wille the och saa bekwnrede seg
mett stort omhygge/for thenne werdsins forengelige gotz oc pe
ninge/saa at the for then sag effterswolde./och bedreffue/manghe
store oc groffue synder/sō ere gerighetz anhegere Thi wille the hel
ler sly en sigle/at the wore wwyffe paa seier/nar the haffde til for
nett seett/at stercke oc metlige Xiemper bagsede seg wdi samme
strydt/oc ware fordi offuerwondhen/somme aff wlyskhed/nogre
aff gerighedi/een partt aff homodt/offuerflodighedi oc leckerhedt
Omett saa ordt saa mange som en uwo haffue sigthet met wer
dhen mitt y blāt werdsins falske lystighz/oc lystige falskhedi/tha
ere the alle offuerwondhen oc slaghen till rygge/at hwn war thes
nom for sterck oc for mastig/mit wdi sith eghet riige/oc sidhū the
for nomme att the torde ick mode mett henne/paa thet stedt som
hwn war sterckere en the/tha rombde mange Gudtz mēniskit til
marck oc wdorek/till hierg oc storeskoffue/ther berammede the no
gre swndt at lessue effter/ick wdi saadan mening/att the wille
worde salig for wdhen Gudtz budt/men att the kwnne dess badie
beware Gudtz budt/som altidt biwde off reenhedt/ordwghedi spar
somhedt/sagtmodighedi/taalkmodighedi/lierlighedi/eenfeldig
hedt/oc andie saadane dygder/som neppelige kwnne haffue oc
Beholdis

andere saadane dygder/som neppelike kenne haffuis oc beholdis
blant thenne syndige werdsins handell/oc bespynderlike som nu
lessuis y werden/

Dhet kendis mange oc runderlike tilstaa/att schulde the ware
saa reysindige wdi kobbmenskaff/embede/oc andhen handell oc saa
lessue y andere maade som scriffthen wdwylt tha bleffue the aldrig
wedt brodhs oc beholdhen reyse. Oc ther som brodhs kenne ick
tistrecke/huor schulde tha the dyre/kaastelike/mange oc homodige
kleder bliffue/ther the nu drage fattig oc ryg/eller store huss oc pa
latz the nu bygge/ligerwylt som the schulde boe her paa iordn till
ewig tidt. Eller huore schulde mange giore store klob wdi iorde
gotz oc rente ther the daglike klobe/oc pthe seg till/att the kenne
ne lade efter seg ryge arffwinge her paa iordhen/dog thz wore the
nom bader/att the besindede thz wore som Esaias prophett omtall **Esai**
oc saa sier. Mee worde eder/som klobe oc legge huss till huss/oc
agher till agher/fra thz ene marcke skell oc till thz andhs/mwne
ne y all ear schaer boe oc besyde iordhen

Dom noghen fordi giffuer seg fra thenne farlige orsage/ther has
nom kan drage wdi mange synder/som nu fortalde ere/ick giff
uer han seg fra gude/eller gudtz hellige budt/men ha giffuer seg
heller till gude/som mange helligemendt haffue giorit/ther lessde
wdi closter oc gode mentz samfwindt/dog dess werdt att ieg syndige
mandt er ick aff thet slag/men ieg kenne ihu mange saa frome
att ieg wille heller haffue een reffuen Lappe mett theris werdslydt
oc wskyldighet for menniskin/cnar inghen kan sigis att ware w
skyldig for guden keiserins purpur kleder mett all hans tycke oc
rigdō statt oc ere ick fordi ieg wille lade meg tycke/att ieg wore
ther aff dess bader/men ieg wille haabis att ieg wore noghet myn
die ondt/at syndig orsage/haffde waridt meg fra taghn Hellige
mendt haffue ick anderleedis forstandhs thz som **Mattheus** scriff

Mat
uer

Guer/Er thet saa c siger han datt tith eghe giffuer teg orsage till no
ghet faldt/thyn fodd oc handt desligest/tha hwile eghet wdt/hw
wdaff handt oc fodd/Thet er/ladt tith eghe icke see thz som syndt
er/ladt icke thyn fodd gaa till noghñ/syndig orsage/icke thyn hadt
heller wdreckis till noghen wretferdighedt/

Some lærefædre wnderstaa mett eghe hender oc føder/foret
dre frender oc wener/som ere wore lessuendis leemhiz/theno schus
le wij oc saa affhugge oc wdgraffue/thet er/att ware thenom wobe
waarede/nar the wile off drage wdi syndt met seg/lære off till att
bruge syndig handell/oc syndige embede/som icke kunne brugis
wdhen falsk oc swig/arighedt/oc swifittighet/ eller nar the wile
off føre wdi gotz oc arff/som er affledt mett falsk oc swig/syndt oc
wretferdighedt/

Matthe. x

Luce. xiii

Saa siger Christus huosomhelst the elskir fader eller moder
offuer meg/tha er han meg wwerdig/oc huo som elskir søn eller doe
ter offuer meg/han er meg oc saa wwerdig/oc paa eett andhz stedt
siger han saa i huo som kōmer till meg/oc han icke hader syn fader
moder/hwstrw oc børn brodre oc systre/oc ydermere syn eghti siell
the er sith eght liff/tha kan han icke ware myn discipell/ffordi ha
ffue Gudtz warnerforlobett fader oc moder/arff oc øye/at syndig
orsage schulde ware thenom dess myndre/

Oc fordi at mange som nu kaldis elostermēdt/icke haffue war
ridt i thne rette oc eenfoldigemening/tha ere wij aff Gudtz retfer
dige tilladisse kōmen i thñ store foragt oc plage som off nu offuers
gaar/men off dog alke till penitentze om wijen nu wile off retteli
ge bekende for Gudt/oc badre thz som hwitt er. Wij wellwyde at
inghñ giernig kan teckis Gudt/wdhen thñ som forder oc frēmer
hans hellige willie oc budt/dog at samme gierninger ere hanwom
icke tacknemmelige aff theris eghe natur/men wdaff Gudtz naa
delighe miskwondt/oc miskwondelighe naade/ther alting tager till
tack

saake mett oss nar wort oghe er retferdig/oc eenfoldigt/thz er nar
wij haffue een godt oc retferdig mening/

I Christus haffuer oss saa kiert hoofft Lucam/I nar y saa giortt **Luce. y vii.**
alt thz som eders bor at giore/schule y en tha sige. Wij ere wonn-
ge tienerer/dog at wij giore Gudt icke sylfist nar inghen tieniste el-
ker gierning kan wære hanwom eett tilborsigt wederlaw) han wil
tha ligewell ansee mēistens gierninger/ther the haffue giort aff
hans naade oc misfiondt/hieft oc trost. Saa siger apostelin Wel Ald **Hebr. viii**
willigh riondhed/oc geesterly schule y icke forglēme/nar Gudt for
skylde mett saadant offer/Christus siger oc saa/kalde folkedt till **Matthe. xx**
stede som haffue arbejdhz oc giff thenem theris lon/oc hoofft **Marci. ix**
cum. Then som giffuer een drick kelt wandt/wdi mitt naffn han
scall icke miste syn lon. Sier han oc saa om thenō som bede/faste **Marci. vi.**
oc giore almwse/for werdsins loff oc prijs at the haffue icke lon ho
off Gudt/then thenom som thz giore wdi hierthns hemelige agt oc **Ald Gala. vi**
mening/will Gudt lone. Saa haffuer oc Paulus sagt/Wdi gode
gierninger/schule wij icke leedis oc rettis/nar wij mett tidhū schu-
le hofte thet som giort er/oc at wij schule wijde thet wære sigt om
wore egne gierninger/tha siger samme Paulus paa eet andhū stedt **i. Corin. iii**
Huer menniske scal anāme syn eggen lon effter syne gierninger/
fordi at wij ere Gudtz meishelpere/

I Thū samme gierning som Gudt bruger oss till aff syn benedide
willie oc seg for wdhen mode oc wimage/giore wij mett stort arbej- **Ald Ro. viii**
de/ther fordi kaldis wor gierning/ydermere siger Paulus. Wij **ii. Tim. v.**
schule alle stedis for Christi domstool/att huer scall anāme huest
som giort er/wdi seg omz effter syn gierning oc forskyldig huadt hel-
per hū er oddt eller godt. Frædelis siger same Paulus huest y giore schu- **Ald Collo. iii**
le y giore wdaff alt eoder sindt oc hierte/thet wydendis at y schule
anāme wdaff herrin eders arffuelige lon/oc paa eett andhet stedt **Ald Hebr. x**
Wat y ere giordis Gudtz willie/tha schule y opbare oc
A ii wonsage

6
Matt vii

i Pet v

in libro con
cap ultimo

Psalm ii

wndfange hans heilige loffe oc ietter/ Christus haffuer oc saa sagt
Then som gior myn himilске faders willie han scall indgaa wdi
himerigis ruge. Oc eest andhz stedt. Then som gior gudtz willie
han bliffuer ewinelig. Oc sanctus Petrus haffuer saa sagt Gis
rer eder flydt iher tilf/att y kenne mett gode gierniger styrcke oc
befeste thn naade/som y ere tilfallede/huess nar y stedse gior the
syndhe y aldrig/

The scriffier som kenne her tilf dragis/att gudt anseer wore
gierninger/oc giffuer oss the fore himmerigis ruge/ere saa mæge
att tidt oc stwndt bleck oc papyr/schulde for tryde/en meg fattis be
wysning. Oc deg at wor herre will naadelige anseer/icke alsome
niste the gierninger/som ere hans blette budt/men oc saa alle the
huerff/som kenne same budt forde oc fremme/eller ere thenom no
ghz anroindis. Ther som wy kenne alle desse gierninger fram
bringe/aff wor eggen magt/om thett wore moeligt att kenne si
som thz icke er/schulde wy en tha kennis att wy ere wottige tie
nere/fordi thn er altidt ondt for gudt/som seg holder godt oc ret fer
dig/oc then er alsombest/som kender seg for thet han er eet syndigt
menniske som haffuer Gudtz naade oc misckwondt behoff. Augusti
nus haffuer sagt Nee worde alle menniskis leffnett/y huore hel
ligt thet siwnis at ware/om thet s. all dornnis oc grantschis for
wdhen Gudtz naadelige misckwondt/nar Prophetin saa siger/Herre
gack icke wdi rette met thyn tiener/fordi at inghn kan worde ret
ferdig for titt ansigt/nar thu wilt bringe thyn strenge rett

Thi siger ieg endelige tilf ihette sporsmaall/at som Gutz budt
kenne icke holdis/for wdhen nogre besynderlighe wilkaar som
sagt er/saa findis oc mange swondt/som icke ere andhet y sandhet
en een ret wonderkede/oc een sandt indgang til same budt/huilke
ther Gudt haffuer y mange maade bewist at ware seg tacknemes
lige/icke for theris skylt/nar han theris naturlige godhedt icke
anseer

anseer Men fordi att the ere giorde wdi saadan mening aff hans
guddommelige raadt oc indskewdt/ath hans heilige budt schule dess
ydermere/holdis wedt magt oc bestandt/nar all thñ erfage borttas
gis wdaff saadane sætt/som budhen kenne mett brydes oc effuer
tredis.

¶ Thet siwnde sporsmaall

¶ Om noghñ kan worde salig for sich affladt/eller almose/oc fæ
ge himerige for wdhñ Budtz naade oc misckwondt/oc om andhet sō
mēniskin biwder faste oc bōner er Budt seckeligt

¶ Swar.

¶ Denne artichell giffuer merckelige til kende/at een wrang me
ning som noghen witterlige falder wdi er een farlig och een for
dommelig ting/nar som mandt y saadane wrāge meninger/icke
kan bryge noghñ fast bewiisning/men loghñ oc skalickz/wrde
at wranghedt/huilek edt som alle kettirscke oc fortwyplede conscien
tzer haffue giort/sra forste begyndelse/saa straffe thenom Budt
mett thet snariste/wdhen the seg snarlige bekende

¶ Saa giffuis thette sporsmaall fore/sō ther haffde waridt lærtt
wdi noghñ forledhen tidt/y thñ heilige kircke/at mēniskin kwi
ne worde salig for wdhñ Budtz naade och misckwondt/alsomeniste
aff syn eghñ forskyding / ther aldrig war tha giordt huertin aff
Tristhñ eller Kettere/ther naffñ kwindige ere/wdhñ huess een/
eller andhñ oghñskalk haffue meent anthñ affwanwittighz/eller
dwlhedt/huar fore thñ heilige kirckis gantsche serdom maa icke
dommee/¶ Och helst fordi at the lærere/som moghet agte mennis
kins gierninger/oc giffue affladt stor magt/wele icke heller andhz
sige/en thet er altsamen Gutz naade oc misckwondt/at wñ bestyrer
kis wdi the gode gierninger/oc fordragis wdi the ende/oc all thñ
behaffuelighedt som affladt haffuer met seg for Budt/icke andhz
ware/en Budtz naade oc misckwondt/oc Jesu Christi dotz oc pps

Liii vis

nīs werds ſkyldt/oc icke thet alſommen iſte/men att wī ere till y wer
dhen/haffue liſt oc aandt kenne ſee oc hore/kenne ſtaa oc gaa/ha
ffue wellſerdt/oc modgang/kalde oc kende wī alſammen att wære
Gudtz naade oc miſkwndt/

GThi fornærdis eller foragtis icke Gudtz miſkwndt ther wdaſſ/
att wī gare gode gierninger paa een godt troſt/oc fordi at Gudt ha
ffuer thenom budhet/men hun ther wdaſſ meer ophoies/æris oc
priiſis/at wī off icke tillegge ſamme gierninger/eller wor eggen
magt/men Gudtz naade oc miſkwndt ther off bruger ſeg tillloſt oc
ære/wdi dygdt oc criftelige huerff/oc ther ſom kettere agte Gudtz
naade oc miſkwndt wdi een naade oc mzeett wilkaar/tha agte wī
henne wdi māge twſinde maader oc met ſtore oc ypperlige wilkaar
at wī huer then dygdt oc godt gierning ſom noghū tidt giors oc bu
gis holde for een beſynderlig Gudtz naade/nar ſom hwn giors w
di een retſindig mening/oc wdi hierkens hemelge oc ſandhe een
foldighe dt/Bezerrindis at Gudt ſcall off miſkwndelige anſee/wdi
ſyne egne gierninger/ther han off tilbruger/ſom ſyne methielpere
oc icke at nogher menniſke ſcall off ther ſfore anſee/anthen mī loſt
eller ære/gwint eller gaſſue/men at the alting ſchule ſegge Gudt
til loſt oc ære/oc for hans ſkyldt giore huerff thenom tycker gott att
wære/eller menniſkin till hielp oc troſt/oc Gudt till heder oc tack
oc dogt thette ſpørmaal haffuer tilfornett ſyne ſwar hooff thz ſiet
te/Jeg wil tha noghz meer her om tale/oc wydere recke thette ſwar
fordi at thette ſpørmaal kalder boner och faſte mēniſkins ſæt och
ſkicke/ligerwiſſ ſom at huerff mēniſkin giſſuer oc frāſetter for een
herdom/anthen mett tale eller wdi ſcrift/schulde ſtray wære ſom
mett aff menniſkins aandt/heller oc inthett ſchulde wære Gudtz
Budt/wdhen thet ſom ſtaar y then blotte ſcrift/oc y hennis bare
ordt/Meg forwonder ſtorkige att wī icke giſſue the heilige Mārs
tyres ſom haffue ſiddet y thet Romere ſæde/then magt ther thenō
haffues

44
Haffuer wæridt giffuen aff saa mangetwifinde helghen/som haffue
wæridt wdi crifchendommen/sidhen the hellige apcstæll wore her
paa iorden/ther haffue alle wæridt i thenne troe/at i the stocker
som kenne forde oc fræme Gudtz willie oc budt/dessigest wdi alle
the stocker som hore till gode oc erlige seeder/tha haffde Thri state
holdere her paa iorden/magt saa at sette oc skicke/som the hellige
apostele ther Christus self kallde oc wduolde/nar thā same magt
schulde bliffue wdi kirckin saa lenge som werdhen stodt/ther Gud
haffde giffuet the forste aposteler. Hwess sctus Paulus/Petrus
Jacobus oc Joannes haffue screffuert oc lært/holde wij een part for
Gudtz klare ordt oc budt/een partt oc saa for theris oc Gudtz raadt
som moghet er hans hellige budt anroindis/oc wij wele tha icke
giffue thā same magt thenem/som haffue oc saa wæridt Jesu Thri
sti stattholdere her paa iorden/ther oc saa lende fra seg then samme
tro/oc henne bestyrckede aff Gudtz magt/met the samme teghen
som giordis aff the hellige apostele/for huilken stadige tro oc loffue
the ginge wdi doden oc stiorde theris blodt/ther m̄ at befeſte b̄ de
tro oc lerdom/magt oc befaling. Jeg wil inghen hore som her setz
ter i modt/onde passuer oc hisper/som haffue giortt nogre skick paa
wifdt/aff gerighedt oc theris egghen aandt/for wdhen Gudtz raadt
Allet sardane prelater haffue m̄ge wæridt i then hellige kircke er
merckelige klagghedt wdi sancti Bernhardi sancte Birgittē oc andre
hellige mendtz bøger. Nar ieg tæll om the hellige mendi som ere
Martyres oc Confessores hwess sætt oc skicke som findis for wdhen
alt wiltdt oc gherighedt/skickedē alsomeniste Gudt till loff/oc till
een skerm oc forwærsell modt syndt oc syndig orsage/som er besyn
derlige bōner och faste/ther haffue syn forsihe begyndisse och rōa
der aff then heilige scriftt/

I Ther som oss icke burde att lyde kirckins forstandere wdi saadas
ne budt som oss skynder till dygdtoch ære/och formeene wdygdte
oc manere

ad hebre. viii. oc manere/hwyl sagde tha Paulus/hu schule ware lydige edre for
 standere/oc thenom schule y fyre och fordrage/nar the woge for
 eder salighedi/liger wiß som the ther schule giore for eder regen
 schaff. Eller hwyl sagde Christus y hu som eder forsmar han for
 smar oc saa meg. Oc wd hñ twyll/hu huar som helst scriffthñ tall
 om theris magt/tha meen hwn/at the maa noghz berāme aff gutz
 raadt/thñ menige crifthñ mandt till hielp oc trost/ath forwaris
 modt syndt/oc bestyrckis wdi hiertensreenhedt/oc at affstyre ther
 mett Gudtz forbornisse/oc frambringhe hans loff/heder och ære/
 Nar som noghet er giort aff prelaterne/thenom til w. lde som nw
 ere kiettere/tha agte sāme kiettere bode embede oc magt. The wes
 le inthet anāme oc giffue magt wd hñ thñ hellige scriffte/oc ther sō
 kirks forstader haffde off ickē giort for skel paa ædil oc wædil scr
 ifft/tha wylste wyl ickē at scriffte wore scriffte. Ther māge haffde scre
 ffuz Euāgelia fra forste begyn dilse/oc andre scriffter/tha lode kir
 kins prelater offuerweye thet ene fra thet andhet/fordi hwn haffz
 de dess magt hooff slyne forstandere/at hwn schulde met Gudtz ra
 adt domme paa alle scriffter/oc tha gaffue the sōme magt / oc the
 nom domde the at wære ædele bøger/somme gaffue the ickē magt
 oc thenom skære the fra thñ edele scriffte. Icke wylde wyl at thz for
 ste Euāgelium er screffuet aff Mattheo/thet andhet aff Marco/
 oc tredie aff Luca/oc thet fierde aff Joanne/wd hen effter kirkins
 forklaring oc lerdom/ther wyl hwoge for een afflag rett. Icke kun
 ne wyl heller skelne alle Sancti Pauli sendebreff/ fra the andre
 aposteler/wd hen met kirkins dom/nar ther findis huerckin the
 ris indsegle fore/eller handscriffte wnder/oc ther som the en kwn
 ne findis/tha see wyl hwore offie falske titell oc bøger ære mange
 larere wangelige tillagde. Thi tro wyl kirkins prelater att haff
 ue thet forskell sra rettelige giort/at ther maa inthet twyllis op
 paa/oc forditro wyl eet Euāgelium at wære Matthei/oc saa frā
 delis

45
delis som the ere off fore giffue aff prelaterne/or for then sag siger
factus Augustinus at han icke wille tro euangelio/wdhen han haffte
de tillfornt troett kirckins samburde raadt or samtycke/. Wij troo
euangelio Mathei/at thet er stadfest aff kirckins forstADERE. Wij
tro icke euangelio Nicodemi/att thet er icke stadfest/men affskaa
ride fra andhen ædillscrift/aff samme forstandere/oc saa maa wij
sette exempill paa alle andre ædele scrifter/modt thenom som icke
ere ædele

S Nu framdelis/The same kirckins forstandere/som haffue mæ
theris redelege dom giffuett scriffthen then agt/som hwn nu haffte
uer hooff then menige cristenmand/haffue oc saa aff samme magt
stadfest off moghet andhet till cristenndom t3 bestandt/ther dog icke
findis wdi then blotte scrift/som er besluthet wdi thet ny Testa
ment/men wdi the helligementz bøger/som wore apostolorum dis
cipeler/oc daglige hørde theris lerdom/ther the wdgaffue met leff
uendis roft/y then mening att same discipeler schulde samare lerdō
lade framdelis scriftelike wdga/som wdhen twyll wore hellige
mendt oc martyres/Dionysius/Linus/Clemens/Cletus/Ign
natus/Bolcarpus/Treueus/oc andre mange/som bode haffde
hørt the hellige apostele/oc lært aff thenom/huess the sidhen paa
scrift lode off effier seg/huess lerdom then hellige kircke haffuer oc
saa stadfest oc giffuer magt/nest then edelste scrift/som hwn kals
der thet ny Testament/

S Nu haffuer oc then samme kircke stadfest off then fasthe oc the
byer/som the fonde were holdhen fore seg aff hellige mendt sō
nu regnere met Gudt/at the fulkōmelige wyste thenom wdi saa
dane skick oc sætt ware regerede aff then heliandt. Moghet er aff
sagt for een rett wdaff menige cristenndoms raadt/ther off bor saa
fast at tro som mange aff the stcker ther findis wdi then blotte
scrift. Wore icke then magt wdi then hellige kircke/tha finge wij
Ni aldrig

Drig endhe paa trette/

Gydermere paa twylfmaalt wdi then hellige scriffte nar hwan er diwbe oc wklar/schule wy altdit haffue een dommere/som seel sticke huss trette som opkommer paa samme diwbe oc wklare scriffte/oc thz mz een endelig dom/huilkedi ick maa giore Weder eller Waawell Jense eller Lasse/men the som ere wiise och klege/och haffue aher til magt oc befaling/raadt oc sindt/met Gudi oc then hellige scriffte/eller wdaff Gudz sande oc wisse oshenbaring/nar scriffthen er anten hwil oc wklar/eller oc ick forskeder/nogre aff the stes Eer som seel sigis oppaa/

Apocalip. i

Ghuar findis thet wdi scriffthen att sondaghen er skicked y stedhen for lordaghen som fyredis y thet gammill Testament/men han er tha holden blant cristhet folk/sidhen the hellige apostele were her paa iorden huilkedi situs Joanes off giffuer klarlige tiske de wdi syn oshenbarilse bog/huar han haffuer sagt/at han seel samme oshenbarilse forst paa een sondag/huilkedi naftu same dag aldrig tilfornett haffdemer war hanwom tha forsynnen giffuett/att Christus Jesus Gudz son wor herre paa then dag opstodt aff dode Deslige at Gudz son er Gudi fader lige mechtig wdi Guds oshenbarilse/er een artikkel/off bor alle at fastelige tro/men ther dog ka icke bewiis aff thn blotte scriffte/saa at Erettere lade seg ther mz noye

Eframdelis att then Helliandt framgaar aff fader oc son/er een cristthen artikkel y then hellige tro/men wy haffue tha icke thn bewiisning wdaff scriffthen/ther wy met kunne stoppe Eretteris oc afflaarne menniskis mwndt / nar the icke giffue cristthendoms raadt thn agt oc magt/som thenom er borlige giffue fra cristthens forste begyndelse/

Ther nest att paaske dag schal holdis paa een sondag er icke heller bewyslig aff thn blotte scriffte mē hā haffuer tha saawaridt holden i thn hellige kircke y mæge hwonderdt aar. Jefe ka thz heller bewiis aff scriffthn/at thn som er degt aff een Erettere schal icke isien

dris

das is paa thz ny/men bliffue deyt. Thz er tha afflagt for een flar
sandhedt/aff thett menige cristendoms raadt/ som war holdhet
wdi Lathagine stadt

Ieg tha wel wedt/att ther motte twylis paa nogre affdesse beror
dearticheler ij gamill tidt for wden syndt/oc paa andre flere/nar
the ere aff thett slag/wdi huille huerit meniste motte till een tidt
effterfolge syn mening/saa senge ther bleffendelige sagt oppaa aff
kirckens ypperste prelater/oc menige cristendoms raadt/ther haff
ue magt att stillie trette/till eendrectigheds bestandt/saa att huest
the affige for een rett/ther maa inghen fortredelige stande hmod
wden seg till fordommisse/

Siet nogre blant thenom som wore grecker haffue waridt besyn
derlige y somerledomme modt then menige cristen kirckis afflags
de rett oc dom haffue the dyre nock betalett/nar the nu wel delige
beswaartis paa legom oc siell/aff thz wmitde oc fordommefige the
ekij/ fra theris gudi oc skabere skell oc wydt/tro oc salighedt /paa
thz ieg seall ick oc saa tale om thn legomlige trengsill ther the met
beswaartis fra aff theris welferdt/saa at mange aff eett wsieligt tys
rannige trengis wdi mystrist oc myshaab. Quikede sancta Birgitta vii. li. ca. g.
haffuer oc bescreffuett nogre xx aar for en thz skede/oc i saadan me
ning/at samme plage schulde thenom hende for theris wghdille/
aff huillen the tredde fra then Rhomere kircke/oc menige cristen
doms samfundt

Saa findis fordi mange storcker wedtagne blandt cristhett folk
fra forste begyndisse/ther ick ere saa aff scriffthens bare text/att
thn mene mand kan thenom the wddrage/men findis dog saa w
di scriffthens sandt oc diwde menig/ther gudi haffuer saa tith oben
baridtsom behoff gioris/oc ny ketterij opioptis ij then heilige kir
ke /att ther maa inghen twyle oppaa wden then som will for
tredelege wore cristhendoms obensart fiende oc modstandere

iii ii iii

7
S Nij sighe (dett wærdat faste oc Boner ere menniskins sætt for
di at cristhñdoms forstandere haffue oss budh3 nogre besynderlige
tider / som wij schule faste och læse oppaa / ligerwiß som wij motte
icke lærus eller trengis till Gudtz budt / sidhen wij ere een tidt bles
ffuen cristen / e besynderlige nar wij icke findis welwillige till at
giore huss off burde / aff eett rwnt oc godwilligt hierte /

S Jeg haffuer tha well hort huore some wæle si ge / at inghen maa
trengis modt cristhñdoms friihedt / som the si ge seg at haffue in
Christo Jesu Men thz er tha icke friihedt som the kalde friihedt
Christendoms friihedt er icke loff oc magt at giore huss off lyf /
eller tycker gott at wære / men att giore alting aff Eerlighede mett
een godt oc rwndt willie / icke alsomeniste thz oss falder till sindhe
men oc saa andre menni / Er till willie /

S Som Christus Jesus wor herre och frelsermandt / icke giorde
syn willie / men syn himmelske faders oc wor willie . Thz som the
kalde friihedt er een sandt trelldom / nar inghñ er store trel / en the
som bliffuer fortredelige hooff sith sindt oc mening / att han for in
ghen mantz willie eller Eerlighede will trede ther fraa . Sanctus
Paulus foyde seg effter huermantz sindt / nar the motte skee for
wdhen syndt / oc Gudtz fortornisse / paa thz han kenne in noghñ
giore salig / oc drage till Christum /

2. corin. ix

ad roma. xv

S Men nu will huermant: saa bliffue hooff syn mening / och sith
sindt / att han will seg effter inthe menniskins willie foye / wdhen
all ene effterfolge sith strage sindt / oc fortredelige bliffue hooff syn
mening / dog at sanctus Paulus haffuer saa sagt . I schule meer ske
de oc age thz som er andre menniskins willie och fordeß / en eders
eghñ oc huer skal wæle teßis syn ieffñ cristhñ till gode oc forbædri g
S Ther som Boner oc faste en wore noghñ trengsill / modt wor frii
hedt som the icke ere / wij schulde en tha wære prelaterẽ lydige ther
wdi nar wij icke maa wære noghen offuer magt modstandige / wdẽ
then

Hñ som wille off trenge wdi syndt/eller til noghz syndeligt sakske
 Men nu er faste skickedi off till gagn oc een skerm modt syndt
 oc syndig orsage/oc icke forpliet noghen/wdññ ihñ som er karsk
 oc swndt/ oc haffuer fordi twang behoff/till att sparge och tarmme
 then gamm. li Aldam/som altidt haffuer och bruger eett weldigt ty
 rannje wdi wort syndige legomme/

¶ Icke findis ther heller noghz wldt wdi faste hooff prelaterne
 wden wñ schulde alle soye theris bordt/at the saa kenne spare ka
 ast oc tarig) oc besynderlige hooff the prelater so haffue fra thz forste
 skickedi off fasthen/nar the wore saa strenge oc fröme/at the haff
 de henne icke fall for penninge. Jeg tha well wedt att faste er een
 aff the mynste dygder/om hwn besyndis wdi seg selff/men hwn er
 tha moder till mange dygder/cm hwn offuerweyes mett all syn
 fruct/oc ho dis wdi een retsindig mening/for wdhen all wrang och
 falsk loffue/som kan till henne settis/anthen wdaff wanwittighz
 eller daarskaff/

¶ Ther som
 hwn haffuer icke kierlighedsz oc mislihedsz dygder till met folgere
 tha er hwn wbehaffuelig for Gudt som Esaias propheta haffuer off
 merckelige lart/Ther giffue Gudt att wñ kenne altidt sparlige
 tære/ha haffde thet icke wändt aff nodt/at beswaaridt off mñ no
 ghen faste/dag at hwn er inghen beswaaring wden the wwillige/
 Nñ see blant thenom som willige ere mange ther faste icke alsom
 eni te kirckins budhen faste/men giore ther fast offuer

¶ Thi lader ieg meg wike/at faste icke andhet er/en een kierlig
 willie/oc huo som hanwn haffuer/hñ klager inthe paa faste/In
 ghen nagger ther heller oppaa/wdhen riige oc mechtige. folk so als
 drig wille gierne faste/nar the om fastedage haffue altidt haffi saa
 stor leckerhedt met kwdt pyllle madt oc klyngerkaast/at theris fa
 ste offuergrick wdi offuerflodighedt then menighe mantz gylde och
 gestebudt/Dowiske folk pleye mett stor blygsil att tale theris terff

M iii

paa

esaiæ lviii

paabwghens wilde/nar thz swonis att ware een groffhedt oc eels
fraadizerij. Men nu talis om inghū ting saa runderlige oc saa flits
telige som om bugesfolding/ligerwyls so all wor welferdit ther hen
gde oppaa/eller oc noghen haffde seg fasth3 till dode/eller wdi an
dhen dodelig krankhedt/konne wy aff kiodt oc flesk worde wdedes
lige/oc frj for all krankhedt/tha moite wy saa mannelige stryde
for wor frjhedt/

Men nu ere the bode dodelige oc krankke som æde altdit kiodt oc
int3 faste/oc maa wel ske att een part aff thenom som æde kiodt
faste/giore thz neppelige een andhen faste. Thette er tha ike sagt
h then mening/at ieg foragter alle thenom som æder kiodt om fast
redage/oc besynderlige nar the ere krenckelige oc haffue ther till
nødt/

I Jeg well wedt att nødt oc kerkighedi bryde alle mēniskins bud t
kett oc skicke/ther fordi icke haffue magt/nar som mēniskins well
ferdt oc fastghedi/ere bestedt wdi fare. Mædt oc dūcke ere skapte
for mēniskins skyldt/oc icke menniskin for theris skyldt/dog ick
giordis behoif/at ieg schulde thette orsage nar kirkens budt ere ic
ke flere anroindis/en the som ere karske oc swnde/ledelige oc aar
t felose/ther fordi haffue twang behoif/att the aff for moghen kars
de skyndis wdi mange legomlige synder

Et att faste er gudt tacknēmelig/nar hyon holdis oc brugis wdi
een retsin dig mening/kan h mange maade bewyfsis/nar Christus
haffuer oss oc saa bescreffuert huss wilkaar wy schulde faste mett
Sta siger han hof Mathem. Nar h wele faste/schule h ick wæ
re so ogescalle/som gore sith ansigt mysligt/at thescule ansees aff
mēniskin for theris faste. Sadelige siger ieg eder (sagde Christ
no) theris kon haffue the wntfangh3. Men nar thu faster scalt thu
two oc smorie tith ansigt/at thu scalt icke ansees aff mēniskin for
thyn faste/men aff thyn himilске fader som er h kondō oc tha scalt
thyn fader

Matthi. vi

ghen vader thz haſſuer ſeelt h' l'ndom/ther fore ſom teg. oſſerlige

ſamdelike ſagde han ſaa hooff ſamme Mattheum/ till Joannis
Baptiſte diſcipeler/then t'it the ſporde/huar fore the offte faſte
de/oc Chriſti diſcipeler thz ick giorde. Wonne brudgomens ſo
ner ſagde Chriſtu. Wonne ſorge oc græde/then ſt'ndt brudgom
men er hoſſ thenom. Men the dage ſchule tha k'ome/nar brudgom
men worder thenom fra taghen/oc tha ſchule the faſte. Oc y ſad
hedt haſſue the ſaa giorrt/ther w'j k'onne merckelike beſide aff ſac
te Pauli ſendebrief till the Corinthier/huar ſom han i blant ſor
tengſit oc modtgang han om offuer gite/cpreyner oc ſaa faſte w'di
moghen h'winger oc toſt/

Oc ther ſom faſte haſſde ick w'ridt gudt taknemelig/thz haſſ
de ick ſancus Paulus l'ert giffie folk att the ſchulde h'ye ſomme
tider/oc p'ia thenom ick bruge naturlig ſagag/oc beſpnderlige the
tider/nar the wele bede oc faſte/Oc ther ſom nogh' will ſige. W'j
well w'nde at faſteer godt/nar h'w' haſſuer ſyne fr'y w'ill kaar/oc
in ghen t'rengis till att faſthe/

Ja m'yn wenn' ihu ſiger faſt/at m'adt ſchulde faſte aff ſyn egh'w
fr'y willie/oc h'urt menſſike nar thz haſſuer ther til l'yst. Thz er ſaa
ſaare ſielden at ſome haſſue ther til l'yst. Thz er m'otte ſaa m'age haſſt
l'yst til/at beſcriſſue oſſ nogh'w faſte haſſde ick ſtorlige w'arit aff ned

Jeg will dog ſige m'yn mening her till aff m'yn ſaa k'ondige
hedt. Saa er m'yn tro. Att deſſ meer w'j haſſue wor egh' en willie
w'di nogher ting/deſſ m'yn dre werſk'yd' haſſue w'j hooff gudt/Oc
fordi troz ieg/att then ſom faſter een dag aff l'ydilſe/m'ett then me
rige criſten kircke deg aff een godt willie/haſſuer ther fore ſtorre
forſk'yl ding oc behaſſueligheſt hooff gudt/en han faſtede andre y da
ge effier ſich egh' en ſindt

Thet er Gudt ſaare leſſt/at w'j wellwillige giorre een and'ens
willie w'di ſommelige ting modt wort egh' ſindt ſom Th'us ick gi
orde ſyn willie men ſyn faders oc wor willie. Thet haſſuer/
alt no

Mat the 19

ii Corin. vi

i Corin. vii

ad rom. viii
alt noghet paa seg att ther findis saa mōghet budhet wdi scriffthen
om kerlighedt/Er thet saa (siger Paulus) dat thyn broder er bedrō
fuet for madt skyldt/tha bringer thu icke kerlighedt modt han
Om boner wj schule bede/oc till hwem oc met huadt wilkaar/the
schule gioris/scall om talis y thette neste swar her nu effterfolger
¶ Oc fordi siger ieg endelige til thette spor smaalk/som haffuer
sport/Om menniskins budt ere Gudt tacknemmelige/at alle the
satt oc skicke som sōye seg effter Gudtz willie oc budt/eller forde oc
fremme samme Gudtz budt/eller oc ere een forwardsiill/skioldt oc
skerm modt syndt och syndig orsage/the ere alle Gudt behaffuelige
om the rettelige brugis/oc ther settis till thenom inghen falsk koff
ne/eller wrang tro oc sackerhede/och som wj ere pliclige att fly all
syndt saa ere wj oc pliclige at holde samme budt/nar synder thenō
for wdhen Ewne neppelige wndgaas/

Idem viii

i. petri. iiii

8

¶ Oc fordi burde thenom icke/at kaldis menniskins bare oc blotte
satt/at the wdhen twyll ere aff Gudtz raadt begynte oc wedtagne
dog at han haffuer ther till brughet menniskin/at the schulde wd
gaa/som han y mange maade bringer syne creatur/segh till koff he
der oc are/Wj thett wisselige troo/at thenom kommer alting till
gode/som Paulus siger)ther elcke Gudt

¶ Oc hengde ther en noghen sōye brost hooff samme budt/tha for
drager wor herre samme brost aff syn wbegrybelige naade och mis
wndt/om meninghen er simpell oc godt/nar inghen ting kan w
re saa fuldkommelig y thenne werdhen/att hwn haffuer nu nogh
brost/oc fordi haffuer sanctus Petrus saa sagt at kerlighedt betet
er mange synder.¶ Hwar som han findis/tha er han icke for w
dhen fruct/nar han er aldri leedig eller aarckeloss/

¶ Thet ottende sporsmaalk/

¶ Om mandt scall fyre/dyrcke eller tilbede helghen eller theris
helede/oc om the ere wore patroner eller forswar till Gudt

Swar

Jeg kan well tencke att mange aff thette swar och nogre andre/
wile sige/at ther nw forklaris oc wdtröckis nogre stöcker/wdi sö-
me lerdomme y then hellige kircke noghet wydere och met store
flydt en tilfornet er giort/oc for then sag ware nöttigt/att thette
lutherij er opkommet/om thet icke en wore saa klart och gott y ans-
die maade som thet burde att ware/nar wij kunne nw saa orsage
oc nodis till att lære then menige cristen mandt/noghet ydermes-
re/en the haffue tilfornett hört/

Huore ther om er/er ieg nw icke well leedig at forklare noghet
wydelige. Men sanctus Paulus gleder seg ther wdaff/att Gudtz ad philip. 14
hudskaff giuk fore seg/dog att thet kom till paa then wrange syde
Thet er skeedt fra første begyndelse/at wdaff stor trette er kōmen
stor grantsche/oc serdelis paa the stöcker som ere trettin anrörins-
dis Dog/dess war datt saadan grantsche haffuer wonderstundom/
giort fyre eller seg tretter/for en een kunne styllis/

Then tidt cristhendummen haffde lawheffdt paa syne lerdome
och syn troo/itha giordis icke andhen grantsche behoff/en een sim-
pell loffue oc eett retsindigt hierte. Thet gaar nw mett nogre lerdō-
me wdi then cristen kircke/som thet hender een rig mandt/ther
haffuer paa syn eiedom bode breff och lawheffdt. Then stundt han
nyder syn lawheffdt/oc inghñ kalder paa hans gotz oc eiedom itha
gemmer han syne breff och bruger thenom icke. Men ther som han
trengis fra syn lawheffdt/itha opsoger hā all thū bewiisnig som hā
haffuer paa at staa ther hā dog altidt haffde mē icke altidt brugede
Saa findis thz oc saa mett mange blant cristhendoms lerdome
seeder/ordinantz oc skicke/ther hwn haffuer altidt fredsmelige be-
sydhz/wdñ huss nogre kiettere haffue wonderstundom fort ther
trette oc twissmaalk iblant. Oc for en the thz giorde/itha lodt fire
sin seg tycke/att hennis eenfoldige tro/war henne no. 1/ som war

N i hennis

hennis rette lawheff. Men siðhū hwn kenne thet icē nyde/tha
haffuer hwn opsocht sijn bewiisning/ther hwn haffde gode wdi scri
ffihū/oc wdi the hellige apostelers oc apostolorum discipels sett oc
skicke/ther hwn haffuer altdi hafft men icke altdi brughz/

Gheer thz fordi saa at wj nu nogz foregiffue m3 store beskerde
en tilfornt er skeedt/eller hort/wj giore tha icke andz en bruce
then hellige kirckis gamle bewiisning/ther hwn haffuer altdi
hafft/men icke brughz wdhū nar som behoff giordis. fordi at fire
kin behioft sijn lerdom met fredt oc for wdden all giensielse/saa lē
ge att kettere nu y thne tidt/haffuer fort bulder/oc trette/blantt
then menige cristen mandt/huifkedi bulder ther er saa storit/att
thet will wdhen twyll giore fyre eller sex tetter/for en thet bliff
uer stykkedi/som thet pleier altdi att gaa/nar wj wele for moghet
ranfage/oc diwbelige grantsche the stocker wj icke maa/oc icke la
de oss noye mett een maadelig wijsdom som menniskin er aldesis
noek/at Gudt moite beholde noghztifornt/som han haffuer gode
rett till/

Thenne trette om helghens ære och dyrckelise/er icke ny i then
hellige kircke/dog att hwn er nu nyfighen opropt/nar hwn war
begynt wdi cristenommen for yti hwonderdt aar/men siðhū styl
ledt wdi nogre hwonderdt aar. Saa war hwn opropt for fyre hwn
derdt aar wdi sancti Bernhardi tidt/oc atther stykkedi wdi iiii hwn
derdt/saa lenge att thet Beemse kettery bleff opropt nu for hwn
derdt aar/ther oc haffuer waridt stykkedi blant cristhett folk y saa
lang tidt/saa lenge att Antichristi drawantere ere nu forsynnen
indfalden som glwbindis wiffue wdi then hellige kirckis lerdome
oc haffue opropt icke alsomenniste thet kettery/men andremange/
som wore aff gamenill tidt fordomde/wdaff menige cristenomms
raad/formedels then hellige scrift wdlagd met reifindig beskede
formedels Gudtz sandwge obenbarilse/oc then Heltiandtz Guds
dömelige

dommelige indskudt/

Saa offte som kretter ere begynte wdi then hellige kircke/och i
modt cristelige lerdomme/tha haffue Jesu Christi statholdere/then
hellige kirckis forstandere strag eendirectelige besøgt then hellige
scrift/the hellige apostolorum sct och skikke/hellige Martyrums
seeder och exempel/och Gudtz obenbarlse/thenom haffue the aff
Gudtz raadt/grantskedt till priike/oc saa paa thet siste affsagt for
een rett/huett the haffde swondhet sanit at ware/mod all then for
giffige lerdom/som krettere haffde berammet aff eet forswoffet hier
te oc eet forbystrdi sindt/till at orsage syndt oc wdygdt/till at spot
te Gudt oc helgen/embede oc werdigbedt/oc till att forsore aktning
wdi blodt oc hulder/trette oc hadt/syndt oc sorg/roff oc mordt/
Maadelig grantsche haffde tha waridt allerbest/och wdhen fare
men effter thi wij nodis oc trengis aff cristendoms obenbare fiend
der/tha maa wij och giffue tilkende/att oss fattis huerckin hender
eller tender/nar behoff giors at thet kan komme wor Gudt till loff
heder oc ære/therfor helst at nyde the gaffuer han oss giffuet haff
uer/om the noghen tidt schule rettelige brugis/

Thuilken som ick wdi thenne tidt/bruger then naade Gudt has
nw giffuet haffuer/till att affwarie oc saa mett syn halss om bes
hoff giors/thenne Gudtz fortornisse som nw skeer/i then menige
cristhen kircke/tha er han Gudtz samtaler oc een tilskyndere till
all then syndt oc wdygdt/som nw brugis oc bedrissuis/modt Gudt
oc helghen/modt dygdt och ære/modt sacrament och thet gantsche
cristhendoms samfwndt/

Icke giors heller thette sporsmaal wdi andhen mening/en att
the kunne ode legge ther mett Gudtz tieniste/prebender och andre
kirckins læn oc renthe/ther swonis att ware swonderede Gudt och
gode helghen till loff/oc thet menighe klerckery/till hielp och bes
standt/oc saa manghe fattighe mennisker till

¶ ii hielp oc

forcedre

5
hielp oc trost/ som ther bode fadis oc kedis wdaß. Oc haßuer en
thz wæridt forsmætt aff nogh3 klerikerij/ther findis tha man
ge gode mendi/som haßue rædelige nock brugh3 kirckins læn oc
renthe/mange fattige mēiskir till hi elp oc trost/

Saa haßuer oc gudt forseett att mange schule kōme mett tidhū
ther i sāmē maade schule seg sōye effter hans benedide wille. Oc
merckelige nock besinde/at huess the haßue aff kirckins læn oc ren
the wære thenom antw ordett till troz handt att besorge ther wdaß
fattige oc arme menniskir/

Oc nw forst att sige/tha agter ieg icke wdi ihette swar/att orsa
ge thū wrange simpelhedt oc simpel wranghedt/som findis hooff
thū menige cristthen mandt/om gode helgen/ther the wonderstun
drom saa paa kalde/att the plat forglēme gudt/wdi saa maade eff
terfolgendis theris egh3 sindt/oc icke then hellige kirckis/cristeli
ge seedit oc waane/

Saa fadis ther oc brost oc gantske stor paa theris syde/som for
agte helghens paakaldt/nar the fore off wdi the mystancker/ther
then hellige kircke haßuer aldrig tilbrutt. Oc thett skeer/att the
beskære saa fort nogre ordt som findis wdi scriffthen/att the ma
icke nyde thū grøndt oc beskede/som the haßue haßt hooff alle læ
refædre aff arilde tidt/men wele thenom drage oc wæye till theris
fetterlige menig oc sindt/Saa at huess trette som fadis om thūne
artickell/høger icke wden paa eett ordt eller tw/ther the tage saa
sære fort/dog at scriffthen tager thenom mogh3 wýdere/huilkedi
the oc wel wýde/mē icke wele nw bekende/nar the haßue seg for
redelige foresett/at huess the haßue wredelige anheßuett/wele the
staalelige forfolge/i huore thz kan nw bestaas/meett rett eller w
rett/skell eller wské l/sandhedt eller lōghen. Stray the hore thet
te ordt/att tilbede/tha anāme the thett saa fort/oc sige att huess
thz brugis noghett creatur till ære tha er thz stray eett affgud3 nar
the

the wese sige/att inghen maa tilbedis wdhen gudi allene. Altt in
ghen scall tilbedis wdhen gudt wdi een besynderlig maade /thett
kendis w y gierne/oc tacke then sandhe Gudit att w y haffue lenge
w yst/

Men w y finde dog same ordt ware brughz wdi scriffchen/Kon- i. regn. xx. oc
ger Priester oc Propheten till are/saa att the ere tilbeden mett yd xxv. oc ii. reg
myge kna faldt neder paa iorden/ i y oiii regn

Wc ther som kettere wese sighe/att the som giorde thū are Kō
ger oc andre gudtz statthofdere/haffue thenom ick e anseett/mz saa
dan are/men gudt huess befaling the haffde. Thett same sige oc
saa w y att helgen schule ick e ansees for theris skylt allene/men
wdi thenom scall gudt agtis oc ansees. W y well wyde att Thrus
saa sagde hōff Joannem/Th huad som helst y bede myn fader wdi
mitt naffū thett schall eder wydis/

Joan. xvi

Icke haffuer heller noghen helghū saa sagt/huadt som bedis oc be-
garis wdi mitt naffū ihz scall skee/dog thz er wrangelige indfort
wdi tree eller fyre legender som ere scressuen om helgen/aff huilke
then menige cristhū kirckis seeder ick e schule eller maa wredelige
dommis/nar hwn tilsteder māge stoiker/for cristhū folkis wlem
pe skylt/paa een tidt/ther hwn tha ick e giffuer magt. Altt thett
ick e skeer aff kirckins brost eller wilsfarilse/bewyse off merckelige
the boner som larsis wdi kirckins tider/nar w y lossue gudt wdi sy
ne helgen/ther w y falde collecter/effterfolgendis ther wdi latine
wdi huilke collecter/wor tale ick e giors till nogre helgū/men till
gudt/

Icke besluttis heller same tale oc bon i thū mening/att wor wil
lie oc begæring scall off wydis/for medels thenom/eller theris off
uerflodige werdsfylt. Men at bede wor bon/oc theris inderlige
begæring for off/maa wydis formedels wor heris Jesu Thri wer
dsfylt/som lessuer oc regneer mz gudt fader/wdi thū hellhandtz

A in

eenighedt

Wd loge
Jany bte
Battarins

14

Matthæi v

Joannis i
Matthæi v

Lucæ xiiii

Idem vi.

eenighedt/een sandt Guds ewinkelige

Wdi thne mening giors alle the boner/som læsis i then hellige
kircke/Gudt till loff oc ære wdi seg oc syne helghen. Men wy kwn
ne dog bewiise aff then hellige scrift/at nogre aff the naffn so Gud
besynderlige tilhøre/maa och saa sigis om menniskin och tilleggis
Gudtz creatur/oc att thet er ike alsomteniste someligt men och saa
borligt nar thenom bor at effterfolge aff thes yderste fornuoge no
gre aff Gudtz eiedomme kan aff nogre scrifter bewiise. Saa siger
Christus I schule wære fulkomelige/som eder himmelske fader
er fulkommelig/

Thz som han er aff syn Gudsommelige natur/Bor off at wære wd
aff hans Gudsoms naadelige gunst oc gaffue ther han off mett be
gaffuer/nar wy thz indelige bede oc begære/

Ther scriftuis hooff Joannem/at Christus war liwff oc ike Jo
annes Baptista/Men Crus haffuer tha sagt hooff Mattheum til
syne apostell/I erel sagde han wedsinsliwff oc fordi nar thetie ord
liwff/maa wdleggis wdi all syn wydhedi/tha war bode Christus
liwff oc Joanes/Chrus war thz sande liwff/som aff syn Gudsom
melige natur/opliwste thn gaische werden. Me Joanes oc the adre
Christi discipeler/wore eett liwff/som war optendi/aff thz sandhe
liwff Christo Jesu/till att opliwse framdelis for andre/mett fer
dom oc cristelige exempill/ther the mett liwsde mange menniskie
till himmerigis riige/

Desligest swarede Christus eett wngt menniske hooff Lucam
ther saa talde til Christum/Gode Mester huad skal ieg giore at ieg
kan saa thz ewige liff/huy kalder thu meg god sagde Chrus nar
som inghn er godt wdhn een/oc thz er Gudt. Men han haffuer tha
sagt paa eet andhz stedt hooff same Lucā/at eet got mēisck giffuer
godi fruct/wdaff thz herte/som haffuer eet got liggende fææ/att
Gudt er godt/thz er hans Gudsommelige natur. Me att mēisckin
er godt

er godt i heter Gudz gaffue/

Saa kenne wij met ihu ordt forklare then modstandighet/som
findis wdi the ordt/lwss oc godt. Saa siger Gudt offte wdi scriff
then/I schule ware hellige fordi ieg er hellig/dog wyde wij well
at Gudt er allene hellig/allene herre oc allene offuerst/ thet er /
han haffuer all hellighet at skifte met andre/nar alle the som ere
hellige/haffue theris helligghet aff hanwm/Inghen er heller mi
skwendelig wden Gudt/Men Christus haffuer off tha budhet ho
off Lucam/at wij schule ware misckwendelige/som wor himmelske
fader er misckwendelig/som fader syn sook oprynde/bode offuer ode
oc gode mennisk. 2/oc fader himmelin reyne offuer reiserdige oc wa
reiserdige/aff desse saa steder wdi scriffthen/kan mand see/hwad
thz er een farlig ting att grybe scriffthens ordt mett staalkhanske/
oc thenom icke tage wdi then rette mening/wdi huilken the ere ba
de talde och screffne/

I then samme mening/kaldis Gudt milde moder Maria/wa
ort haab kaff och sodme/icke fordi at hwn saa er wdi then forste och
fortiste mening/men nest Gudt/saa at thz liff han haffuer at giffe
ue dodelige mennisker/kan hwn thenom forhuerffue met syn helle
ge bon. Wy pleye at sige om then wen/som wij sette stor kaffue till
at han er wort haab nest Gudt/nar wij begære hans hielp oc trost
wdi nodt oc trang/och arme mennisker som icke ere werdige at sook
scallskene paa thenom/kenne icke taale for theris store homodt/
at wij kalde ihu milde moder Mariam wort haab oc trost nest Gud
ther hwn haffuer baaridt oc fodt aff sith Jomfruelige liff/och met
syn hellige bon haffuer hugswaled saa mangt eet sozgefwoit hierthe
octrosthet saa manghen mystrostig conscientze/

Then reiserdige Gudt ansee snarlige thenne forgiftige tidt/
till at straffe the wbluge skalkes/som huerckin spare helghen eller gud
Den Erwredere oc een bolere kaldet syn booke sith liff oc sith hierte
Eorn oc thena

Leuiti. vii

Luc. vi

8

8 **O**c thenom fortgick att wij kalde gudtz moder wort liff/som haffuer wntfanghet/draghet/oc fodi wdi siñ Somfruelige liff/all werdsins liff haab oc salighedi/

Icke er heller wor loffue dess myndre till gudt/men moghz dess store/att wij begære theris bon oc werdslydt/nar som wij ther wdaff besinde hans misckwondt att ware. gantsche stor. Denckin dis att ther som han giorde thenom aff syndige menniskir gode oc behaffuelige helghen/for then stadige loffue the sette till hannwm/Sax will han oc sax for same sag ansee wor skrobefighedi/oc oss midelike benaade effter wor hierthens begæring/oc for theris helige bon skylt/

Om noghen haffuer eett dodeligt saar eller anden franchedi/icke setter han fordi dess myndre loffue till gudt/att han kalder till sig een godt lage/Men ther som han thz icke giorde/tha frestede han gud/oc fortornede hannwm saare/effter thi at gud haffuer skapt læger oc lagedom/menniskin till hielp oc trost Eller om noghet menniske haffuer een hierthens sorg/ther inghen kan raade boda wdn gudt allene/oc ther fore bær syne raadt till gode oc wyse medt icke foragtersame menniske gudtz hielp oc trost/eller setter dess myndre loffue till gudt/men han begær thz aff menniskin hwn er hannwm pflichtig/

Fordi at huess raad/sindt/oc wysdom wij haffue wdaff gudt/haffue wij till troz handt oc wdi forlæning/ thenom till hielp oc trost/som ere torfftige ochaffue saadane gaffuer behoff/ **O**c nar wij kalde paa helghens hielp oc trost/giore wij thz icke fordi at wij troz ware store milthedi oc barmhertighedi hooff thenom enhooff gudt/att the schufde fordi dess snarere hore oss en gudt Men anseendis wor werdigheidi/taare wij icke ware for moghz dierffue hooff worherre oc gudt/oc fordi bruge wij ther till/hans tacknemelige wanner oc ther mett are thenom som gudt haffuer besynderlige giort heder
oc are

oc ære / Centurion's tro er moghet loffuett oc prysst wdi thñ Euan Matth. viii
 geliske scrift / ther sagde seg wære dess wærdig at Thñs schulde Luce vii
 komme wdi hans huss /

Eller hwem er then som kan met rette straffe then quinnis yd Matthei x
 myghedt / som icke torde gaa wor Herre wnder oghen men sagde Luce viii
 wdi sith h'erthe / Er thz saa at ieg alsomeniste tager paa hans kke Marci v
 der tha wor der ieg kærst oc swndt /

Thi lader ieg meg tycke y sandhedt / att saadan ydmyghedt for
 mynsker icke wor loffue till Gudt / men henne meer forøger / huadt
 er tha thet / som kiettere oc skalke icke giffue læk y thenne tidt nar
 the fornomme at the gierne heris aff losactige mennisker /

Then herre er alsombarmhertigst som er bode selff misckwandelig
 oc haffuer alle syne retsindige tienere misckwandelige . Alldrig er no
 gen herre saa godt / at han sigis misckwandelig / nar hās wonderdane
 fogeder oc embtzmendt ere tyranner oc skalke . Thi foragte wñ ies
 ke Gudtz misckwndt ther fore / at wñ giore andre misckwandelige mz
 hanwm / men hennis wsielighz oc wbegribelighedt ther wdaff besiz
 dis / nar han er fordi Gudt / at han kan skiffie syne gaffuer mett sy
 ne wduolde born /

The spottiere ther saa berom me seg aff Gudtz misckwndt / att the
 wele hanwm inghen retferdighedt offuergiffue / ere kiettere oc icke
 wñ / som ære hans misckwndt bode wdi seg / oc syne helgen / ther hā
 saa skiffier met thenom / at hwn aldrig formynskis . Then som set
 ter loffue till Jesu Christi dodt oc pyne / oc till hans hellige mādō
 som ere creatur / icke haffuer han fordi noghen myskloffue till Gudt
 eller Buddoms natur /

Icke lygne wñ heller Gudt y saa maade wedt noghñ welldig her
 re eller streng furste / eller een grwm oc haardt tyrā / som kiettere
 wele sige / ther pleye aff saadan statt och herlighedt / att oppeholde
 theris furstelige agt oc ære / om wñ wele thz redelge domme / eller
Wi oc till

8

oe till at bestyrcke theris welde oc rægt/swærh/ oc trengsill/næ
thet yde tagis/oc wredelige dæmmis/oc fordi at huer mandt scaf
icke lebe thenom wonder oghen/mz huss huerff oc ærinde nogh
kan haffue till samme Furste/tha haffuer han hoffmesterz/raadt
hoffsinder/daarswenne/camerswenne/oc drawanttere/ther offte
pleye at rægie then menige mantz ærinde hooff Furstn wdhen han
will aff besynderlig gwnst oc naade/hore noghen selff till ordtz

Wdi saadan mening besynde wy icke then milde oc barmherti
ge Gudi/ther wy wiide mere saa mildt oc godt/at han icke er al
someniste redeboon till att hore bon men biwder off welwillighen
syn gwnst oc naade/hyllist oc wenscaff/nar wy ere redeboon till at
feghe off effter hans Gudsomnelige willie/ther inghen werdsfig
Furste eller weldig tyræn pleier at giore/oc serdedelis nar wor her
re seer oc fornommer wor twetige ydmighet/oc ydmige twet/Alff
een staalt oc homodig dierffhedt/lader han seg y sandhedt inthz aff
trengre/

Esai. lxi.

Saa taler han wdi scriffthen/Hwem scall ieg mildelighe ansee/
wdhen then som er ydmig rædt oc forfæridt for myne ordt. Thet
er en syndt/at bruge noger menniskis godhedt/for wdhen een be
qwem och een skickelig twet och ære/en sidhen then alssommestste
Gudtz godhedt/naade/oc misfæwndt/

Nor herre will tilbedis æris loffuis och praisis/icke som mandt
driffuer fæw oc swijn till marcken/eller for sommer y by/mæ mz
een erlig beqwemhedt/oc enbeqwem erligheidt/met Enæfaldt/och
een bogdt halff som icke er for moghet strag eller stindt/oc ther ic
ke taar oplade syn oghen oc see till himmeln/met then obenbare
syndere/men slar seg for sith bryst saa sigendis/ O herre Gudi/
ansee icke min wwerdigheit/oc myne synder mæ thyn eghn godhed
oc fordi misfæwnde teg offuer meg. Om nogh stor oc metig herre
er from oc godt icke schule wy fordi wæte for wdhn tilbærlig twet
oc erlig

Luc. xiii

54
oe erlig blygfil/men desmeere ware twertige oe bluge/at hā er goed
Saa er thz oc saa till borligt at wj ess ydmyge for Gudi mett all
tuct oe are/ydmyghedt oc blugfil/at wj schule icke mÿsbruge hās
godhedt/met wor wtuctige dierffhedt

Gudi er misckwondelig thz kēdis ieg gierne/mē hā kan tha straffe
wort homedige skalkhedt/nar behoff giors. Sanctus Paulus haff
de icke dess mÿndre lessue till Gudi/at han begærede/the cristn
felfis bon som bede wdi Rhom/Saa sagde han/Brodre iegh be ad. Rho. 10
der eder formeðels wor herre Jesum Christum/oc then Heltiæditz
Kierlighedt/att y hielpet mett edre boner for meg till Gudi/att ieg
motte frelsis fra the wantro mēniskir som ere wdi Jodelandt/

Thette giorde sātus Paulus icke alsœnist wdi sith sende breff
til the Romere men oc saa wdi andre flere aff sÿne hellige episteler
Icke haffuer heller thz noghz paa seg/nar the sige/at lessuendis
mēniskir oc lessuendis helgē maa weil bede for huer andre/nar thz
biwdis oc begæris paa mange steder wdi scriffthn/men the affgās
gne oc dode kenne thz icke giore/Forst tha er Helgen icke dode/sō
haffue sagt godenat thne syndige werden/men the haffue nw forst
begynt at lessue/at the ere m3 Gudi bleffuen wdodelige/

Ther nest/motte thet ware een wonderlig ting (som sātus Hieronim^{us} edtra
ronimus haffuer sagt) at ther sātus Petrus heller Paulus/wore Vigilatiū.
her dodelige paa iordē/tha haffde the magt at bede for thenō sō wo
re theris bon begæridis/oc nw sculde theris mwndt ware saa luct
at the taare icke tale/oc serdelis sidhñ the ere sterkere wdi wiisdom
oc Kierlighz och righere paa alle dygder/en the wore then swndt/
the beswaaredis met theris dodelige legōme/och fordi nw moghet
beder wūde wort terffen the til fornz wiisde

Icke fattis
off heller scrift til thne bewiisnig/om wj maa hēne nyde wdi sÿn
rette oc edele menig. Saa sagde Jacob Patriarcha the tidt hā sculde
doo om Josephs sonner Manasse oc Ephraim Mit naffn oc mÿne
Oc faders naffn

Genesis 28

8
 Psal. cxxxi
 it Mach. vlt
 naffū scall paa kaldis offuer desse bōrū. Dessligest haffuer Salomō
 begæridt aff Gudt/at han motte ny de Dauid sijn fader gott/then
 tidt hā saa sagde/Herre kom i hweg Dauid/oc all hans sagmodig-
 hedt/Um sancio Hieremia prophett larse wij saa/at han er thū sō
 moghet badt Gudt for then hellige stadt Hierusalem/
 ¶ Wi wille noghen sige att the Machabeiske boger ere icke wdaff
 then edele scriftt/oc i blant the wduolde boger/oc besynderlige ho-
 off Joderne. Sware wij saa/att ther som Joderne haffue magt att
 domme paa edele scriftt och hellige boger/tha schule mange boger
 settis wdaff then hellige scriftt/forst een part aff thzgamble Testa-
 ment ther kan saare bestyrcke wor cristhū tro oc lossue/oc sidhū thz
 gātische ny Testamēt /ther alie Joder icke meer agte en fabel oc
 sqwalder. Scule Joder domme paa scrifften/tha bliffuer cristendō
 men sætt oppa een loss grwndwoll/nar the haffue altidt forwād-
 xviii libz. de ledt the scriftter som skynbarlige drage indt paa cristendommen/
 ciuitate dei Um samme boger/haffuer sanctus Augustinus saa sagt. Dog att
 capit. xxxviii Joder icke anamme the Machabeiske boger for ædil scriftt/the æ-
 nammis dog aff then hellige kircke for sandwog oc ædill scriftt/
 ¶ Nu framdelis som tilfornett er sagt/at som desse naffū/liwff/
 godt/fulkommelig/miskwondt/liff/haab/och andre flere bekōme
 bode Gudt oc menniskin/men dog wdi atskillig mening/saa kan
 thet oc bekomme seg/at bode Christus oc Helghen maa kaldis wor
 re middeles oc patroner/for off till Gudt/dog wdi atskillig menig
 Nar Christus er then ypperste oc beste middeles/ther alsomeniste
 haffuer thz met sijn lydilie forskyldeitt hooff Gudt fader/at y huo
 somhelst thz noghet maa hooff hanwom/thet nyder han aff Jesu
 Christi werdslyldt/oc fordi ere Helgen middeles oc patroner wdi
 een andhūmening/en Christus han er/Christus er for sijn eghū
 sklydt/men the ere for hans sklydt/at for then behaffuelighz the
 wore Gudt tacknemmelige wdaff/for theris stercke lossue/the sets
 ic till

te till hanwm/hans Kiere son Thristum Jesum/oc aff ihz wskyl-
dige leffnet the seg bewiiste wdi effter hans Guddommelige willie
ihen tidt the dodelige leffde wdi thenne syndigewerdhen/

Schule desse ordi saa kortelige tagis/oc saa noye beskæris/ther *i Thimo. ii.*
Paulus scriffuer till sijn discipell Timotheum. Een er middelex
csiger han demellom Gudt oc menniskin/som er Thristus Jesus/
oc schule saa blottelige wnderstaas/at han er then all ene som scall
oc maa bede Gudt for menniskin/tha maa icke heller eett leffwen
dis menniske bede for eett andhz/till Gudt/nar han er ydermere
middelex for the leffuende en for the dode/men then mening haff
uer tha mæge modstandige steder wdi scriffthn/som icke alsomeni
ste tillade men och saa biwde off att wj schule bede for huer andhen
indbyrdis/

Mele the oc sige/att the leffuendis haffue scriffthen mett seg/ oc
icke the dode/tha er ther till nw strax ißborlige swaridt/huore the
dode haffue oc scriffthen met seg/om hwn maa nyde sijn rette me-
ning/oc wondfælde thenom en scriffthen/the haffue dog stadfesting
aff Gudtz obenbaring/aff cristhendoms raadt/oc then menige cris-
sthenmantz samburde tro oc samtycke/som haffue standhet wdi mæ-
ge hwunderdt aar/sidhen the hellige apostell ere affganghen/hwil-
ken stadfesting som er beskede nock att saa gammill een seedt scall
haffue magt/ther wjdelige nock scall forklaris wdi thet swar her
effter folger/till then artickell om skerdshjldt/

Dog at ther som wj icke haffde andhen beskede/en thn artickel
wdi wor cristhen tro ther saa lyder. Jeg tror helghens samfwindt/
huilken artickel/wdhen twyll icke alsomeniste beslutter leffuendis
menniskir/men oc saa reiserdige siele/som ere wdi Gudtz hender *Erasm. i mō*
oc ther till mett alle Gudtz hellige Engle/Wm nogen hilser sijn orandi
hellige Engill/som Gudt hanwm giffætt haffuer for een gemere
oc begær aff hanwm/att han scall forfore hans son till Thristum.

W i i i W d i

Erasm. i modo
orand

8

Victorū v

Victorū v

In di sandh (siger Erasmus Rhoderodamus) kan ieg icke forstaa
oe besinde/wdi huess maade thz mēnisse wore straffeligt. Icke wo
re heller same engill aff saadan befaling/noghū Gudt/men affsem
eniste Gudtz oc menniskins tienere/

IWill noghū siges haffuer same Erasmus sagthuadt giors behoff
at giffue engelen saadan befaling/nar man kandt mz thz kōrtiste
saa tale til Christiū/anāme mīn willie. Hanwom giffuer Erasmus
saadan swar/huadt giordis behoff att giffue oss engle/sem oss schal
de gemme och beware/nar wī kōnne wāre trygge noch aff Gudtz
beskermisse. Men thz salt tha icke Gudt saa till sinde/sō fra ewig
tidthaffuer alting berāmett/icke effier mēniskine raadt oc sindt/
men effier sijneghea Guddommelige wille/

Han gaff sijn apostele thū naade/at the francke mēniskir som be
skyggedis aff sancti Petri skwogge/bleffue karske oc swnde. Deslio
gest the swette dwogge som haffde strwghz sancti Pauli ansigt/och
skiorrt som han arbejde mett/lagde paa siwge kroppe/och paa the
menniskir som wore met dieffuelstast besette/giorde thenom strag
swnde oc heellbrejde/oc dog at then krasse oc ære hōrde Gudt till/
hwn kō tha the hellige apostell wdi stor agt oc ære. The swette dw
ge oc skiorrtfor wdhū/kōnne wor herre mett sijn Guddommelige
willie wellhaffue giorrt samme teghū/men han wille tha ære sijn
tro tienere ther met/dog thz er oss wmoeligt att sige skelig sag till
Gudtz gierninger/

Thz er tha mīn tro/at sō Gud fader wille æris forēdels sijn son
Christū Jesu/saa wille oc Christus agtis och æris wdi sijn discipe
ler orat saa schulde skee war oss moghz natteligt til at rettelige besā
de cristhū mēniskirs saksyndt/oc huad thz haffuer paa seg/nar lēs
emerne bliffue wdi saa mange maade deelactige mz theris heffuett
Christo Jesu/

Alw som sagt war em wor engell
at wī maa hanwom hilse hwī maa wī icke thz same sige til Petrus
oc Paulus

oe Paulū? aff syn eghn natur tha henger ther inghē wredelighz ha
 off eller wāg menig. Thz er cristeligt at tro hellige mēniskis
 le haffne liff idhū the haffue forlat theris dodelige kroppe or at tro
 thenom leffue mē. Thz er oe cristeligt effeer sāti Pauli mening/
 sō haffuer saa sagt. Jeg begær at forlosis aff thenne dodelige kroppe
 or wære mē. Thz/

Alt tro thenom fradelis wære tacknēmelige for Guds/for huest kierlighedt skyldt/the icke haffue
 spartt theris liff ey arff eller eye/ey gotz eller pēnige/eller no
 ghū andhū welferd/er oe saa cristeligt. Icke er thz heller wcriste
 ligt/haffue then mening/att Thūs wille theris amyndelise wære
 wdi hogtidt oc agt hooff off narhā wille self aris her paa iorden for
 medels thenom/ther han haffuer nw begaffue mē wredelighz/eff
 ter thi han wille aris formedels thenom/thū swndt the wære do
 delige/Thi er thz oe cristeligt at tro at hā for theris skyldt wilt off
 noghz giffue/nar han haffuer mē thenom omkring wantt alle som
 hanwm befende met hū. Icke han wilt oc saa domme all werden/

Oe effter thi at helghūs paakaldt icke andhet er/en een offuiffe
 wdi troen kierlighedt fulkōmilse/oe een stadfestig wdi wort haab
 Hwij schulde tha same paakaldt foragtis? Kan leffuende mēniskis
 werds skyldt/kōme andre till gode/Hwij schulde icke och saa theris
 werds skyldt wære ganglig som nw regnere oc aldrig kōnne falde?
 Inghū kan thz negte/at helgen haffue iu stedtze begæring til wor
 salighet/som Paulus haffuer sagt till the Rhomere/Alt alle crea
 tur ere lyendis och wentendis Guds wduolde bōrns salighet/
 hwilken begæring icke andh er en eendaglig bōn som the giore for
 off till Guds/

Icke begære wij
 heller andhet en att theris willie wdi saa maade scall haffue magt
 hooff Guds. Er thz saa som sancius Joannes siger in Apocalypsi/
 Alt Guds helghen robe heffū offuer the wuldige tyranner som the
 nom diepte oc trengde/och samme heffū begære the mett een hast/
 at theris

ad Phil. 2.

ad Rom. viii.

Apocalyp. vi.

8

at theris glede motte ther wdaff fuldkommis/wdhen twyll tha begære the oc saa att alle theris methrodre och metarffwinge/schule fuldkommis wdi all dygd och godhedt/helstth fordi/att nar the robe heffn tha giffus thenom saadan swar. I schule en nw hassue taalk een liden st wndt/saa lenge edertt broderlige selfkaffer fuldkommis som oc saa dradis oc i hiele skaas/oc fordi kan thet icke ware syndt nar wy begere aff Gudt oc theno/at thenne theris begering motte daglige forogis/som y sandhedt icke andhz er/en een ydelig bon so the altidt giore for alle Gudtz wduolde born

Joann. 3. 11

Men kiettere lade seg tycke att the hassue saa stortt omhygge for Gudt/att hans ære schulde ther wdaff formynskis oc foragis/om wy mett noghet paa kaldt/ærede hans Helgen/Dog att Christus icke self froctede noghz for syn ære/thn tidt han saa sagde. I huo somhelst ther tror paa meg/tha scall han giore the samme teghñ so ieg gor/oc moget store. Then benedide oc almectige Gudt künde well alting hassue skapt/oc giortt/wdhen noget menniskis hiehp/ther som han wille brughz all syn Buddömelige magt/mē han wil se tha bruge wore foreldre till syne methiehpere/oc dog att thet icke andhet er en Gudtz naade oc miskwndt/huess ther skeer wdaff wore foreldre/nar alting hor fordi till Gudtz ære/Gudt hassuer tha besynderlige budhet at wy ther fore schule fyre och ære/wore foreldre/ther tha y sandhedt icke andhet er/en at fyre oc ære Gudt nar som mandt ther met gior oc fuldkommer Gudtz willie/

Saa kenne oc saa then mechtige oc stercke Gudt/alting bestyre regere oc skicke/for wden nogher menniskis hiehp/men han wil se tha ther til bruge menniskin/oc att hwn schulde ther fore elskis oc hassuis far/æris oc affholdis/nar samme ære och agt horde tha inghen till paa thet siste wden Gudt/Gudtz ære forminskis icke ther wdaff/men moghet forogis/att hans Helgñ æris oc affholdis for hāc

for hans skyldt/ hanwm till loff oc ære/

Then som agter oc holder wdaff een furstis sendebudt/ oc tienet
re/ icke foragter han ther met samme furste/ men hā wdi saa ma
de meer agter/ oc forager hans heder oc ære/ at han icke alsomeni
ke will fyre oc ære fursthns eghen persoen/ men och saa for hans
skyldt alle thenom som hanwm ere anrindis/ mett embede befa
ling eller tieniste/ Saa plejr mandt att sige/ Hwo som will icke
meg gott/ hā gior icke heller myn swendt til gode/ Saa siger ieg oc
saa att then som icke haffuer Budtz wanner for oghn/ han haffuer
Budt icke moghet fier/

Icke haffuer thz heller nogz paa seg/ nar the saa sige/ Budt las
der seginthz trenge wdaff mett noget bon/ delligest for en han be
dis tha wedt han om han will thz giffue som begæris heller oc ej/
Ther som han will/ skeer thz well wden wor bon/ nar hās willie
er saa fast/ at han kan icke wendis/ Will han oc icke/ tha kan in
ghen bon thz forhuersfue hanwm wdaff/ Ther som wj motte giff
ue oss wdi saadan daarlig snak modt Budt/ tha giore wj aldrigh
Budtz willie/

Alt wj max grāiske huest Budt haffuer om oss forseett eller huest
han will giore elier lade for wor skyldt/ haffue wj icke befaling el
ler noghz budt wdi thn gansche scrift/ Men at wj schule giore hās
benedide willie biwdis oss paa mange steder/

Han wedt alting for en hwn noghen tidt skeer/ han wedt oc saa
huest han will giore eller lade for wor skyldt/ men han biwder oss
dog att wj schule altidt bede/ oc thz schule wj giore met stor attraa
saa at wj aldrig lade wdaff att bede/

Then som ydelige beder/ oc wdi een stadig loffue/ han mwnde iu
noghz forhuersfue/ som Christus haffuer oss selft lærtt hooff Lucā
I huadt han will oss giffue eller oc ej/ sette wj gierne wdi hans hē
der/ och lade hans Guddommelige willie ther mett betemme/ nar

Wz wj ære

Luc. xvi

8

wij ere ther wylle oppaa/at han huerckin giffuer eller sender off no
ghet wdhn huss off kan ware nöttigt oc bestädigt/oc fordi wele wij
altidt bede/som han off biwder/oc mett stor attraa/ligerwilt som
wij schulde trenge oc nöde hanwm noghz wdaff/sö thn widue giors
de ther omtalis aff Christo Jesu hooff Lucam/att hwn trögde een
wretferdig dommere wdaff/then rett mett een traä bon/som hen
ne künne icke ellers skee/sax sagde Christus. Ther som thn wret
ferdige dommere i m:dt syn eghn natur/giorde misckwöndt mett sä
me widue/nödt oc trengdt aff hennis traä bon/huadt künne y tē
ke eder Himilске fader will giore/som er barmhiertig och gödt aff
syn eghn natur/om y ere warafftige wdi edre böner och begäring/
Then wmitde dommere sagde saa/dog ieg huerckin rædis Gudt el
ler fröcter noger mēnske/men fordi thn qwinne lober meg saa titt
wnder oghn/oc begær syn rett/tha scall ieg straffe hennis modstä
dere oc wforrettere/

Men Christus Jesus haffuer sagt/beder wdi een stadig troc/oc
eder scall wydis bon/huss han will giffue haffuer hä wylt aff ewig
tidt/men han haffuer oc wylt for huadt sag han will noghet giffue
oc fordi will han bedis om syne gaffuer/oc dog will hä wnderstun
dum forhale then o effter syn benedide willie/paa thz wij schule altid
bede/och dess ydermere optendis wdi een stadig troc/ och loffue till
Gudt/

Icke haffuer thz heller noghz pra seg/nar the sighe/att sö helgen
icke wyde wortt terff oc begäring/saa wyde the icke heller nar the
scule for off bede/oc helst fordi att the ere saa langt bestedde fraa off
oc desse forngengelige wördsins ting/att the icke wyde/eller künne
skönne huss her skeer paa iordhen/huore ther om er sette wij gierne
wdi Gudtz hender/ som andhet möghett hans konlige domme er
anßegendis /

Men dog tro wij suldkommelige att the icke beswaaris mett nos
ghen

ghen groffhedt/ther then o kan forhindre/wdi forstandt/wytskaff
 oc begreb/paa alting/wdhen huss Guds will thenom besynderlige
 ware skilwt fore. Christus haffuer sagt att the Engle som tiene
 menniskin her paa iordhen/see dog altdit Guds faders ansigt wdi
 himelin/Hwy kenne ick oc saa hellige menniskis siele/bestede
 hooff Guds/wyde oc see huss her skeer oc gors blantt menniskin?
 Kenne hellige Propheter/then stundt the wore beswaarede mett
 groffue oc dodelige kroppe/see oc wonderstaa huss ther schulde skee
 mange wonderdt aar effter theris tidt/Hwy schulde ick oc saa hel
 lige menniskis siele/kenne wyde oc see nerwarindis ting/oc be
 synder lige sidhen the ere fry och frelse for all groffhedt/syndt/och
 wanwittighet/oc oplyste mett store gaffuer oc naade/en nogre
 Propheter waridt haffue/

Matt. xvi

Wy wyde oc troo moghz ware sat/huss alle wilkaar wy kenne
 tha ick forstaa eller begrype/Sactus Paulus wolt wyte/at han
 war optagh till then tredie himmell/oc han ther besaa the Guds
 konlige domme/som inthe menniske motte bemale/men han tha
 ick wyte om hans siell war bestedt wdi kroppe/eller oc ey/oc si
 ger fordi at Guds thet wyte oc ick handt/

ii. Corin. xii

Saa troo wy oc saa moghz ware santt/oc wy dog ick wyde huss
 wilkaar ther henger hooff. Och ther som the ick kenne wyde wor
 begerring wdi andre maade/heller huss her skee paa iorden/tha
 kenne wore hellige Engle thet wdhen twyll bedude thenom/effter
 Guds tilladisse oc wor begerring. Saa lese wy att Guds Engell
 sagde till Tobiam. Then tidt thu gjorde then bon/mett almose
 gierninger/oc begroffst dode menniskis kroppe/tha offrede ieg oc
 framforde thine boner for Guds ansigt/

Tobie xii

Er thz saa at Guds Engle glede seg / nar eett syndigt menniske
 glor pligt och bodd for syndhen/wdi sandhedt tha haffue the oc saa
 for glede nar the fore wortt syndt indt for thet himmelske selskaff/

Luce. xvi

W ii huilfeds

8
Huijckedt budskaff ickē andhet er/en een begæring oc een indgangh
till Gudtz hylkist oc wensckaff/som er een begyndilse till een sandt
oc retsindig penitentze/**S**actus Moises sagde till folkedt wdi syn
liffs tidt. Jeg wedtsagde handat yschule synde oc giore yfde eff:er
Altorum xx. myn dodt/**S**actus Paulus oc saa. Jeg wedtsiger handatt effter
myn afgang/tha schule indfalde blant e:er/glubindis oc swaagre
wolffue/som ickē schule spare thū fattige hiordt/konne the thz see
aff Gudtz besynderlige gaffue/dog mett the wolckaar/ther wj ickē
konne begrybe/wdi eet dodeligt legdome/Hwj schulde ickē oc saa
the hellige siele som nw ere wdi Gudtz hender/frj oc lose fra all
dodelig groffhedt/konne wyde oc forstaa/huess her nw giors paa
iorden: oc som sagt er at Gudtz engle glede seg aff menniskins pe
nitentze/Hwj schulde ickē oc saa helgen glede seg/aff syndige mē
niskins bekending!

Mese the oc sige som mange nw mene at helgen fordi ickē wyde
wore terff/bon/oc begæring/at the ickē en nw regneere met Gudt
men ere bestedde wdi een drom oc een dwale/saa lēge at Gudtz son
Ahristus Jesus igenkommer paa thū yderste domme dag/nar the
forst schule anamme met hanwm himmerigis glede/**A**henom kā
ieg ickē andhz sware/en konne the thz bewiise met then blotte och
bare scrift/tha wese wj thz som andhz moghz ther kā aff scriftthū
bewiisis gierne troo/

Er oc then hellige kirckis bewiisnig befest mett store beskede/
som tror att the nw regnere met **A**hristo och ere hooff hanwm/tha
lade wj off saa tycke at hwn scal nyde syn bewiisnig/modt alle kret
terisindi oc mening/ther huerckin haffuer scriftthen met seg/iers
teghū eller obenbaring/ej heller samburdtt aff menige cristthūds
raadtt eller samtycke. **A**daff ii eller iii lerdē mentz mening/kā in
thet fastelige bewiisis/huess mening ther haffuer tha inthz andhet
paa seg/nar hwn rettelige begrondis/en att helgen haffue ickē the
ris ful

ris fullkommelige løn oc glæde/for en kroppen opstaar aff døde/oc
thz wduolde tall till himmerigis riige/er opfyldt oc fullkommet/
GThette sige nogre hellige mendt/oc thz wdi sandhz/om the maa
nyde theris rette menig/Nar the icke andhet meenthe/en at gutz
helghens glæde scall tha forogis/nar thet gätsche himmerigis sel
skaff bliffuer forsamblett/oc kroppen opstander till wdodeligheds
mett sielin begaffuett met atskillige naader oc gaffuer

GTher som the wese wdi thenne mening noghet tale/ tha er thet
møieligt at finde bewiisning aff then hellige schrfft. Oc fordi att
mange haffue anāmet thenne art:hell wdi saadan mening/at som
een part aff helghns glæde/forhalis til then yderste tidt/nar krop
pen scall opstande til wdodeligheds/tha wese the oc sige att theris
gantsche løn oc glæde/scall saa lenge forhalis/at thet heele himme
rigis selskaff er forsamblett paa thū yderste werdsins dag. Thi ha
ffuer then menige christen kircke/offuerwegdt scriffthū mett then
Helliandtz sandhedt/ath the hellige menniskis siele/som ere for
loste aff theris dodelige legomme/regneere nw met Gudt/dog saa
at theris glæde scall tha forogis nar legommeth opstander till wdos
deligheds/oc andre merckelige gaffuer/som Paulus omtaall til the
Corinthier/oc ther som menige cristthūdoms raadt haffde icke thū
magt hooff meg/att hennis affsagde dom oc rett were meg scriff oc
bewiisning nock/som han dog y sandhedt er/nar som scriffthen er
hwil oc diwob/oc icke blott oc klar/tha ere sancti Pauli ordt till the
Philipper meg bewiisning sterck nock ther saa s. ger/Teg begær at
forloosis aff thne dodelige krop oc were sidhū met Christo/dog ieg
will heller paa een tidt were wdi legomet/ eder til gode oc salighz
GEr thet saa at Pauli begæring er fuldkommen tha er han y san
dhed hooff Christum. Men wese the tha sige/wære møieligt att
Paulus er hooff Christum/oc er dog icke wdi himmerigis riige/
at Christus kan oc saa wære ther forwdhū/paa nogz besynderligt
W iii Freds

i Corin. xv

ad philipp. i

indgangh
een sandt
edt wdi sin
e yfdeff
andatt eff
is oc swag
me the thz
/ther wdi
de icke oc
oc fose fra
nw giora
nw i kins
ff syndige
dd icke wdi
ere met
ge at Gudt
me dag/nar
de/Thenom
t then blott
Ea aff scriff
t store best
vst han wdi
/modt aff
en met seg
nige cristth
mening/Ea
ia intz and
gaffue icke
ris fo

8

Dedt hooff syne helgen/indtill then yderste domme dag/
Thu fromme lasere i huo thu æst skall meg forgiffue/at ieg her
 indscriffuer saa stor groffh3/nar som ieg th3 icke giør aff mitis indt
 men wdaff Kietteris mening oc sundt/ther inghen ting blugis. Jeg
 well wedt ware een forferlig ting/at lycke Thristum aff himmeri
 gis riige/nar han haffuer thet forst oplatt met syn hellige død
 oc pñe/

Men huadt er th3 som Kiettere taare icke siige sidhen the haffue be
 rãm3/at the wese forredelige bliffue hooff then mening som the ere
 en tidt tilfalden/oc haffue indganghet. Nar the kenne icke skil
 ke helghen fraa Thristo eller Thristum fra helgen/tha wese the
 heller sette thenom wdhen for himmerigis riige/een the wese the
 nom wnde then glede/ther Thristus haffuer thenom forskyldhet/

Icke kan heller wanwittighet orsage thenom/som aff dwlsbed
 oc witterlig ondskaff/tale oc scriffue / thet som syndt er att tencke
 en sidhen tale/wdhen the wese siige at the icke haffue hort eller læst
 thet som Marcus scriffuer i thenne mening. Mit Thristus er optas

Nar. vltimoghen y himmelin oc sidher hooff Gudt faders hogre sidhe/huilked
 som er oc saa indt sett wdi wor cristthen troo/som kaldis the hellige
 apostels samlegge/paa thet ieg scall icke oc saa her indfore th3 som
Acton. vii Lucas scriffuer om sãcto Stephano/y thene mening. Jeg seer sag
 de han himmelin ware oplatt/oc Jesum standendis hooff thñ wel
 dige Gudtz hogre syde/oc fordi nar Paulus begærede at ware m3
 Thristo/eller hooff Thristum/tha begærede han att ware wdi hi
 merigi riige/oc ther som han haffde dydt icke kommet/effther the
 ne timelighe død/tha schulde han heller begæridt rett langt liff/
 att then som lessuer kan haffue oc daglige fange stor forskylding ho
 off Gudt/men then som død er oc ligger y soffn oc dwale/kan huere
 sin haffus forskylding hooff Gudt eller manniskin/oc ther som scri
 fthen

60
Hien icke klarlige sagde/att Christus siider wdi Himmerigis riige
ge ther er dog Himmerige noch huar som Christus er/

IJeg wille heller ware i Helwede hooff Christum/om thet wore
moeligt at han ther kenne findis/en ieg wille ware wdi Himes
rige wohen Christo/oc fordi tror ihu hellige kircke/att hellige me
niskis siele ere hooff Christum/som Ioannes scriffuer. I huars
somhelst ieg er(sagde Christus)scall myn tienerere ware

Ioann. xxi

Wer Christus wdi Himmerigis riige som han i sandhedt er/
tha ere the hooff hanu/oc ere the hooff hanwn/tha ligge the icke w
di soffi oc dwale wendendis glede/oc got/men the tacke loffue oc a
re Gudtz Lam/som hafter offuerwudet alle theris synder/oc for
lost all theris sorg oc droffuile/met syn hellige dodt oc pyne/cpsta
diffe oc Himmelferd/hafter endis nu een partt aff then salighedt
som sielen allene tilhor/och wentendis ydermere paa then yderste
domme dag/till krippins glede/och som the loffue mett Gudt/saa
hafter the oc wylskaff om the ting som driffuis oc gioris her paa ior
dhen oc omhygge for thet ther skeer Gudt i modt eller mett

Haffde then riige oc fordomde fraadtzere omhygge for syne fem
brodre/att the schulde icke komme wdi then samme pyne som han
war. Adhen twyll tha hafter the hellige menniskis so regnere m
Gudt/moghz store omhygge/for theris cristelige brodre/att the
motte met een hast bliffue deelactighe aff ihu glede som the nu bes
fide

Luce xxi

Icke hafter heller thet noghet skell mett seg/nar the sigt/att
wi giorre off Guder aff helgen/oc ther mett synde wdi affgudh nar
wi icke ere heller ansee thenom for Guder/men for Jesu Christi
leemmyr oc Gudtz wanner/ther Gudt hafter self giorrt are/som
Christus self siger hooff Ioannem/

Ihuosohelst meg tien/hanwn scall myn Himiliske fader giorre Ioannis.
are Then

8
Then som will moghz giore eller lade/icke alsomeniste for noghū
Lurstis eggen skyldt/men oc saa for hans widders och tro tieners
skyldt/han giore samme Lurste moghz store are/en then som is
thet agter hans widders eller tiennere. Nar then icke hiertelige elz
sker syn herre/som icke agter thenom ther ere hans herre anrore
dis/oc besynderlige hans fromme oc erlige tilhengere/

Gaa kan icke heller noghen rettelige elske Gudt/wden han och
saa haaffuer for oggen Gudtz besynderlige wener/ther saa ere wor
herre Jesu Christi tilhengere/at the ere hans wduolde tempill oc
leemmyr/wdi huilke han wille aris offuer then gantsche werdhū
som hans Himmliske Fader war arefuldt giort/wdi hans befatis
ther han skaffede mett syn heilige død oc pñne/oc som inghen kan
rettelige elske Gudt/wden han oc saa elsker syn ieffn cristen/saa
kan icke heller noghū mandt are Gud om han giore Gudtz helgen
noghen wanare/

Uke agte wij heller Gudtz helgen m3 are oc tieniste for theris
skyldt/men Gudt til loff/ther alsomeniste ber at aris forsyn skyldt
oc inghen andhen/wden hanwom til loff oc prñss/willie oc tieniste
oc fordi siger sanctus Augustinus merckelige/att wij cristn folk ic
ke agte Martyres forwore Guder/nar bode Martyrū oc wor Gud
er een sandt Gudt/oc fordi er theris Gudt oc saawor Gudt/oc icke
the/huerm haaffuer noghen tidt hortt siger Augustinus nar ther si
gis messe offuer theris legomme eller been/att noghen haaffuer saa
sagt. Jeg offer teg/Petre/Paule/eller Typriane/nar wij alle
offre then almættige Gudt/oc icke thenom wdi theris amyndisse/

Thett som staar wdi scriffthen att wij schule tiene Gudt all ene/
scall mett saadan wnderkede forstaas/att wij schule Gudt thiene
offuer att oc inghen lyge m3 hanwom/for di ther so desse ordt. Tiene
Gudt all ene schule saa fortelige beskæris/at tieniste maa inghū
bekomme wdhen Gudt/tha bliffuer ther saa stor modstandighedi/
wdi scriff

61
wdi scriffthen/att wij komme ther mett aldrig till endhe/nar ms
ghen tien:sthe biwdis ther ick hor Gudi till all ene/dog att hwn
g:oris Gudi till loff/att fremme ther mett hans hellige Gudi och
Guddömelige willie/Som er nar oss biwdis att tiene fader oc mor
der herre oc husbonde/oc oss selfue indbyrdie/oc fordi er thz gantis
sche swaragert/att handle mett luthers tithenge:c/nar the beskre
alle ordt saa kortelige/oc fordi wij till een bott mening/all thn
merckisse som same ordt met rette tilhor/saa at the maa ick nyde
huell mening/the haffue hafft aff aride tidt/forst hoost hedninge
oc sidhen blant cristhet folk/ther haffue saadane ordt brughet wdi
theris almennefike tale/

¶ Then eiedom haffuer alle twongemaaft/at mange aff theris ord
tagis wdi afskillig mening oc brugis/oc beköme bode Gudi oc mē
niskin. Om noghen will effterfolge Helt gementz exempill/ther
wadaff foragtis ick Christus/som wdhen twyll er eett exempill/
effter huilket oss alle bor at skicke wort gantiske lessnett wdi alle wo
re gierninger/Saa siger sanctus Paulus. I schule wære myne eff
terfolgere som ieg er Jesu Christi/

¶ Saa foragter ick heller thet menniske Christum Jesum/ther
anseendis syn eghe wwerdighz oc wtacknemmelighedi/will gaa
till Christum som er then yperste middefer oc patreen/formedels
noghn helligmetz bon/som er oc lange wæridt haffuer Jesu Chri
lessuendis leen oc tempill/

¶ Jeg formwger att som lezomlige leemmer ere hofuedh; moghz
behaffuelige/saa ere oc saa aandelige leemmer Christo Jesu/som
er theris hofuett/moghz behaffuelige/saa att han will for theris
Skylt/moghz giore och lade/ther hanhaffuer saa brughet seg till
ære/at han aff thenom er forkynt offier then gantische werdhen/
oc ther wadaff ærefuldt giort/ligerwiß som han self ærefuldt gior
desyn Himmelske Fader/her paa rorden/

¶ i Chi

In maa helgen ware oc i sandh; ere wore middelcer oc talemend
till Gudt/men dog sax/at the framdelis bruge Christo Jesu/till
atforhuerffae nozhet aff Gudt/som er then ypperste middelcer/aff
huesse enste forskyding alting hafter magt oc behaffueligh; hooff
Gudt/

Oc fordi thet som wij atspories om wij tilbedhe helghen. Ther
till sware wij sax/at maa thette ord:/tilbede/nyde syn gable meere
Kilse/som thet hafter aff gammill lawhe. fd/tha tilbede wij then
som Kinger oc Priester tilbadis wdi thz gammill Testament/thz
er/wij agte oc hære thenom/Gudtz magt gaffuer oc befaling/

ii Regū 19
iii Regū 1

Si finde wij att David war tilbedhen/desslige Salomon oc
sax aff syn eghn fader/som Kongelige bøger klarlig indholde. Mē
maa sam ne ordt icke nyde syn meerkilse/tha bede wij thenom och
icke tilbede/at the som nu sagt er/konne ware wor trost men nest
Gudt/wore talsmendt middelcer/men nest Christum Jesum/som
hafter off thet forskyldhet att bode helghen och wij maa tale wort
beste oc worde bønhorde. Oc thet er icke att dyrcke affguder/men
at bekende bode theris oc all werdsins sādhe Gudt/som kan bruge
seg till ære stork oc steen/ oc dede elementer/en sidhen leffuendis
mennisker/ther hafter skeell oc redelighet/sindt oc forskandt/

Aff 6. 11. 8

Framdelis talis wdi thette sporsmaall om beleds/oc spories om
the schule tilbedis/eller oc ey/ligerwiiss som noghen hafter wærid
sax gro fælige cristhen/at h in tilbade beleds/som icke andet ere
en teghen/oc heilige menniskers amyndilse/

Som scrift oc bogstafue icke andhet ere en teghen och paamjnd
dise till then merckilse som beteckis wnder same scrift oc bogstaf
ue/oc hafter en noghet menneske wæridt sax groff/at thet hafter
tilbedhet beleds/tha burde icke fordi/then menige cristhen kirs
kis seedt att foragtis/eller fordermis/nar thet offte blant thū me
nige mandt findis saadan brost/som kirkis kan icke hastelighen
afflegge

aflegge/for iheris wttempeskyldt/iher ick swane besinde negh
wijs beke.

Gom ieg holder myn bog reen/oc henne bewar for ydte oc wande
met stor wogt oc gemme/icke er hwn fordi myn affgudt/nar iegh
ihet ick gior for begkens skyldt/men for then merckisse som wdi
boghen findie/huell teghen oc amyndisse hwn er/

Gaa ere ick heller belede wore affguder/nar wy ick syt then
for iheris skyldt/men for iheris merckisse huell amyndisse the ere

My well wyde ware streffuet/at wy schule ick tilbede menniss
ens handewerk oc gierning/hu ick wy ick heller gior nar wy
holde belede wdi een sommelig erfighz oc een erlig sommelighz

Mar ieg boier krop och kna for Jezu naffn skyldt/icke gior iegh
ihet for then rost eller the bogstafue skyldt/men for iheris merck
isse/saa are wy oc saa belede ick forteris skyldt/men wy lade the
nem nyde syn merckisse/som the haffue hiem an bare/oc fordi til
bede wy ick belede men wy tilbede Gudi/oc lide helgen hoest beke
de. Gaa salde wy paa kna ick stot och steen til are/men Gude
hoest stot oc steen/sem wdi neghen figur beregne helgen/

My taek Gude som oss haffuer lert/at wy kunne lenger tecke
en then dadelige krop kan strag mett tanken kemme/oc fordi wa
re mett legemmet her paa iordhen/men haffuer dog hierkens tae
ker oc begaring hoest Gude wdi sin merckisse riige/oc for then sag
schulte alle belede gior oc wdstatteris/for wdhen losagtige nodee
och offerdige smyckerij/att the kunne mett rett teiffueligt affwar
meer optende eller opwecke menniskin till Gudeelighet/en losa
ctige oc wnyttige tankir/

My see the effe ick mett belede/sem daglighe hendher mett
Et is the bogen

8 the bøger ther pydis m̃z forgytthe bogstafue/loffuerck/och w̃h̃n
rancker/oc formalis mettatfcllige f̃wgle oc dyr/papegaayr och
aber/wgler oc mar katte/att w̃j meer wondre paa flydt oc konst/en
the hemmelige sacrament som beteckis wnder scriftt och bogstafue
¶ Saa skeer ther oc mett belede /nar w̃j saa bruge thenom/at w̃j
meer forwondre flydt oc konst/guldt oc gierning/oc ther fore agte
w̃j meer theris mestere/en Helgen som thenom burdhe eenfoldige
att betegne. Then brost schulde y sandh̃z forb̃ardis/och een criste
fig seedit icke fordi affleggis/

¶ Om noghen mandt haffde the bøger som han wille hellsen see op
paa en studere wdi/icke scall mandt fordi brende samme bogher/
men han scall lere att thenom rettelige bruge/

¶ Saa scall mandt icke hellsen beroffue tempill s̃yne belede oc orna
mēt/om the icke sommelige brugis/nar th̃z scall altidt b̃ardis s̃o
brutt er/oc wanwittige folk schule l̃aris att rettelige brughe h̃uess
thenom kan drage till effterfoling wdi/tro/haab/kerligh̃z/taalk
sagmodighet/fyskhed/r̃wndhedt/affholdt/fromhedt/och andre
mange dygder/till huilke alle legomlighe ting icke andhet ere/en
teghen oc pram̃dise/ther off schule optende til aandelighet/at
Gudtz wonderlige gierninger schulde icke komme wdi glemme/
destigest hans hellige apostels/tha ere the off forsette til een am̃n
dise wdi then hellige scriftt/

¶ Saa haffue w̃j oc belede wdi th̃n hellige kirckis seeder/ornamēt
oc tempill/att theris d̃odi oc pyne/dygd oc hellighedt scall altidt
ware for ogh̃n/oc icke komme y glemme/

¶ The wele sigte w̃re wnottig t̃ering s̃o giors paa belede oc kirs
kens ornament/men h̃uess wnottig t̃ering som giors wdi riige fol
kis h̃wss/mett forfengelig bygning/mett losagtig formaling/oc
mett andhet hofferdigt smycker̃y/ther talis inthet om/oc ther fins
dis dog st̃wndw̃m wdi een by viii eller x h̃wss som haffue meer bes
taast

Paast/wdi bygning/offuerflodig tæring/mett bram oc losagtighz
wdi beledede formaling/en een gâlsche Döckircke haffuer bekaast
Men fordi att hennis ornamentt/ere optagne for een herligghz
ull att beqwemmelige oppeholde Gudtz loff oc tieniste/tha kaldis
thz wnyttig bekaastning/oc een skadelig tæring/oc fordi at the ri
gis homodige bygning oc losagtige smyckerij/er optaghet till att
praale mett oc beromme seg wdaff/at thū haffuer saa moghz giortt
oc saadan amyndisse ladhett effier seg/tha holdis thz icke for wny
ttig tæring/Huesslossactighedi som nw findis wdi herre hwss mett
syndig orsage/wdi beledede oc formaling/er forferligt at tale oc scriff
ue om/

En syndig oc wbeqwem snack drager mange wnghe menniskie
wdi syndtoch sorg/men een ondt leysse och een forgiffelig bog/gior
oc saa/men offuer alt een losagtig formaling oc iantroffitt. The
dwmmme bogstafue/oc the dode beledede kwnne moghet tale endog at
the ere wmxinde/Thi schulde herre hwss haffue Gudelig forma
ling/ther som the nw prydis mett geckerij/oc moghen syndig orsa
ge/men nar the icke andhet giore och tencke en syndt/tha kwnne
the icke heller andhet scriffue oc male een syndt/

Thenom forttycker att wy haffue Jesu Christi kaarsts beledede oc
hans moders Marie/oc andre gode helghens/till exempel oc eff
tersiwn wdi Gudtz hwss som ere cristthndoms tempill. Men at the
formale theris eggen hwss mett nogre affgudinnens beledede/Palla
dis Junonis oc Veneris/mett boffuerij oc bolerij/mett dantz och
daabill/ther talis in thet om/

Mett saa stort skell burde herre hwss at prydis/at mange aff the
hystorier som findis wdi scriffthen schulde ther icke heller indforis
som ere thet hoor ther Dauid giorde mett Bersabee/oc andre syn
dige historier/ther offte saa wdstafferis/at the meer skynde seg m
lige folk wdi syndighe gierninger/en draghe thenom the. fraa/

E iii Men

ii Regū gi

8

Men iher om scall een andhen tidt talienoghz wydere/nar Eras-
mus Rotherodamus haffuer her till giffuett meg stor orsage paa no-
gre steder/huar han mz een tilborlig foragt bespoiter/iher endhe
secdt/som nu er optaghñ for een herlighz wdi alle herre huss iher
dog icke andhet er/en eet ophoff oc een orsage till moghen syndt oc
Gudtz fortoornisse/

Cap. vi. lii

Alw framdelis om Kirckens ornamentt och clenodier/huere wor-
Herre will haffue ihenom wdi fredt will ieg aff manghe bescriffue
ett eyempill/iher i. ke er scerffuett for iii eller fyre hunderdtaar
men meer en xii hunderdt/wdi ihen bog som kaldis Historia Tri-
pertita/Julianus Keyseren ein forloben oc forsoerin cristñ manda-
haffde een meder broder som oc hedt Julianus/Samme hans meder
broder/seck h sindhe at. han wille forege Keyserens faderbur/mett
mange dyrebare kar oc clenodier/som swondis wdi Antiochie kircke
Iher han kom y kirckin mett stor magt/lod han wdiaghe alle Pre-
ster ock clercke/oc saa tilsiy. ke kircki/her tager ihñe scriffue. e h huo
han war kirckin for Gudtz huss oc temp. li. dog att fiettere wele ic-
ke till staa/att tempill maa kaldis kircke) fordi han siger paa latin-
ne. dicatur clauisse ecclesias) Alw iher hā haffde tilfuct alle kirckie
oc foriaghæt ihet ganische clerckerij/iher bleff tilstede als deniste een
Prest som hedt Theodoretus. Iher Julianus lodi hanwom paa ta-
ge/for ihen som haffde samme dyre clenodier h gemme/oc befaling
befoelk han strag at the s. hulde hanwom onckelige hwogge oc gore sa-
ar/drawantere han haffde mett seg/oc paa the siishe slaa i hiehl/
Samme Prest war tha sterck wdi samme pyne/oc talede merckeli-
ge for ihen cristñen troo oc lerdorn/oc cristñelighe offuerwantt ihen
wmiilde iherñ/

Alhen tide Julianus haffde tha tilhobe packedt alle kirckens kar-
clenodier oc f. eder so wore wygde till Gudtz embede loff oc tienste
tha kaste han samme p. l. er neder paa gulfuett/oc spottede forsih
Christum

Christum som han wilde oc mest gadt/oc ther nest sette han segg
offuen paa samme kar oc kleder/at hans spott oc foragt motte wæ
re fulkommelig/

Strax bleff han saa plaghet aff Gudt/paa sin hemelig ting laar
oc sendt/at ther wogte wdi matke oc orme/aff rodt oc blodigt krod
saa att inghe lurger kwinne thu plage stille/eller offuerwine/The
giorde besynderlig oc dyrebær lægedom aff feede fwole/ther mett
at besmorie the forraaden leemmer/oc then forfrecte krop. Ther
kom tha inthe andet effier/een at the orme oc matke/som foddis
induartis wdi liffuett/wd krobe till then sode smorie/hanwm till
een stor pyne/igienom thet leffuend's krod/oc thet stodt saa lunge
paa mett hanwm/att han armelige dode aff samme plage/

Thette teghen wille Gudtz wiede lide obenbarlige stee/till een
klar bewisning at then cristthen kircke haffde bode wygde Wrester
oc wigde steder wigde kar oc wide kleder ther han will fyris oc hol
dis besynderlige wdi heder oc ære

Ahen samme tidt fwndis ther mange aff Kaysersins kammerswæ
ne oc ienthe mestere som wore wdi raad och gierning mett samme
Juliano till at beroffue Gudtz huss oc tempill ther oc saa finge on
ckelig affgang/wdaff forferlig bradt oc wbeseddt dode/fordomdhe
aff Gudtz reserdige strenghedt/

De frandelis huore thet war Gudt myssaffueligt i thet gamill
Testamentt/att Baltazar Konge lodt drucke wdi sith gestebudt aff
the kar blant syne hustruer oc boeler/huicke kar hans fader Nabu
chodonosor haffdhe roffuett wdaff thet Hierusaleiske tempill/haffue
w i merkelige bescreffuett hooss propheten Daniele/

ydher mere/huess Heliodoro er wedersaridt/som war wdsentt aff
Antiocho Konge till att beroffue samme tempill wdi Hierusalem/
Beskriffuis wydelige wdi then andhen Machabeiske bog/och mett
saa ordt ther som wy haffdhe huerckin bewisningh aff scriffthen

ey hells

Danielis v

ii Macha. iii

8
ij heller aff merckelige historier/eller naturligheeff/att een er-
lig beqwemhedt/oc een beqwem erlighedt/er Guds behaffuelig oc
tacknemmetig/wdi cristendoms tempill oc theris ornament/mz
huilke Guds loff och tieniste scall oppeholdis/tha er Guds wrede
een bewiisning sterck nock/ther han altdi haffuer giffuett till fen-
de modt wimilde tyranner som pleje att beroffue tempill oc hellige
steder/Nar han haffuer thenom altdi straffedt/anthen mett bras-
dodt/eller elendighedt/wonderstondom met wyddise oc opsigelse
aff theris egne wonderfotte/eller andhū werdsins modgang her pa
iorden/Alt ieg scall icke si ge huore māge wi sinde ere ewige fordem-
de/for theris falsk oc swig w: dot oc trengsel/som the haffue brugh
modt Guds oc hans klerkerij/modt tempill oc hellige steder/oc modt
kirckens elenodier oc ornament/ther Guds will ware wdi thū hel-
lige kircke till een nodiz penning/sattige fanger/oc myssige men-
niskir till hielp oc trost/nar keshffigore/och icke att skalke schule
worde thenom mett ge/till at fortare wdi drick oc daabill/wdi ho-
modt oc geskerij/eller till att spildhe wdi homodigt och forsenligt
smijkerij/eller oc andhen syndig forwandling/som nu seer hooff
mange/ther haffue indganghedt thz Ny Evangelium/dog thet er
icke euangelium men tyrannij/welde oc magt/trang oc last/som al-
drig kan lenghe fordragis aff Guds/men will altdi heffnis/nar
Guds wrede er stilledt/modt syne soner/ther han will straffe till
bodt oc penitentze/oc icke till noghen endelig forderffue. Et dogh
at thette er nu wydelige bescreffuet wdi een reifindig mening/ieg
giffuer tha icke all thū dyr. kelse magt/som brugis blant thū meni-
ge mandt/anthen Guds till loff eller helghen till are/oc besynder-
lige for then wrage mening som ther f. indis hooff/
¶ Nu see dess w: huore mange begare thz aff helgē/att the frā-
delis schule thz forhuerffue aff Guds/ther een blug mandt icke tor-
de begare aff een skendig ruffinische/som han bruger till syndt och
Guds

Budz fortørnisse/ther ieg taar fordi icke paa scriffte wdtrøcke nar
theris begæring er icke alsomemiste wil dig wdi legemlig ting/mē
oc saa wdi syndig handell/ Somme begære moghet aff Helgen saa
grossuelige/ som thet wore wdi helghens hender att giøre eller lade
huess wj wille haaffue giort heller latt/ liger wi iss som the icke wore
patroner till Budz gaffuer/ mē myndige herrir/

Men saadan brost scall tha fordragis till een tidt/ som werdsins
leghedti nu giffuer seg/ oc thz scalt meti storlempe forbedris som
mij brughedti er/ att thet som rett er/ kan warre bestad g/ oc bliffue
wedt magt oc fordi scall man icke afflegge Helghens syning/ oc ære
nar mange agter thenom meer en borligt er/ och noghet nar sette
thenom offuer Budt. Som wj icke heller forb. wde att effter folge
gode gierninger wdi Helghen nar mange effter folge Helghens syn
der oc i trobelighedti/ Thet onde scall mandt altidt fly/ oc thet gode
effterfolge. Ther som Helghens paa kalde schulde fordi affleggis
att mange thz wrangelige bruge/ tha schulde oss oc saa forb. wdis at
lære then Hellige Aest/ nar mange kietterij haaffue sin orsage ther
wadaff blant the lowkone/ att the wile heller folge theris eghz i udt
en bliffue hē off then Helliandiz mening/ ther alsomemiste her till
scriffthens retie forstandt. For same sag schulde wj icke heller paa
kalde Christum oc hans hellige naaffn/ att the som bruge troldom
oc then soorte konst oc saa paa kalde samme naaffn/

Thi scall wildfarisen straffis/ oc een godt eenfaldig tæning for
dragis/ oc er ther sidhen noghen foye wranghedti iblantt/ hwn skal
rettis oc forbedris. Oc fordi at helghens dyckelse skeer wdi trene
maade/ som er wdi efftersølling wdi heder oc ære/ oc wdi paa kalde
Nætt efftersølling nar som wj tagindis exempill aff the icke hellige
leffnett giøre effter som the haaffue giort fore. Saa sig her sanctus
Paulus/ I schult warre mine effterf. lere som ieg er Jesu Christi i Corin. xi
Nætt heder oc ære dycke wj thenom oc saa/ nar som wj ansee then
B i store

Psal. xxxviii

Corin. xi

8
store ære Gudt fader haffuer thenom giortt/for then store forskyl-
ding the haffde hooff Christum Jesum hans liere son/mett theris
tro tienste/wdi huilken the ginge y dode oc forwiltede theris halff
hanwm till ære/oc thet skeer nar wy haffue theris amynndi se/wdi
tempill/altare/hogtidt/loffsang/læsnig/affholdt/faste/oc andhæ-
fyring/dog att saadan ære icke andhett er en een effterfoling nar
the haffue sax giortt for oss/then stwondt the leffde her paa iorden
dodelige som wy nu giore/wdi huilcke ting wy dog icke ansee the-
nom allene/men Gudt wdi thenom/oc thenom wdi Gudt/effther
thi wy huercken kunne el er maa skellie hoffsuedhet fraa kropsin/
eller oc kropsin fra hoffsuedhæ/dog att kropsins ære hor saa besyn-
derlige till hoffsuedhet/att hwn kan icke kropsin bewiis/wdhen
hoffsuedhet till moghett store loff oc ære/en then ære hwn er/som
kropsin bewiis/

I Jeg troster icke att skellie hoffsuedt fra krep eller krep fra hoffs-
wdhen beggis there skamfæring. Mett paa kaldi dycke wy thenom
oc saa/Marsom wy anseendis theris werdi lydt/wdaff huilke the
wore Gudt saa behaffuelige/att han wille for theris skyldt moghæ
gore oc lade/then stwondt the wore bestedde wdi menniskelig frans-
hædt/oc nu moghett meer will giore eller lade for theris skyldt sis-
dhen the haffue offuerwondet al werdsins skrobeflighæ/tha paa kal-
de wy thenom begærindis aff Gudt/att wy maa nydhe theris helli-
ge bon oc begæring/oc wille fordi bruge oss som thenom/seg til kaff-
heder oc ære/oc fordi schule the paa kaldi oc bedis men dog y saa
maade/att wy giore wor take oc mening forst till Gudt som thenom
haffuer giortt hellige/oc sidhen till helghæ/begærindis aff thenom
att the oss icke forglemme hooff Gudt wdi theris inderlige oc dagli-
ge boner/oc for then sag scall wor bon altidt soies effther wortt terff
oc behoff ther wy sommeflige maa begære anthen att haffue om thet
er gott/eller at myste om thet er ontt oc wbehaffueligt/

Thi
findis

66
42 m
sindie mange simpel mensck som wangelige paa kalde helghen
mett pater noster aue maria/nar then ben oc thet loff kenne ick
noghen bekomme/wdhen then himmilske Gudt/oc Jesu Christi
moder himmerigis dretning. Wy see manghe groffue menniskir/
meer en ondhē/som nar the haffue læst eett stort talf pater noster
tha skiffie the then m till aiffillige patroner oc somme faa fleer oc
somme fierre/som theis patreen er thenom meer eller mynde læk
ech dog att the mene her in thet ont mett/the er tha een plump
groffhedt/oc een groff plump hedt/serdelis wdi the aandlige tingh
som schule ske/oc brugis mett stor wijsdom oc klogskaff/

¶ Then som were begærindis aff noghen stor herre/at han schulde
ware hanwm godt oc gwnstig/oc talde hanwm saa till/Wor fader
thu som æst wdi himmelin/eller oc saa/Heell maria thu æst suldt
mz naade/tha mēte samme herre at thū mandt wore ick wedt syne
sindt/men anthen diwckin eller daarsk. Icke wisthe han heller
hwadt han wore begærindis/for en han talde the ordt/ther kenne
forstandelige wdtræke hans mening/helgen kenne ick bode for
tancker wdhen the wdtrækis mett mwndhen/

¶ Then magt beholder Gudt all ene hooff seg/at han allene weede
hierthens hemelige grwndt oc mening/oc ther som noghen will si
ghe alt simpel folk kenne tha ick andhet bedhe en Vater noster/
schule the wyde att thet er inghen reisingdig orsage/ther maa eller
scall anammis for orsage/nar inghū er saa simpel ther kan tale at
han kan iw sighe sih terff oc behoff/

¶ Then som kan bede madt nar han er hongrw/oc dricke nar han
er toist/welk kan han oc saa faghe syn tale/effter andhen nærwæ
rindis nodt och begæring/som han er besthedt wdi/saa sigendis
Ahu hellige mandt bedt for meg till Gudt/for then heller then

xi node

8
nødt/att fattis brødt oc bed's eet æble/eller oc sige/thet er høgt til
Himmels/er een simp: hēdt for mōghet groff. Thi skule wī met
saadan ordt tale/oc bede serdelis Helgen/som kōnne forstandelige
oc beqwemmelige fram sette wortt terff oc behoff/nar Gudt kan off
te wīde wor hierthens hemelige begæring/men thet kōnne icke
Helghē/Alt ther wd: Kirkens tidher/oc saa nar wī læse wdaff Hel
ghen/blendis offte pater noster/gioris fordi att wdi Helghens koff
oc amjndilse/anse wī icke thenom al ene/men Gudt wdi thenō
oc thenom wdi Gudt/oc fordi hōr thet Gudt till som han wōm bekā
mer/oc Helghen som thenom kan bekomme/

Thi skal mandt lære simpelt mennisker/at rettelighe fīre/ore
oc bede Helghen/heller en afflegge/then cristelige waane/som wā
ridt haffuer wdi cristthendommen i saa mange hōnderde aar/som
Gudt haffuer oc befest oc bestyrckedi/meti wialige ierteghen/ther
oc saa haffue stor magt hōst cristthz foik/dog at kiettere till een tid
maa forhaayne oc foragte bode Gudt oc hans wonderlige gierniger
Kin thet lēge bekomme thenom wdhen tilbørlig straff saa the och
snarlige att wīde/

Thi haffuer heller Christus lærtt oss pater noster wdi: saadā me
ning/att wī maa inghen andhen bon bede en then samme/dog att
pater noster er then bon/wdi huilken alle retsindige boner schule
besuttis. Nar Christus offte badt oc icke then samme bon/desiggest
Paulus oc andre apostele/oc besynderlige sctus Petrus ther han
skickede Mathiam wdi Jude stēdt/Stephanus och saa ther han
sagde/Herre Jesu/tag oc anxmme mīn siel/dogh att then bon
kan oc saa besuttis wdi pater noster/oc fordi kan huertt menniske
som haffuer skel oc sindt/altidt fōge sijn bon effter sith terff oc nød
som thet er tha bestēdt wdi/nar thet gior sijn bon/

Then allerstørste brost som findis wdi wore boner/er eett legō
figt wīdt som thet henger hōst nar wī offte ere the ting begæring
dis/

Notandum i
Hic vj

die/ther off komme meer till schade en gagh/otere off store onfage
till syndt oc Gudtz fortornisse/en till noghen dygd eller ære/och
thz skeer nar wij/ begære verdens store lycke/et rigdom/magt oc
welde/rige oc ypperlige gifftermakke/swandhedt/werdsfig fornoffe
herre hyllest oc wensckaff/agt oc ære/heder oc befaling blant men-
niskin/oc andre saadane seghwonderde stöcker/ther haffue fordom
mange twsinde mennisker/oc desse fordommelige ting begære wij
moghet heller en een reiferdig conscientze/eller oc eett frompt o.h
manneligt herte/ther kan alle saadane legomlighe oc sorgengelige
ting mannelige formax/oc inthe andhet torste oc begære/en him-
melske ting som ere ewige oc aandelige/

Men nar wij ere tha icke andhet en mennisker/besette oc bestede
wdi moghū skrobefighedt/tha begære wij offte thet paa wortt legō
lige wildt off icke burde/the ting anscendis off burde mesth att for-
max/oc fordi nar wij wille nogett begære aff Gudt som wildigt er
wdi legomlige ting/tha shall thet altdit skee mett wilckaar/om thz
kan komme Gudt till loff/oc wære off bestandigt till siels salighedt
Alfreet exempelk lwinne måge besindis/oc fordi nar wij ere bested
de wdi stor krankhedt/schule wij saa bede/O Herre Gudt/Thi sō
a se alle creaturs liff oc salighedt/oc lader inghen ting skee wdhū
reiferdig sag/frelis meg aff thine swaagre krankhedt/om moeligt
er att thz maa skee/dog ladt alting worde effter thyn willie oc icke
mijn. Men nar inghen ting er skioldt for teg/beder ieg gierne/ō
thenne krankhedt kan meg bekemme till thet ewige liff/tha trats-
tere meg effter thyn Buddommelige willie/alsomenisthe giff meg
magt oc styrcke/att ieg kan lidhe oc fordraghe mett eett gott taalk/
huest plage oc modgang som meg kan noghen tidt tilkomme/
Saa schule wij alting sette wdi Gudtz willie som Christus haff
uer giort for off ther han badt syn Himmelske Lader/skille segh
wedi thū haarde pyne ther hanwm forstodt. **Matth. xxvi**

Xiii dog

8
dog thyn willie oc ickē myn/oc fordi nar w̄ begære fredi oc times
big werlig/ther off k̄wnne frelse fraa scydhē/pestilentze och dys
ydi/eller andhen plage oc modgang/huess ickē s̄keer som w̄ begæ
re/w̄ ere dog bonhørde hooff Gudt/nar wer willie b̄r at s̄yge seg
effter Gudtz willie/haffde samme ting w̄ridt off nyttefighe tha
haffde the ganghet fore seg Men nu wore the ickē nyttefighe oc for
di skede the ickē/Gudt aff syn ewige godhedt s̄oier off ihet altdit til
som oiffu:de at begære/thi giffuer han wonderstūdom heller the tig
som ere salige en lystige heller aandelige ting en legomfighe/att
wor syndige willie kan ther m̄t spildis/oc Gudtz ewige oc reisers
dige willie fordis och fremmis/ther altdit b̄r att fulkommis wor
syndige willie till twang oc trengsill/

Jacobi i

Then som begær aff Gudt s̄ondhet oc k̄nskhed/att h̄a kan w̄re
dess sterckere wdi syndi oc wdygd. Eiler fordi begær langt liff/att
han maa linge bruge thenne syndige werden/formwger ieg at in
ghen partt findis wdi pater noster/ther kan beslutte saa syndig een
begæring. Men then som begær wiisdom och eett sindigt forstandt
aff Gudt/han haffuer een reitferdig mening/som sanctus Jacobus
haffuer off l̄rit s̄a s̄zendis. Then som haffuer wiisdom behoff bes
gære seg hanwm aff Gudt/

Psalm cxxiii

Men then som begær wiisdom wdi saadan mening/att han scaff
agtis oc affholdis blant werdsin̄ mestere/tha gl̄or han imodt wor
herris bon. David han beder/Herre giff meg wonderstandilse m̄
siger han framdelis/att ieg kan l̄re th̄yne budt/

Ther till haffue w̄ och alle wiisdom behoff/thi schule w̄ ickē
wdi andie mening begære wiisdom/oc fordi synde mange/att the
wdaff st̄ore inderlighed̄t oc begæring/bedhe aff Gudt rigdom och
legomfig welferd/en troo oc k̄erlighed̄t/eller oc eett sindigt for
standt/wdi then hellige scriff/ther ere saadane ting/att som h̄uer
wandt b̄r thenom at haffue/sa b̄r thenom oc wdi wor daglige
b̄r

Bon att bedis/oc begaris/

The fare drabelige wilddt/som an then bede wcristelige ting aff
Gudt/ eller oc thz som er theris ieffn cristenen forderffueligt/oc thz
skeer nar roffuere landtznecte saa bede/ Herre giff oss lyke till een
Bytte penning/nar wy saa beroffuett kircker oc fattige bonder. El
ker nar wcristelige lœger begære att mange menniskir schule falde
wdi siwgdome oc frantchedt/att theris baade kenne ther wdaft for
ogis/fordi thenom lider tha best/nar huermandt lider yldde/eller
nar som een ondt arffwing begær syne foreldris dodd/att han mett
een hast kenne komme till samme arff/som han seg wenter. Saa
dane boner/fordi the ere segomlige oc icke aandelige/tha wilt thū
aandelige Gudt thenom icke hore/oc ther som the en bleffue stwons
dwm bonhorde/tha kommer thet thenom saare yldde/ligerwilt sō
han hordhe theris bon y thet gammill Testamentt/then tidt the
wre begæring een Kunge/men thet skede dog thenom till een w *Regum xii*
bodelig skade/

Ahi scall mandtlære simpell folk att rettlige bede Gudt/oc dyre
ke helghen/oc icke foragte eller afflegge/then seerdt/som Gudt haff
ner self stadfest/oc giffuett migt mett saa store oc wonderlige tegh
ther han haffuer lade t skee for theris skyldt/saa mange wtalighe
menniskir till hiehp oc trost/att betyde ther mett theris store tack nē
melighet/oc forskyding som the haffde hooff hanwm/dog att sam
me forskyding er meer wdaft Gudtz naade/en theris eghen magt
men hwn kaldis dog theris/att han wille thenom ther till bringhe
som syne methielpere/Inghe wedy bader om helghn oc theris kroy
pe schule fyris oc æris en Gudt/som haffuer allene giort thenō stor
re ære/en all werden kenne affstedt kōme

Ther haffuer
oc saa sagt hooff Virgittā om Petri oc Pauli legōme huess optagilse
och op hogilse ther war lenghe forhædett/att the menniskir en wore *lib. iiii. ca. vii*
weddhe/som schuldhe thenom giore saadan ære/sigis ther for dhi
saa

8
saa wdi samme bog. Ther som thu atspør meg om samme kroppe
skede noghen heder och ære/ ther the wore lagde wdi then byrde/
Saa thu wde att dess h mellem/ tha giorde mine hellighe Engle/
samme hellighe kroppe stor ære/ oc haffde thenom wdi stor wagt och
gemme/

Jeg formwger att thet som Gudtz Engle erlige oc omhyggelighe
gjerne oc bewaage/maa ikke wj andet giøre. Mē fordi att tidh er
fortt/ tha will ieg nw ikke lenger recte thette swar/ ther ieg fordi
sader becommen till en andhen tid/ saa lunge att leglighedhen wor
der store/ oc tid oc stunder bliffue meg meer ledige/ oc helst fordi/
att nw nest komendis sporsmaal/ er oc desse swar anrøindis/ ther
fordi g os behoff/ att ydermere forlengie/

9
Thet niende/ sporsmaal/

Om mandt scall ieg holde effther ebenbarisse/ Herteghen hells
andhen regemen the som nw seer/

Swar/

Inhen ting gaar Eetere saa nær wnder og hū/ som iertegen oc
Gudtz ebenbarisse/ ther ere een klar bewisning och besegling/ som
allt wedarri kan endelige afskiltie/ oc alltrette styffe/ saa at Lhus
haffuer selff sagt. Er thz saa at h troo ikke mine ordt/ tha troi mine
ne gierninger/ ther oc saa bare wijen byrdt om meg/ oc helst fordi
at ieg giør the gierninger/ som aldrig giørde noghū for meg. Thi
ere Eetere saare besrøttindis/ att ierteghen schule giøre paa thet
ny wdi crist hndommen/ oc omkaste theris skalke anslag/ oc fordi
wile the komme alle iertighen forst wdi mystæcke/ oc sids Gud
ebenbarisse/ att wj schule huer kan troo thū hellige last/ som haffs
der all syn bewisning aff ierteghū. Ikke heller prophetier/ som in
the andhz ere/ en Gudtz ebenbarisse/ huar han m3 haffuer altidt g ff
net till fende/ oc en nw daglighe giffuer huest som ssee schulde/ oc
W een partt nw framfaridi/ een partt som igienstaar scall oc mett
tidhen

tidhen skee/paa thet at Gudtz Propeters sandwghedt scall thet
mett bewiisne/

The fornomme at thū menige mādī giffuer ierteghū stor magt/
oc helst the teghū/som wor Herre haffuer giorz formedel's hellige
menniskir syne wduolde tēpill oc seemmyr/huilske teghū som ere
aff hellige mēd't bescreffne/for wdhē all wilde oc gerighēd/eller
noghen andhen mystancē/ther kenne formynske then tree oc loff
ue som burde att settis till theris scrift/digt eller lerdōm/oc mett
saa ordt/schule wj ickē tro ierteghū/sō ere giorde aff Gudtz magt
tha maa wj forstth twyle paa then gantsche scrift/ther haffuer all
sōn befesting oc forwaring wdaff ierteghū/wore seg anthū laaghū
eller Propete bōger/ij thet gammill Testamēt/alle ere the mē
ierteghen oc wonderlige gierninger befestē/dessigēst the gantsche
ny Testamēt/bescriffuer oc saa mange Ierteghen/oc besynder
lige the Hellige Euangelia/och then bog som apostels gierninger
bescriffus wdi/oc ther som wj haffde ickē andhen bewiisning till
ierteghens bescriffne/en thet som Christus siger hooff Marcum/
tha haffde wj bewiisning sterck nock/Mar huess ierteghen som ere
skede wdi cristhendommen/ere skede wdaff Gudtz magt och Jesu
Christi naffn/

Saa scriffuer Marcus desse teghen schule effterfolge thenom som Marci. xvi.
troz paa meg/wdi mitt naffn schule the wdelie dieffuellscaff. The
schule tale ny twongemaall/the schule taghe paa crme/oc dricke the
noghet som er forgiftigt/tha scall thet thenom ickē skade. Schule
the oc legge theris hendher paa Francke menniskir/oc the schule saa
bode/oc dog att een stor partt aff desse teghen ere off forgangne saa
at the ickē nw skee/nar the gioris ickē nw behoff blantt cristthz folk
Then ene naade medt dieffuellscaff beholdis dog/alle dage/wdi
then hellige kircke/huillēdē dieffuellscaff oc saa bekendhe/nar the
mett Jesu Christi naffn/paakaldt oc Gudtz ordt/trengis till att

S i romme

9
 samme theris gimbte bolige / som the haffue lenge besitt
 om the hellige martjrum hogtidt Gernasi och Prothasii / huest
 hellige legome ther wore hanwom ebenbarede / ther inghen haffde
 wdi langtidt wist / huar the wore begraffne. Guadt haffue i andhet
 giorrt desse too dagecliger handten inderlige hort Gudtz ordt / oc
 ther met bekent / at y haffue then hellige troes wijsdom / dog at
 some som plije alltidt at hade the ring Gudt tilhor / kenne ick for
 drage thenne eder glede och hogtidt / och fordi hade the sagher /
 som gleden begyndis wdaß / oc wdi saa stor daarskaff ere the faldē
 att the negte hellige martjrum fortienst oc werdskylt / huest wa
 derlige gierninger som dieffueliskaff dog bekende.

Thorde dieffueliskaff robe oc skryde / oc bekende ther met at the
 pyntis aff hellige martjrum narwarisse / saa siendis . Hv̄ ere y
 kommen for tiden att p̄ne oss saa swarlige? Et Meriani taare deg
 sig / at desse ere ick hellige martjres / oc the kenne ick piine di
 effueliskaff / oc ick heller noghen fresse / dog at pynten bekedis wds
 aff dieffle rob / oc aff the mennisker som wore besette. Et the oghe
 som wore blinde / sig seg at wære forloste fra dieffueliskaff oc ken
 ne nu see /

The siges samme Meriani meen han at then blinde er ick op
 lioft / men then som war blindt siger dog saa. Jeg nu seer som ick
 te tilforrett saa / oc thet haffuer han bewist. Met mandhen haff
 ue y alle kundsckaff / nar han war y huermantz tieniste / then tidt
 han war for. Manden hedt Seuerus oc kiedmangere embede bru
 gede handt / men thet motte han offuergiffue sidhen han wort blid
 han rober oc siger / at then tidt han rorde wedt the kleder / som the
 ris hellige legomme wore swepte wdi / tha fect han strax syn siwn.

Mogheth andhet scriffuer oc samme werdige fader Ambrosius /
 till at bewise the ierteghen som y sandhedt skede met myslige mē
 niske

70.
niskir / ther samme hellige kroppe wore optaghen oc paafwondhen
Oc fordisiger han ydermere saa. I het ick allsemeniste wiide
aff noghet rorte / men i haffue seet met edre egghen. Huore mange
som bleffue forloste oc frelste fra dieffuelsskaff / ochuore mange ther
bleffue karske wdass huad som helst swogdom the haffde / nar som the
anichen rorde wedt martirum kleder / eller beskyggedis aff theris
hellige been.

Icke ere heller the thegen som skee hosi helghens graffuer och
been / andhet en een wonderkede oc een bewijning / till theris sta-
dige tro oc faste loffue / ther thenom giorde Gudi saa tacknemmes-
lige / som sanctus Augustinus merckelike scriffuer. Oc siger han
frandelis. Huadt heller Gudi selff giord saadane gierninger / wdi
een wonderlig maade / som han pleier alle timelig ting att besckike
wdass syn ewige krafft eller oc han thet giord met syne tienere / eller
han oc banger ther till martirum siele / som han offte pleier ath
brughe leffuendis menniskir / eller han oc saa giord alle the teghen
som skeer noghen tidt / formedels syne hellige engle / ther han has-
ffuer att bwde offuer dog met the wilkaat ther wy kunne huerkin
besinde eller begrype / saa at huess ther martires sigis att giore /
skeer ick anderledis en for theris son skydt / eller wdi nogher an-
der maade / ther ingelwode kan aff de delige menniskir forstaas oc
begrwndis. The same gierninger ere tha ick wytnisbyrdi till and-
het / en till then tro / wdi huilcken legoms opstandisse predickis
till ewig tidt

I Jeg dog well wedt att som het er eett fortwyledt homedt / at ne-
gte alle ierteghū / saa er het oc ee daarligt geiferij / at tro oc samty-
ge alle the gierninger / for ierteghū som nu foris em fring ybor-
ger oc paa scriffter. Thet er myn mening oc haffuer sege waridt / at
so mäge falske teghū ere diciede aff troglere oc staedere / oc andre
eghūskaffe / paa wild oc wdass gerighedi / oc werdis for singelige

Sii priuss Saa

lib. xxii de d
uit. dei ca. ix

9
Sra haffue oc kiettere een storhob indfortt wdi kirckens byger/oc
besynderlige the teghen sō swonis att wære fabill oc dromme meer
en sandwoghe gierninger/och ere fordi giorde aff dieffuels konst/oc
icke wdaff Gudtz krafftige magt/oc thet haffue kiettere giortt wdi
saadan mening/at sande ier teghū schule ther wdaff falde y mystae
ke oc twilfmaall/nar the falske teghen ere saa grossue oc kogenactis
ge/att then mene mandt kan thet oc besynde/

Ghuilckedt mange wise mendt oc saa tro om then bog som Phylas
stratus sreff y gammill tidt om Alppollonio/och tha icke and het er
en eett fabell/ther war sreffuett y saadan mening/att Christus oc
hans Euangelium schulde ther wdaff foragtis/nar Alppollonius
scriffuis ther at haffue giort bode flere oc wonderligere teghū en Chri
stus noghen tidt giorde/dog att Alppollonij ieghen oc andre trofkar
lis icke andhet ere en fabill oc squalder/eller oc eett kaaglerij/

Men Jesu Christi oc hans helghens teghen/ere Gudtz sandhe
magt oc krafft/wdi thū menig giorde/oc bewiisde/at the schule be
tyde oc wdtröcke/then alsommegetiste Gudtz wbegribelige naade oc
miskwondt/mett huilken magt/han wille saa bewiise oc bestyrcke
sijn himmilske serdom/att han wille oc wonder eens troste oc behiel
pe saa māge myslige mēisckir ther wore bestedde wdi Gudtz plage
paa thet ieg scall icke oc saa sige thet som Christus haffuer selff til
standhet atspordt aff syne discipeler/om then mandt/sō war blindt
fodt aff sijn moders liff/huadt heller thet war skeedt for hans eghū
syndt/eller oc hans foreldris. Swarede Christus saa sigendis/at
huerckin haffde han eller hans foreldre syndett/men sagde att han
war fordi blindt fodt/at Gudtz are schulde obenbaris wdi hanwom
Sra willen nu thū benedide Gudt/medhū werdhen staar/om
thet kan komme hanwom till are/oc myslige mennisckir tilhielp oc
trost/bewiise wdaff sijn Guddommelige magt/sijn store naade oc
miskwondt/oc thet till brughe syne w duoldhe helghen/nar theter
Gudt

Joannis. ix

Gudt dess store ære/att han icke alsomueniste giør selff wonderlighe
gierninger aff syn Buddommelige magt/men kan oc saa ther till
bruge andre syne wanner/saa att the haffue thz wdaff hans besyns
derlige naade/ther hanwm selff tilher paa syn Buddommelige ære
doms oc natwrs wegne/

Athi scall mandt the Terte ghen hederlige omtale/som ere wdaff
Gudtz magt/oc Gudtz naffn giørde/ther tha ere sande ierteghen
nar the offuergaa alt thet som er dieffuels magt/eller naturlighe
gierninger/huileddt skeer/nar blinde mennisker saa theris siwon/
dodeliff/eller nar dieffuelskaff wdelstis/aff menisker/spydalske wor
de karske/eller oc bestedde wdi andhen swaager siwgdome/worde ha
stelighe swonde oc helbrejde/

Som sanctus Clemens scriffuer wdaff sancti Petri lerdome tha iii. libro. retog
er ther sadant skeell paa the teghen ther giøris wdaff Gudtz magnitudinum
oc dieffuels krafft/att the forste komme Gudt till loff/oc Gudtz cre
atur till hielp oc trost/men the andre komme inghen till gagns/
men folk till att wondre/nar the som bruge dieffuels magt/omme
stock oc steen till att røre seg/støpte Løjer till att skrydhe/oc hwn
de belede till att gøs/destigest kenne the giffue dødhe omte oc pads
der liff/oc andre skadelige creatur bruge/thenom till onde/som the
anthen haffde sejde mett/eller y ander maade wele ontt. The tes
ghen fordi som dieffuelin giør ere icke saa krafftige/oc waarafftige
som the ther giøris wdi Gudtz naffn/oc the teghen som giøris aff
Gudt/eller aff heligen paa Gudtz wegne/giøris icke wdi andhen
mening/en at bewiise ther mett Gudt ware Gudt/och scall settis
loffue till hanwm allene/oc till inghen andhen/

Men nar falske ierteghen giøris mett dieffuels magt oc Konst/
tha giøris the wdi saadan mening/att ther scall settis loffue till cre
atur oc icke till skaberin sō er eett sāt affgudh/ther icke bor eller skal
fordragis blantt criffhett folk/oc fordi nar sō ther twyldis paa tes

Siii ghen

ghen som ere giorde/ot wdi huad i mening the begaris off mēnis
kin/On wj meer ansee wor willie ot begaring/en Gudz benes
dide willie/meer wortigag n en hane are less ot priiss/ot ther effs
ter schule the dēnis at ware sandhe iertegh n ot Gudz tack nēme
lige

¶ Ther findis tha mange sande teghen /men ere tha Gudz icke
tack nēmelige. fordi nar wj sedyge veyhare icder gis ting/mett
stor attraa/for gēmendis ther offuer the aandelige ting/som storst
magt paa ligger/ot ther aljomeniste burde at begaris/tha wyder
Gudz off bon/at wj ere icke bader werde/Saa giffuer han māge
karskhed ot swondhedt/lycke ot weiserdt/magt ot besafing /statt
ot are/fordi han wonder off icke badre/nar wj huerkin wele eller
Ponne andhei begare/som meer magt paa ligger/ot thenem kan
fōme till store bestandt/paa theris siels salighed

Matthei v

¶ Gudz han er saa gedi/ait han lader sijn seell opjinde/offuer en
de ot gode/et lader reyne bede offuer retfēdige ot uretfēdige/Ed
som Gudz ledi aldrig wēdh n lunge staa forwōdh n tegh n/saa gaff
han heller aldrig nogh n obenbaring till kende / wdh n han henne
snarlige stadseste met nogre iertegh n/huilekedi som er skeedt fra
forste werdjins begyndisse/ot en nw schal sfer nar Gudz wrede
er sthskedi/ot han haffuer forseett at thenne trette scall endis/som
nw er opript i then hellige kirke

¶ Thi wil reg nw sware till then part / aff thette sporsmaal/som
lyder paa obenbaring/ther fordi er giorot/at the wele til inthe gis
ae/alle the propheetter/som ere wdgangne wdi thet ny Testament
wdsende af Gudz/formedels hellige mend/qwinner ot iomfrwer
ot besynderlige thenom som een stor part stude paa thenne tide
ther saare nagger Luthers tilhengere/at the saa skynbarlige tale
om thenne tidt leylighed/huere mange schulde komme som wils
ke forskwede kirckens sacrament/ot foragte the sctt oes kake/som
hwn

houn hiffier hadhet wdzanghet aff then Dellkandtz raadt/oc houn
re att mange schulde oc sax falde fra then Nijomere kirckis lydl
se/oc moghet andhz soar er tilfornet fortaldr

Goc ther som desse stöcker wore icke nu for oghen/huess the haff
ue propheteridt om/ iha motte wij twyle/ om the haffde wæridt
Gudtz saade propheter eller oc ey/ Tha lader ieg meg tycke at een
propheta eller obenbarilse er sandt och fast / nar som hennis
framsett y sandhede gaa fore seg/et nar he serdelie soghe seg eff
ther then hellige scrift/oc mett eet gott ocredeligt skell/oc ther in
the fore giffier som er wor cristelige tro mod standig/ men wunde
lige straffer synder oc wistelige gerninger/ som bedriffuis mod
Gudtz hellige budt/ icke anseendis noghen persoon/ for wint eller
wen skaff/ for woonst eller gaffue/ froet eller fare

Goc fordi thet wore gantsche langt/wdi thette swar att noghet
mercklighe bewise om alle the prophets obenbarilse som wæridt
haffue wdi thette ny Testamentt/ iha will ieg als öeniste tage meg
thz fore/om sancta Birgitta/oc ihymz Gudtz hie p forcelige bewit
se att houn er Gudtz sandhe prophetissa/wdsedt aff samme Gudtz
befaling/til att straffe all werd sins syndt bede wdi then gresflighe
stattoe thū werdslige

Goc wille fordi mett een quinne knage theris haff som huerckin
wille seg bekende for Budt/eller noghū wiß mandt Dæ gatt man
ge hellige mændt oc Nijomfruer haffue besynderlige propheteridt om
ihenne tidtzleghighed/Blant andre findis oc een helleg Nijomfrw
aff Tistertiensum orden som hedt Hildegardis ther propheteredhe
then tidt wij screffue Gudtz aar/ in elyx/oc blant andre Gudtz son
lige domme/ siger houn paa eett stedt saa/

Nar som desse synder siger houn hadt/mandrab/oc modt natwrin
gior eett/ iha se ill komme een stor twedraet paa Gudtz skell/sætt
och low/och kirckin scall offuerfaldhis som een fattighe widue

Lursten

2
Furster/edele och riighe mendt/schule foriagis fra theris eghen
grwndt oc eiedom/wdaffsyne eghn wnderfotte/oc the schule worde
fluctige fra een stad t'ill een andhū/oc theris edele stemme scal
worde til inthet/nar the effier stor rigdom schule komme t'ill stort
armodt/

Allle desse fœcker schule tha skee/nar som thū gammill orm mē
niskins fiende/haffuer indfort blantt mēniskin atskillige seedher
oc kleder oc framdelis siger hwn saa oc ther scall komme stor sejde
orlog oc sejer modt cristhet folk/oc thz scall skee for Fursternis tyrā
nīe/oc prelaternis gerighedt/oc mogh3 crist3z folk/scal salde wdi
hwckers oc besters hēder/ther befrœctindis er/icke andhet mercke
en Turcker oc Saratener/som nw ere cristhūds besœrnefiender/
Nar w3 nw see i thene tidt/at een stor partt aff desse stœcker ere
framfarne/oc thet som igienstaar scall oc skee for en Gudtz wrede
kylis. Hwem taar tha warre saa dierffuelige blindt/oc saa blindes
lige dierff/at han will thette negte/eller och sige at saadan obenba
rille er dromme oc sqwalder?

Framdelis att tale om sancta Birgitta/giordhis icke behoff for
Sueniske mendt/at the well w3de oc haffue lenge w3st/huett sand
hedt som findis wdi hennis obenbarilse/wdhen neghen mandt
taar negte the ting/w3 see mett eghn oc fole mett hender/

Men fordi at Gudtz bespottere/ere oc saa indkommē wdi thz tri
kelige Swerigis riige/oc ere thū sandhe Alti Thristi drawättare
till at berede hans w3h/som ere negre for soorne mēdt/oc forleone
cristhū/Gudtz oc thū hellige kirckis forredere. Mester Oluff Be
tri fordwon Lanick y Strengen3 men nw byscriffuere wdi Stoc
holm Mester Laurentius/same Mester Oluffs trost oc raadgiff
uere/oc som ieg er w3s giordt/Mester Swēdt aff Skare/m3n gā
ble scolemestere tha willieg nw paa eett bladt eller tw/forāworde
sanctam Birgittam/saa lenge ieg worder neghet meer leedig/at
ieg

leg kan tha wiidere/oe mett storre flidit forsware samme hellighe
prophetissa/

Ieg well wedt oc at wor fiende oc modstandere Satanas/forwe ii cor xi
dis offte/ick liwsins Engill/oc thet saa subtilige/at han kan nep
pelige skelnis fra then gode Engill/wdhen aff the menniske som
ere gans he aandelige/oc staa saa well hooff Budt at han lader the
nom ick beswighis/bedragis eller forraadis/

Oc at samme Satanas bedrager mange/steer fordi att han wi
derstondom fram seetter merckelig sandhiz/ther haffuer eett stort
oc sawertt skyn/oc serdelis nar thz er saa skontt att thū mene mād
kan thet oc besinde/

Men han kan thz ick lenge skwle skalken /att han syder has
nom saare nar/oc fordi trader han snart fra the gode framsett/
ther han foregaff wdi een falsk mening/ att han kenne dess bader
drage noghū wdi thet endhe/ther samme bedregelige aandt haffde
forst wdi mening oc sindhe/Wdaff thenne aandt haffue fordi alle
frettere dwickelt som menge ont i blantt gott/oc gott i blantt ont
Oc fordi scall man ick agte huadt the sighe/nar the sige noghen
merckelig sandhedi/men huadt mening hwn er sagt wdi. The gos
de engle som fore Budtz budskaff/kenne ick liwge/oc fordi kan
ther ick haffuis noghet twiffwill paa theris obenbarisse/som i sad
hedi framfore Budtz budskaff aff then heliandtz raadt oc befalige
huilcke budskaff tha kenne rettelige gransichis oc besindis at hō
re Budt till/nar som the bliffue hooff scriffthens rene oc edele mes
sing/oc inthe tale modt redelegt skell/modt erlige oc cristelige seed
waaner/modt dygdt oc are/oc ther straffer thet som Budt er imodt
wdi een godt oc retsindig mening/ick anseendhe nogh er mēniskis
persoen/leeg eller hardt/stor eller lidhen weldig eller arm/rigg
eller fattig/dog agtendis huertt menniske effter siin persoen/ath
the moete bēdis oc ick drēbis/lessue oc ick dōs/giore penitēcie

Ai oc ick

oc icke komme wdi fast eller skendsill

Goc seidesis nre som inthet framsettis pxx wldt eller wenslaff
for gwnst eller gaffue/men aljomenisthe wdi saadan mening/att
Gudi kan skee loff/oc ther nest syndt oc ondsclaff nederleggis oc aff
styris/saadan ere y sandhedt sancte Birgitte obēbarisse /oc endog
att the scriffuis mett lette oc eenfoldige ordt/tha scall the icke for
agis/nar then Helliand fōyer seg altidt effter propheternis beqwē
hedt/oc tallmett thenom som theris eghe maall seg besth falder
ther han willbruge seg till ære

Saa finde wj wdi thet gammall Testamentt at alle prophetes
ere icke ligewell talende/dog at the haffue alle taledt aff een aandt
Den sant tale/er altidt bædre en eensyng oc skion Stor loghū scall
altidt haffue stor konst mett syng tale/fastre ordt/diube swenck oc
omslag/ther wj finde ware brughet/wdi alle kietterij/oc wdi an
dre fabill oc historier/huadt heller the ere screffne paa gretische ef
ter latine/oc fordi schule wj icke dess myndhre magt/giffue sancte
Birgitte obenbarisse/att the scriffuis mett lette ordt/och paa sim
pell tale. Nar thet som giffuer alle prophetes magt/findis och saa
wdi hennis prophetie/som er att huss the bescriffue ther skee scall/
thet er y sandhedt een stor partt forledhet oc framfaridt/

21. tid. ca pi
wilt et pig

Goc som wj wdi sandhet ere wise giordhe paa the ting/ther wo
ere skede/saa lade wj oss oc saa tycke at thet som igienstaar scall m
tidhen oc sandelige fulkommis/att then samme Gudisom alt sand
hedt flyder wdaff haffuer wdaff samme naade/obenbaridt tilkom
mendis ting ther schule skee/nar alt thet som framfaridt er/haff
uer oc fordom waridt tilkommendis/oc war obenbaridt for tilkom
mendis ting. Hwn haffuer sparet/Huore Lypri kōgedomme scul
de saa worde till inthet/att samme riigis Konning/schulde hueris
Ein haffue arffuing eller amjudisse wdi syne egne barn effter seg/
eller

eller wdi nogen aff syn Kongelige slegt/ Sessigest wdi samme bog
oc samme capitell/ scriffuer hwn saa om the gantsche Grecke land
att wdhen the Grecher fordrage seg met then Rhomere kircke/ fra
huess hi disse the wair ganghū/ tha schulde the mysse bode landt oc
riige/ goiz oc welfendi/ fordi at thū store Turck sulde worde thenō
mechtig oc weldig/ saa att the schulde then skade aldrig forwiynde/
for en the giordis penitentye for theris wlydise ydmygede seggh
wonder then Rhomere kircke/

Ther som sancta Birgitta haßde thette scriffuett sidhen Turck i
bleff Greckelandt mechtig/ tha motte wy tro/ att thet were giordt
Rhomere kircke till are oc wilde. Men nw war thz sagt oc scriffuz
hoghet nar lxxx aar/ for en thet skede/ oc fordi war thet Gudtz san
de prophetie. Jeg motte well her indfore the exempel wdaff sancte
Birgitta boget/ som ere obenbarlige nock skede y disse try Konge
riige/ Danmark Sverige oc Norge/ men fordi att een stor parti
aff thenom ere en nw y liffue/ som samme prophetier ere anrozindis
tha lader teg ther mett beteme/ at the schule icke komme wdi mere
foragt/ om the benessendis huer oc een wydt sith naßū oc syne giers
ninger/ Som thet gick wdi thet gamill Testament/ saa gaar thet
en nw/ att the troo mynst paa prophetier/ som same propheter ere
meß anrozindis/

Till Furster oc Prelater/ sendis almenelige Gudtz obenbarilse
som kan merckelige bewisis bode aff gamble oc ny prophetier/ dog
att then menighe mandt oc saa wonderstwindom besfuttis wdi same
me obenbarilse/ oc fordi giffue the propheter moghet store magt/
en the store Hanser grore/ som thenō schulde besynderlige agte oc gi
ffue magt/ oc fordi soge seg effter thet gode som samme obenbarilse
indeholde/ at the kunne oc motte thet ende vndgaa/ ther Gudt saa
hader oss met/ att han er dog alidit redheben till att foruwendt
A ii huess

Huett plage han haffuer off twoffuett met/nar wy badre oc afflegge
the synder som haffue opwogt Gudtz wrede. Inghen ebenbaring
sendis wdt aff Gudt met hotzill/modgang/plage/sorg/oc bedroff
wille/i then mening att hwn skal wisselige skee/men ther ligger al
tidt wilkaar hooff/om saa er att the synder icke bædis oc affleggis
som haffue forskyldt saa strenge obenbaring

Op pte et pte ii My lase offte Gudtz wrede ware stylledt wdaff streng peniten
tze/ther the meniskir giorde/som samme Gudtz wrede paa heng
de. Oc ther som eders naade wille fordi/icke agte Gudtz hellighe
propheter oc prophetisser/som meg tha hobis att icke skeer/tha wil
le thet eders naade icke well beköme/icke heiler thz gantsche riige
som Gudt haffuer eder tilfoghet/oc ren stor part aff the prophetier
ere anroindis/som sancte Birgitta boger indehelde. Huett plage
een Mönck er offuerganghñ/som icke wille tro/att sancte Birgit
te prophetie war aff Gudt/sinder eders naade merkelige screffuz
wdi then siette bog. Oc wdñ twiffwill met tidhen will thet oc saa
gaa/mange skalke som nw findis wdi Swerigis riige/och setter
Eders naade wdi hoffuet oc byst/saadane spottke oc wriistelighe
stoecker/som nw ere for oghñ och wdi hender y samme Swerigis
riige. Thi att foragte Gudtz obenbarisse/oc hans wdwolde helghē
y then mening/att eet fordompt kietterñ scall bestyrkis/oc beses
tis modt Gudt oc then menige cristthendom/thet er eett wstetligt
oc wbegribeligt spott/modt Gudt oc alt thet som gudt tilhor/ther
han wil tha icke lenge fordrage/dog han er taafig/oc sagtnodig
till een tidt

Nar som Luthers tilhengere haffue bewiist theris lerdom/met
saadane teghñ oc saa reentt oc skart eett leffnet/som Sancta Bir
gitta haffuer giortt/met andre wtalige helghñ/tha maa eders naa
de giffue magt huett the sighe/men thet giore the ald:ig/nar the
som icke andhet folger en homodi/skrepperñ/geckery/daarskaff/
wrenighede

wrengihedi/wdygt/fwelhedt/oc andhen wqwemhedi/som ickē kē
met are scriffuis

Dog at then store Antichristus scall aff Gudtz tilladisse / giore
saa store teghū / att the wdwolde schule aff thenom roris till wans
tro / om thet kōnne skee / som dog er ickē moeligt / nar wor herre
will forkorte hans tidt oc magt / sīne wdwolde berū till gode / at
the schule ickē kōme wdi noghū siels nodt eller fare / men at andre
kiettere oc affkārne mēn / skir schule thet kōnne giore / finde wij
ickē screffuet / eller obenbaridt noghen hellig mandt eller qwinne /
Framdelis huore Mester Clauus Petri will foragte sancte Bir
gitte obenbarisse / er ieg lange wiissgiordt aff hans egghen scriffuils
se / nar han fordrister seg paa een fōge bog som Joannes Gerson
screffuet haffuer / till at wyle paa hennis hellige prophetia / oc na
dermere at bespotte oc foragte / dog at samme Gerson haffuer ickē
giffuet hanwom eller noghū andhen orsage til at wyle paa negre
the Gudtz kōnighe dōme som ere obenbarede for samme hellighe
qwinne / saa haffuer Gerson sagt wdi samme bog. Som thet kan
wære farligt att si ghe met samme obenbarisse / saa kan thet oc wære
fordommeligt att tale i modt / huilcke ordt / ther hwerckin giff
ue magt eller fōdomme sancte Birgitte bogher

Ther som Gerson haffde seet oc hōrt saa mange wæridt suldfōs
mede aff samme prophetier som wij haffue seet och hōrt och en nw
daglige see for ogghen / tha haffde han ickē screffuet samme bogher
noghet i modt / dog han thet haffuer ickē heller giortt anderledis
en fort noget bewisning wdi rette / ther maa recke saa langt som
the kōnne / oc ther i sandhedt / ere fordi till in thet giorde / at alle
the ting ere framfarne effier hennis obenbarisse / som han haffde
ickē formwghet att skee schulde. Oc fordi huss andre swar som gior
ris behoff till thenne artichell oc andre flere / som ickē nw giffuis /
att tidhen er meg kort / scall eders naade faa at hore i the swar ieg

A iii lader

9
kader mett thet allerførste wdgaapaa Guds naade oc trost till een
forgiffig bog som samme Mester Olauus Petri/ lodt forsynnen
wdgaap/ modt een kortt wderwising som ieg haiffde wdgiffuet om
thenne Luthers handell som nu er wdi henderoc for ogheen/ thi aa
han scall faa saadan swar som hans forskylding er saa frampst sent
Gudt will meg liffuet saa lenge spare/ dess y melkom skal icke eders
naade troo/ thet alt ware sant/ som samme Mester Olluff haiffuer
indført i samme bog/ Ther som han en twsinde sind om reppedhe
sich homodige spottke oc daarlige traatz/ thet er en tha loghen een
for partt han wdsriffuer for klar sandhedt. Wdi spottke och endo
skaff/gecker och daarskaff/ gaar han syn mestere Morthu Luther
gantische nar/ men wdi skalkagtig loghen/ oc loghnaetig skalkthz
er han Luthers mestere/ oc fordi bor eders naade och huermandt/
att forhale syn dem och samtycke paa samme bog saa lenge myne
swar ere wdgangne/ oc tha maa mandt see/ huilken som Guds ord
er nest gangendis. Ther som ieg witterlige oc fortredehge traeder
fra sandhedt/ gi ffue meg Gudtther fore een plage her paa iorden/
huermandt till aaswon/ haiffuer och Olluff scriffuere andett giort i
wdisyn bog/ en thz som Gudt er mett/ oc eensindigt mett then hels
lige scrift/ gi ffue han om oc saa Gudt een tilborklig wederkending
att hans fattige siell schule thet icke gielde oc nyde/ for Guds rets
ferdige strenghedt/ oc strege reiserdighedt/ nar han haiffuer waridt
orsage till fl. er menniskis faldt oc forderffue en han kan noghen
tidt anthen gode eller badre/ medt Gudt eller thenom/

10
The tiende spassmaall/

Om sterckh. dz pyne er till som the sighe wdaff eller oc icke/

Swart/

Thetta

Dette spørsmållere klinge aarhñ paa then gantsche Luthers
 sag/oc giors i then mening/att ther som skerdsyldt icke beholdher
 marckin/tha haffue the rett anfaldi oc indgang modt thet gantsche
 Klerkerij/till att forderffue oc omkaste/alle prebender och kirckens
 lœn/som Klerkeriidi nu besiide och haffue wdi heffdt/ther oc sax
 sworis att wære theris første mening/som haffue seg slaghet wdhē
 Luthers handell/men ther scall omtalis een andhen tidt noghet
 wiidere/

Oc om skerdsyldt først att tale/scall besindis/at huest tro oc me
 ning som er wdi then hellige kircke blantt cristet folk om skerdsyld
 hwn er icke ny/heller forsnymen opropt oc predickedi blatt cristen
 folk/men haffuer syne roder oc begyndelse/aff then hellige scrift/
 ther Kiettere ere icke werdige at forstaa/oc er off kært fra thz første
 then cristen troo war predickedi oc kwndgiortt offuer all gantsche
 werden aff the hellige apostele/oc theris neste effterkommere/

Om Kiettere wile en sighe ath skerdsyldt/er icke bewiislig aff
 scrifthen/nar the kenne thet icke ther wdsoghe/thet er dog lo
 ghen the sighe. Mett Ja heller ney kan mandt icke bewiise store
 oc merckelige ting/

Dhet er icke fordi santt/huest Luther scriffuer/men dess store
 lo ghen/att han haffuer dictedi oc oppaa swondhet the ordt och then
 tale/som huerekin findis wdi scrifthen/eller wdi nogre screffne bo
 ger/bedincke eller cristen/oc sworis wonderlig for then mene mand
 met thet store skyn oc skone prampering/han haffuer indfortit wdi
 syne bøger/nar han offte taler och scriffuer/mett the besynderlige
 ordt/som aldrig wore tilfornett wdi nogher mandtz mænde/mett
 huilke han wonderstondwom framsetter stor sandhedt/wdi then me
 ning/at stor oc forgiftig lo ghen/scall oc sworis att haffue noghet
 paa segg/oc serdelis nar ther findis saa stor sandhedt y blantt att
 hwn kan oc sax besindhis aff then menighe mandt/

Gaa pæpe

synderlige obenbarisse/oc serdelis om thet war saa aff nodt/at w^y
 motte inghⁿ serdom anāme for een fast sandhede/wdⁿ huess ther
 er saa obenbarlige wdi scriffthⁿ/at henne kan inghⁿ ware modts
 standig eller giensigendis/Dog ieg fastelike treer/mogh^z ware
 obenbaridt oc anāmet for een sandig serdom/ther icke er indse
 ffuet/wdi nogre aff the boger/ther w^y nu kalde thⁿ edele scriff
 anderledis en the findis dog wdi kirckins boger oc serdome / som
 ere met ordt oc tale wdgangne/aff the hellige apostele / ther icke
 alidit wdgaffue paa scriffthⁿ/huess the seide/menmogh^z besole thes
 ris discipeler oc effterk^omere at scriffue/helst for theris wsemp
 skyldt/at tidhⁿ war thenom selffue bode kort oc trāg/for the swa
 re reysse the giorde/oc then store forfolling the haffde wdaff Thⁿ
 modstandere werdsinis hoffdinger oc Tyranner

Thi besole the theris discipeler thet at giore/ther the selffue ic
 ke haffde leedighedto clempe till/Huilek^o sanctus Clemens oc
 benbarlige scriffuer om seg/at han seck besaling aff sancto Petro
 till at bescriffue bode sancti Petri reysse/serdom oc gierniger/som
 han oc saa merckelike giortt haffuer/oc mogh^z ydermere oc wydere
 en ther findis wdi sancti Petri sendebreff/eller och thⁿ bog ther
 Lucas s. resfuet haffuer om the gierninger som Jesu Thristi apo
 stele giorde her paa iordhⁿ

Icke agter ieg heller at tale saa om sckerskyldt/at ieg wil anthⁿ
 bescriffue huar thet er/eller huoredan th^z er/nar inthe dodelig
 mēiske kan thet wyde till prycke/wdⁿ thⁿ som Gudt haffuer
 thet serdelis obenbaridt. Wy haffue wdi wer tro/mange diwbe stot
 ter huess alle wilkaar/wy kenne tha icke grātsche eller ransage

Alt Himmerige er til/oc bekuede desligest troz alle christhⁿ mē
 niskir/men ther wedt tha inghⁿ wdaff scriffthⁿ huar the steder fā
 dis/eller huoredane the ere mett alle theris wilkaar/wdⁿ at w^y
 tro thet ene ware offuerst/och thet andh^z nederst/thet forsthe bes
 ti redt till

Addis
 faith
 1. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

in fine iii l^r
 recognition

50. giffwelich at
 vndersta

redt till alle Gudtz helghn/oc thz andhet til dieffuelin oc hans en-
gle/met alle thenom som hans willie haffue giorde

Ghi agter ieg icke andhz att bewiise/en then seet som wæridt
haffuer wdi then hellige kircke/sidhū the hellige apostele ere aff-
ganghū/at holde oc haffue amyndilse for Christi folckis siele/
met thz hellige messe embede/cristhelige boner oc almose giers-
ninger/wdi saadan mening/at the her wdaff kenne forlosis for
medels Jesu Christi werdschylde/aff nogre baandt och pñne som
paa een tidt/pleye at forhindre theris indgang till thū ewyghe
gledde oc salighet /oc fordi kaldis skersschylde/at thet gior meniskin
sker/reer oc beguem/aff noget syndt/smytte och skrobhelghed/
som meniskin paa henger wdi syn dodez tidt / ther dog icke er saa
stor/at Gudt will for hennis schylde ewige fordomme noghz men-
niske/oc thet wdaff syn ewyge oc barmhertighe godhed

Ili libro aduer ning/men thenom til willie oc bestyrckelse som ere retsindige wdi
suo seruū ar: thū menige Cristhū kirckis serdome seg wel wedt som Erasmus
Bitriū Mar. haffuer sagt/at hooff Luthers tilhengere staar icke ander fruct att
Lutheri henthe/en atz the schule wdaff fortredhūhedt dess homodigere bes-
romme seg aff theris menig/nar theris forset er saadant/at huest
the sige oc tale scall wære santi / yhuide the kloge och wyse kenne
ther taghe oppaa at thet er loghū

Men wy som ere wdi een godt och simpell mening/ lade oss saa-
tycke/oc kenne icke andhet forstaa/en nar oss biwdis att bede for
the cristhū siele som ere affgængne/tha tro wy thenom wære bested-
de wdi saadan nodt/ther the kenne hielpis wdaff/met then hellis-
ge kirckis bon/som haffuer bode agt oc magt hooff Gudt/aff Jesu
Christi wor herris werdschylde/oc then soghe kierlighedsz tieniste
holde wy att wære een misfwendelig gierning / modt the fattighe
siele

Mar

¶ Mar wij wdi saa ma ade icke andhet giore/en thet wij begære al
 off schulde giore/en wij wore wdi theris fiedt/ och the wdi wor in cōpend. de
 fiedt. Nu finder ieg forst saa iachuet aff sancte Clemente/wdi een f. de et ordie
 Bog/wdtaghū aff sancti Petri daglige lerdem/saa siger hen. Las christianerū
 ste oc hellig wegt/scall man elcke/hjelpe och styrcke the fattige/
 Elde the nagne oc soge the siwge/begravue the dede/oc mett een
 flytlig amyndilse begaa theris dōdt/at bede oc giffue almwse for
 thenom/desse ere san. ti Clementis orde som bor att haffue noghet
 sturre magt/en Luther heller neghū andhū wdaff hans kietterlis
 ge tilhengere

¶ Mar wij hore at ther giore for thenom amyndilse met bon oc al
 mwse/kūne wij icke andh forstaa oc beside/en at theere bestedde
 wdi nogh fengsill/aff huilket the kenne forlosis oc ere thet for
 di inderlige begarindis/oc samme fengsill kalde wij skerdsyldt/

¶ Oc fordi siger sanctus Augustinus wdi een bog han besynderli in libro de ra
 scress/om thet omhygge ther scall giore och haffue for the dedis ra pro mortu
 siele/huarhan saa siger/ Om thet icke kenne bewiis aff noghū is agenda
 gammill scrift/att wij schulde bedhe for the affgagne/tha er then
 hellige kirckis gamble seedwaane bewisning sterck nock/nar som
 hwn wdi presthens boner/som giore till Gudt for hans hellighe
 altere/haffuer besynderlig amyndilse/for dode menniskis cristhū
 siele/

¶ Sanctus Dionisius desligest som war sancti Pauli apostels disci in eccles thes
 pell/scriffuer wdi een aff syne bogher/att ther war skickedt aff the rarchia ca. vii
 hellige apostele nogre boner/ther kenne hjelpe the siele som wore
 affgagne oc bestedde paa naadhens wey/

¶ Tertullianus som war strag hū hellige kircke effier Jesu chris
 apostele/scriffuer aff thenne lerdem wdi saadan mening/huar han
 haffuer fortalddi manghe stycker som icke kenne bewiis aff then
 klotte scrift/ther wij mett kenne stoppe kietteris mwndt som

Wii aldrig

aldrig wele gaa fra theris sindt oc tyecke. ^{opm} Nix wij schule siger hā
dōbis/noghet tilfornett wederfige wij dieffuelin/hans falske lyst
oc eng'e/wdi bispens handt. Ther nest dōbis wij trefindom oc in
the andhz sware/en thet som Christus haffuer skickedt wdi lesthū
Jesu Christi legōme som offer alle budhz aff herrin/anamme wij
wdaff inghe andre hender en presternis. Wij giore offyr for the dō
de/oc sāmē aarsdag ther effter haffue wij oc saa theris amyndilse/
nar wij hore offer oc amyndilse/almsøse och begengilse/tha hore wij
oc saa skerdsyldt

Will eet spørmaall om thū mening/finde wij saa wære swarid
aff sancto Althansio/Spørmaa' edt lyder saa. Mōnne oc syndige
menniskirs siele/fornomme nix som Christhet folck forsamlis/
xxiii qōne. oc giore for thenom offyr oc gode gierninger. Til thette spørmaal
depurgandis. swar han saa/att ther som thz kōme thenom icke till gode/sandeli
diabus/ ge tha haffdis icke amyndilse for thenom / i then hellige kircke/
nar thet wore ellers forgefuis oc wōttigt

Thysofomus scriffuer oc saa wdi een predickin som han giorde
om thet omhygge ther scall haffuis for the siele/som ere affgangū
Somili. lxiij bestedde paa naadens wē. Thet er icke wredelige skickedt (siger
handaff the hellige apostele/at ther haffuis amyndilse for the dode
wdi thet hellige messe emb. de. The well wijste atth the dode / saa
ther wdaff stor nytte/hjelp oc trost/hwilcke ordt ther schule wd hū
twijll wonderstaas om the siele som ere wdi skerdsyldt/att thenom
som ere wdi heluede eller himmerige/kan inghū ting aff mennisk
Ein kōme till nytte gode eller gagū

Gaa scriffuer framdelis Hieronymus/Som wij trocsiger hand
att dieffuelin oc alle thenom som haffue negthz Gudi/ oc wærdt
infine. xviii. wōmilde oc wantro mēniskir som sagde wdi theris hierther. Gudi
li. super. Esa. er icke till/tilstaar thū ewige pñne/saa tro wij oc saa om the syn
dere ther wore dog. Christen/huēll synder som schule fordi proff
uic/oc

nis/oc reensis wdi yldt/at theris dom scall blendis mett herrins
mildhedt oc naade

G Framdelis scriffuer off sanctus Ambrosius wdi saadan mening/
Nar som herrin scallfige/i schule indgaa wdi mōn roo oc lyse/tha
scall huer aff off brendt met thz gloende swerdt men dog ickē cpps
brendt reengioris at nar wī indgangne wdi Paradisi glede/Eon
ne tha tacke herrin saa sigendis/Thu hassuer off indeedt wdi we
derqwegilsen. Mett huilcke ordt han ickē andet meen/en aith som
the fōrdōmde schule gaa wdi ewig pynē/for wdhū allosn/saa scu
le Budtz wduolde bōrū timelige reensis wdi skerdshldt for en the
naa himmergis glede

G He ther som sanctus Gregorius stode noget till troende/tha has
ffuer han scressuet meer aff skerdshldt en noghū andhū/som wdhū
twyll haffde meer wdaff thū Helliandtz gaffuer wdi sūn mīnsthe
finger/en Luther oc alle hans tilhengere schule noghū tidi faa/
wdi alkt theris samfwindt/om saa er at the forfolge thz anslag som
the hassue nw begynt/oc bliffue fortredelīge hooff then meniz som
the hassue nw berāmet paa thū hellige scrift modt all cristelig och
retf. ndig lerdōm

G Hues mening framdelis som sanctus Bernhardus ther om ha
ffuer wore langt ath scriffue wdaff/och serdelis modt een forloben in vita Ber
Nwnc som hedt Henricus/som war i the dage oc saa then hellige haardi/li iit
Kirckis obenbare oc besoorne fiende/oc lerde fra seg mange aff the
fōrdōmde Ketteris som Luther hassuer nw opropt/i thū hellige Kir
ke/Alt her beneffne māge andre doctores oc hellige mēdt/som wo
re wdi thenne sāme mening/er nw gantschz langt/oc fordi gioris
ickē behoff/at the alle tale wdi thenne sag/met een mwdt/oc wds
aff een aandt/som er thū sande Helliandt/modt thū bedregelīge
aandt Dieffuelin som altidt hassuer waridt thū sande Helliandt
medstandig/oc fordi waridt een lognere wdi alle Ketteris mwnde

Wit Men ieg

10
Giften ieg will tha her indfore aff sancte Birgitta bøger / som er
Sueniske mentz eghe prophetissa / atwij kenne oc saa wiide / huer
hwn scriffuer om skerdsyldt / ther icke kan sigis att wære bedragh
anthen wdaß wi ldt eller gerighedt / fordi att hwn aldrig brugedhe
smeger / anthen modt then geestlige eller werdslige stadt / nar hwn
aldrig haßuer noghet taledt / wdhen huer hwn haßde serdelis wdi
befaling aff Gudt /

cap. lxxxv

Saa siger Christus till hende wdi then fierde bog / Jeg haßuer
fore meg een bog / oc hwn haßuer twene bladt / thz ene er misßwond
och thet andhet reiserdighedt / Oc fordi scaftu agte misßwondhedtz
bladt men tid hen er / fordi alle the som worde salige / schule anthe
skeris wdi hldt heller wandt / Thet er anthen mett eett se ghe ar
beyde giore penitentze her paa iorden / heller oc wdi skerdsyldt / paa
the tilkommendis dage saa lenge the ere skære oc rene giorde /

Scaithu oc wijde siger Christus / att ieg haßuer betrett eett men
niske / then ihu well kendher desse twenne bladt / men han haßuer
tha nu bespottet misßwondhedtz bladt / oc bekendher han segh icke
snart / tha scall han doo wdi samme spott / oc tagis aff thenne wer
den mett druckere oc spe'emendt / Saa er thet oc skedd noghū tid
ther efter / som han opstodt gladt oc druckin fra sich bndt / bleß hā
samme natt slaghen i hiell aff sine fiender /

capit. lxxxviii

Wdi sijn tredie bog bescriffuer hwn wdaß Jomfrow Marias wa
derwijsning / fyre steder / som ere thene werden skerdsyldt / Helue
de oc Himmerige / Om skerdsyldt tall hwn saa. Then andhū stadt
er skærlse stadt / hwar som selles smytte kan affwoes / Thet skal
Gudt till sende at skicke saadane steder / hwar thet mēniske kenne
skeris wdi som skulde kronis / oc haßde mett losagtig forsommiss
ylde brughet sijn friihedt / men dog wdi redse / oc mett froct och sa
re / wdi thenne stad. Findis een wfulkommelig kierlighedt / at gudt
skick for thet haab skyd / ther the mett begære at forlosis aff the
ris fengsill

ris fengsill/oc icke wdaff noghen inderlig klerlighed/
 Framdelis findis wdi thñ forste bog at Marie naffn er thenom gāt
 sche behaffueligt som ere wdi skerdshldt bestedde/ Wdi samme bog
 findis oc saa /huore Christus for syn moders bon skyldt/miskwō
 der seg offuer the siele som ere wdi skerdshldt y trēne maade/ Ther
 nest finde wi screffuett wdi then siette bog at inghen ting hielper
 saa moghet the fattige siele wdi skerdshldt/som retferdige mennis
 skirs bon/oc Jesu Christi begōme som offris paa alterid Gudt Lader
 Wdi then fierde bog findis oc saa/huorlwōde at theris gierninger
 som leffuendis ere her paa iorden/ Ewne mogh hielpe the fattige
 siele wdi skerdshldt/aff then swagre pñne the ligge befanghen wdi

cap. iij

cap. l

cap. v

cap. vii. viij

oc ix

Wi huad scall ieg ther wdaff meer sige/ I huō som will belobesāt
 te Virgittē bōger/ tha scall han finde ther meer om skerdshldt/ och
 mett store bestede/ en alt thet som noghen tidt screffuett er aff alle
 the andre/ Jeg tha well wēdt att manghe wēle meg ther fore spottē
 oc foragte/ att ieg giffuer hennis bōger saa stor magt/ men ieg for
 drager tha theris spot gantsche gierne/ nar ieg will moghet heller
 haffue kon mett henne/ oc andre hellige menniskir som troo oc bekē
 de skerdshldt/en mett thenom haffue all werdsins herredomme/
 heller allthen wellferdi som lycken kan noghen tidt giffue eett mē
 niske/

I Dog lēss ieg hennis bōger mett grantsche/ som iegh och saa
 giōr alle menniskirs bōger oc scrift/ oc offuerweyer thenom met thñ
 hellige scrift/ effter thet forstandi som Gudt megh giffuett haffuer
 oc ther som ieg fornommer/ att the anthen stode paa scriftthen/ och
 giōre eett mett henne/ heller oc icke ere hōne modstandige/ tha tror
 ieg att the haffue taledt och screffuett aff Gudtz raadt och besaling/
 sinis megh och andhet / tha tror iegh mñn faakwōdigheds
 ware

10
wære sa a stor/at ieg kan ickē bader skone/wdhen huar noget me-
ning er saa blott oc bar/at hwn kan ickē beslutte noghz hemeligt
sacrament eller konligt forstandi/tha skoner ieg thenom oc besins-
der at the aff menniskelig skrobeligbedt ere meer faldhū wdi saas-
dan wils farisse/ther fordi kan ickē forhindre theris salighz/nar
the haffue saadan lerdem ladhz wdganghet wdi een gott ocsimpell
mening/or ickē wdaff noghū fortredhū straghet/eller strag fors-
wedhūhedt/huar mett krettere pleie altidt at besegle theris wris-
selige lerdome/or bliffue fordi gierne fortredelige hooff the menis-
ger/som the haffue een tidt forbundett seg till

Sancte Birgite bøger maa foragte huosom wils/men meg ly-
ster ickē/Siwnis meg en noghet aih ickē wære sandeligt/tha las-
der ieg meg tycke/at mit forstandt er ickē bader/thi kan meg saa
snart siwnis wrangt som rett/Men thesom Birgittie obenbarisse
ickē haffde magt till at bewiise skerdshidt/ey heller then menighe
eristhū kirckis seedwaane ey heller alle the hellige mentz lerdom-
me/som nu uilfornt ere benesside/met saa mange twsinde lare
fædre/som nu wdhū twyll regneere met Gudt

Icke fattis oss fordi scrift ther wyl met kenne bewiise skerdshidt
dog thet er ickē saare aff nodt som till fornt sagt er / nar moghet
war lært aff Christo/ och hans hellighe Alposihete/ther dog
er ickē paa scrift wdganghet/anderledis en een Christen mandt
haffuer lært aff een andhen/oc wonderdess er thet scressuett wdi kirc-
kine bøger/wdaff hellige mendt/at thet schuide ickē komme wdi
glæme/heller en andre merckelige ting som magt ligger oppaa/
Oc huar wyl ickē haffde andhen scrift/en een blott som staar wdi

Ii ti **M**atthi the Machabeiske bøger/tha haffde wyl bewiisnig sterck nock/ther
for wdhū all omslag saa lyder

Altt bede for the dode/paa thet the kenne forlossis aff theris syn-
der/thet er een hellig oc een salig tancke.**I**cke haffuer thet heller
noghet

noghet paa seg/ nar some wese sige/ att ihu bog er icke wd aff then
 heilige scrift/ nar ihz er meer at ware een iede en een cristumad
 Om Joder icke agte same bog for edle scrift/ huadt tha: Then cri
 sthen kirckz setter icke syn kaass effter then Jodiske synagoga/ me
 hwn effterfolger then Heliandtz raadt/ oc Gudtz sandhedt/
 Schule wij sette alle the cristelighe boger wdaff theris agt/ som
 ioder icke anamme tha faa wij een kort Bibell/ och ther till mett
 gaa wij thet gant the ny Testamente qwert/ nar alle ioder thet for
 folge mett spott oc haanhed/ oc wese sige at all wor tro/ oc lerdem te
 ke andhet er en een wrang menig/ som haffuer sith fundamentt wd
 aff fabell oc swaelder/ lo ghen oc bedregerij/ Men wij christhet folk
 som holde Joder for thet som the ere/ oc kiettere/ att ware moghet
 warre/ fastelige tro at thet er Gudtz klare sandhedt/ oc moghz dess
 store magt giffue wij nogre boger/ at kiettere thenom foragte/ nar
 edill oc reen sandhedt kenne thenom aldrig teckis/ eller ware till
 maade/ oc dog som sagt er/ att bewiisning aff then andhen Machas
 beiske bog er sterck nock/ till at betyge kirckens lerdö om skerdhede
 Wij haffue dog andre steder wdi scriftthen/ som kenne thet same
 me bewise om the maa thet nyde/ Saa siger Paulus till the Phi
 lipper. Wdi Jesu Christi naftu schule boies alle kax/ the himmil
 ske/ ioderigis oc the som ere wnder iorden/ ther icke kan forstaas om
 the som ere bestedde wdi Heluede/ nar the stedtze bespotte och hade
 Gadt. Thi skall thet wonderstaas om thenom som ere fanghen wdi
 skerdshede/ ther icke alsomente sette loffue till Gudt/ men och saa
 haffue gode haab och kierlighedt/ fr amdelis scriftuis ther saa wdi
 sancti Joannis obenbariske bog/ att ther war inghen paa swndhen
 anthen wdi Himmelin/ eller paa iorden/ eller wnder iordhen som
 war werdig att oplade boghen. The som sigis att ware wnder ior
 den/ wdi saadan menig/ kenne icke ware Heluedis fanger/ wdhu
 aff then hueil foresett er saadant/ at han wil alid thet negte som
 g i andre

Philipp i

Alpola v

10
andere beiaffue/oc thet beiaffue som andae negte/
Matthæi vii Jeg motte well her indføre thet som Matthæus scriffuer om thit
syndt/som huerckin forladis y thette nærwerindis/eller oc tilkom
mendis werden wd aff huilckedt stedt bodhe sanctus Gregorius och
sanctus Bernhardus besinde grøndelige nock/noghen syndt kæn
ne forladhis wdi thet andhet werdhen/som icke kan scee wdhen y
skerdsyldt/nar ther huerckin forladis syndher wdi Heluede heller
apokalip. xvi Himmerige/huar som inghenbesmit het ting maa indkomme/

i Corin. iii Dessligest thet som Paulus scriffuer till the Corinthier/om thit
som bygger paa cristendoms fundamentt icke thz han wem burdhe
gudt solff oc dyre steene/men thet han wem icke burde træ hoo och
straa/oc siger att then maa en worde salig/men dog formedels yld
huilckedt Origenes Augustinus oc Gregorius Klarlige wdlegge om
then pynne som nu kaldis skerdshyldt/dog att kiettere wele altdit gi
ffue desse scriffier oc andre mange/then mening som er alle helghu
modstandig/oc then menige cristen kircke wnder og hen/oc fordi
trengte scriffthen till att tiene theris sag oc trette/
Men ieg tha haabis att the som ere cristen/och wele dos cristen
schule well anamme bode kirckins lerdom som er befest mett man
ge oc store teghen/ther findis bode wdi sancti Gregorij bøger/och
sancte Birgitte/oc ther nest desse scriffier/wdi saadan mening/at
the schule tro skerdshyldt wære till/huar som the siele schule stæris
ther haffue saadan smytte/at hwen forhæler theris indgang wdi Hi
merigis ringe/saa lenghe hwen er affillett/och reengiorde y genom
skerdsyldtz pynne/
Till thet the sige att presters gerighede haffus optaghet oc paa
fændhet skerdshyldt/er tilfornett giffuett swar/nar thet er loghen oc
skalke digt/effter thi thet er bewist/att ther giordis bon oc sagdis
melle for affganghen cristen siele/sidhen the hellige apostele leff
de her

de her paa iorden/for en cristthendomme war noghen tidi forkrenis
 a nihen w daff gerighedi/eller noghet andett timeligt wildt/ Een
 wreisferdig dommeris gerighedi/ Kan icke belaste een reisferdig dem
 Lett gott embede kan well y lde brugis aff een ende mandt/ mē ihz
 Kan tha icke besmittis w daff same mantz endi/ Kaff/ som er tilfors
 net wydelige nock forklarid

IThi schal mandt icke foragte eet gott embede / em ihz en haff
 uer een skalk till mestere/eller oc icke brugis aff ihz ther icke er
 saa godt som hanwm worde att ware. Thette er ihz reisindige oc
 sandwge iro/ther huert. Cristh3 mēiske bor at haffue/och huess
 mening som Kettere oprobe thenne trette wdi/haffuer eders naas
 de nw well forstandet. Et huadt loffue thenom bor att haffue hooff
 eders Maadis Maiestat/oc andre cristthen Fursters/sall mett tis
 dhen well fornommis/nar som the giffue theris skalkhedt iu meer
 oc meer till kende/dog att the thet subtilige bet. ke/for the ladhē
 seg tycke/mett thet store skyn oc skone anseende som theris anslag
 swinis att haffue hooff ihz menige mandt/oc nogre gerige Furster
 oc Herremendi/ther icke en nw ere saa skarpsindige/at the kenne
 skelne thet ende fra thet gede/eller oc besinde huadt ther er wonder
 for en the ere saa forsette at thenom ere inghe boder wdi waane

IThet kende Gudt/som altingh wedt/och inghen ting er skwoldē
 fore/at ieg thet icke scriffuer for nogett timeligt wildt/oc icke hel
 ler wdi saadan mening/att iegh anthen giffuer nogre synder mage
 eller oc will orsage noghen syndig handelt eller bedreff /anderledis
 en som Kierlighets budi as kir aff oss att w3 mett een Kierlig skonsit
 skule haffue meynck offuer huer andhen/bedhe for huer andhen /
 oc icke spotte heller hadhe/for daage huer andhen/oc icke arge eller
 forderffue/

IThet er een leeds ting/nar een gerigmandt brydher een andhen
 2 ii ihz

10
sin gerigheyt/eller nar een tiwff/Easter een andhū for nāsin sū
ne tiwffuerhē Desligest er thet wdi andre maade mett homodt/w
lystheyt/dwckinsckaff/dxabill/oc andhū geckerh/ scall syndt och
wdygd/sette syne lygetill rette/tha bliffu er thet y wudi/oc schu
le thet folck reformere werdsins brosth/som aldrig wore reforme
rede/oc haffue dog alrudi hafft een god reformatz behoff / tha will
thet grybe een wonderlig endhe. Nar dygd oc are fode icke and hett
en synelige/sa giore icke heller syndt/wdygd oc w nare
Thet ma eders Maade wel besinde/at scall ther faldis fra thū
tro oc lerdom/som haffuer sū bestyrckisse aff Christo Jesu/Butz
son/aff sa mange hunderdt maalt twsinde helgen/bla nit huilke
sōme wore Gudz hellige martyres/thet er Gudz wytneisbyrdt/
ther the haffue baaridt/then tidt the haffue wdgitt theris blodt
ther mett at befeite then lerdom oc tro/som the haffde om Christo
Jesu. Sōme wore hellige bisper oc confessores/som leffde y māge
aar wedt thet haab at the motte bliffue martyres/oc haffde dess y
mellom naade aff Gudz till at leffue wdi gantsche mange oc store
dygder/oc till att giore wonderlige teghū oc merckelige gierninger
nar the mett theris hellige bon/oc wdi Jesu Christi naffū kenne
opreysē dode mēiskir/op iwise the blinde/oprette the haltthe/hel
brejde giore the spydalske/frelse thenom som wore mett dieffuels
sckaff besette/oc y mange andre maader b. hielpe mēssige oc arme
mēiskir/ther thenom haffde behoff. K in eders Maade icke besins
de at ther will til een sterck bewiisning/oc then besynderlige som
haffuer gantsche store oc wonderlige teghū/hellige oc dygdiger gier
ninger/om wū schule trade fra wor Gudz/som oss haffuer faldett
till then Christen tro oc loffue/for medels sāmē hellige mēdt/
ther han haffuer brughz seg till are/ligerwiiss som klare oc sken in
dis liwff till at opliwise thū gantsche werden/huadt sckell kan thz
haffue/at wū schule falde fra sa helligt eett selsckaff / ther haffde
Gudz

Gudtill een herre/oe Christum till eett hofuet/oe thū Helliands
till een raadgiffuere/oc indfalde till een loff hob/som huerckin ere
erlige wdaß bydt eller leffnett/ey hederlige aff wonderfighe giera
ninger

¶ Ther oc sax haffue Dieffuelin till een herre/een forloben oc for
sozin Mwonck for eett hofuet/oc een forloben Mwonne/ eller eett
andhet losartigt qwindfolk till een raadgiffuere/paa thet ieg scall
icke noghz tale om thet hemelige hadt/modt thū hellighe kirckis
klerckerij/som er een begyndilsetil att then trette ther nw findis
wdi thū hellige kircke. Om ther findis en syndere blant thet mes
nige klerckerij/tha kendis wj thet gierne/nar inghū er saa forby
stridt/att han taar thz orsage som er syndt

¶ Wij are kallede till hellighedt men ere dog icke en nw hellige
att wij en nw ere skrobelige menniskir oc inghe engle/Men desse
wbesckēmede kiettere oc skalike som forwende al werden wele node
off wdi wor aaben oghū at tro ont wære gott/syndt wære dygdt/
ketterij och boferij aih wære ægtesckaff/oc andhz moghz som wore
langt at scriffue wdaß/ther som howiske orhin oc erlige menniskir
schulde icke forfaris wedt/oc en nw robe thescrift scrift/dog the
war aldrig noghū kiettere saa wblug till at wrye/drage / wende/
boye oc kroege/wrengte oc forwandle then hellige scrift fra sith es
dele forstandt som Luther haffuer giortt/huiscledt Erasmus Ro
therodamus haffuer klarlige bewiist y the boger han haffuer scres
ffuet modt the same forgiffuige kiettere/huar han oesiger att Luz
ther haffuer icke seet diwberere wdi scriftthū en andre hellige mendt
haffue giort/men haffuer met store dierffhedi wdthū all tilborlig
ære och orsōme tredt ind y schrifftten/tillkyndet aff thū aandt som
han haffuer mest oc helst at giore met/oc kaldis dieffuelin

¶ Tro meg siget Erasmus thū Helliandi taler wdaß een anden
wvndt/oc met een andhū twinge en thenne wvndt mād haffuer
giortt

ii libro a b
uersus seruū
arbitrium

14 15

giortt. The lade seg tycke at the haffue for off stortt omhygge/och
fordi onske the off then samme Helliandtz naade som the haffue for
synnen anammett / Then sandhe Helliandt ere wy altidt gierne
begærindis / Men for theris aandt beskerme off Guds / han er
off alt for well bekender ther wy oc saa taake Guds fore Then Heli
kandt pteier icke att merde oc dræbe/roffue oc stiele/spotte oc skede
liwge oc bedrage/som Luthers aandt haffuer giortt y langt idt/
men att optende broderlig kierlighedt/

Matth. ii

Saa syder scriffthen/haffuer icke een Guds skabt off haffue wy
icke alle een fader? hwyl haffuer fordi huer oc een forlatt och offuers
giffuett syn broder? Saa siger oc saa Christus hooff Joānem Jeg

Joan. viii

lader eder fredt effter meg/oc ieg giffuer eder myn fredt/och strag
ther effter siger han saa. Thet er mitt budordt/att y schule elcke
huer andhen/som ieg haffuer eder arft/

Idem xv

Matth. v

Inghen kan haffue store kierlighedt / en then som waager sitz
sitt/for syne wener/hooff Maetheum siger han saa/Salige ere the
fredsommelige/att the schule kaldis Guds soner/ Och framdelis

Idem xiii

Sandelige siger ieg eder/er thet saa at two aff eder ere eendrectige
her paa iorden/I huadsomhelst y worde bedendis/tha scall thz es
der wydis aff myn Fader/som er y Himmelin/oc y huorsomhelst is
eller iii forsambles wdi mitt ruffn/tha er ieg mitt y blant thenom

1. Corin. iii

Sanctus Paulus taler oc saa framdelis till the Corinthier bro
dre siger han Jeg kenne icke handte mett eder/som mett aandelis
ge menniskir/men som met thenom ther ere kodelige/Ligerwiß
som born wdi Christo haffuer ieg eder giffuett melledrick oc icke no
ghen fast madt/Then stundt y wore smaa/kenne y icke fordrage
styff oc suldkommelig madt Icke kenne y en heller nu/huar som
findis blant eder hadt oc twedact/menne y icke en tha ware kode

Idem xlii

lige/oc wandre wdi meniskelig/skræbelighedt/? Framdelis er thz
han

84
saa siger han ieg haffuer een troo saa sterck/att ieg kan met hende
flytte aff stedt store bierg./oc haffuer icke kierlighedt tha gangner
ieg in thet/kierlighedt er fromsindig och mannelig/kierlighedt er
godt oc dannis/kierlighedt er for woden nag/och hadt/kierlighedt
gior inghñ ting yde eller forgesfues/han er icke homodig/icke styre
kin han tencker in thet ontt/han gleder seg icke aff w:etferdigheds
men wadaff sandhedt worder han gladt/han elsker al:ig/troz alting
haaber alting/oc fordrager alting/oc mett saa ordi/andre dygder
forgaa/men kierlighedt forgaar aldrig

Wdi ihz sēdebress till the Galathar scriffuer han saa/Elcke thyn
ieffnaristhen lyge mett teg selff. Er ihz saa at y forklage oc bagtale
huer andhen/seer til at y icke oc saa opædis oc fortæris wadaff huer
andhñ/Ther nest siger Joannes/Saa skelne wy Gudtz oc dieff
uels born. Alle the som icke ere retferdige/ere icke aff Gudt / och
thñ som icke elsker sin fader oc syn moder. Men then som hader syn
broder han er een mandrabere/oc y well wyde att een mandrabere
haffuer icke the ewige liff wdi seg/oc ther han saa siger/Thñ som
siger att han elsker Gudt/oc ther offuer hader syn broder/tha er han
een loagnere/ huo som icke elsker syn broder som han seer/huore scall
han elcke Gudt som han kan icke see/? Ther om talis oc saa wdi
then bog som apostle gierninger bescriffuis wdi/Then skare siger
Lucas som haffde troot paa Christum/leffde til hobe wdi eet sind
/och een siell/icke war ther heller noghet forskerck y blantt thenom
oc huss gotz the hadhe / lodhe the icke att thet war theris/men als
menneligt for thñ gantsche hob
Saa sig her oc saa
Christus hooff Matheu Er thet saa att thu worder offrindis thyn
gaffue till nogett altere oc thet kommer tegh ther y sinde att thyn
broder haffuer noghet y modt teg ladi ligghe thyn gaffue wofrede
och gach

Galat. v

i. Joann. iiii

Actorum iiii

10
oe gack forst bort oe fordrag ieg met ih̄yn broder/oe kom saa igien
oe gior titt offor till altertjdt

i Jeannie: **O**c wdi sancti Joannis epistel lese wy saa. Gudter Kierlighedi
och ih̄n som er wdi Kierlighedi/han bliffuer hooff Gudt/och Gudt
hooff hanwom. Oc framdelis then som siger seg at ware wdi liw
sedi/oe han ther effter hader syn broder/tha er han een sognere/
oe han wandrer en nu wdi morck. Thi lader ieg meg tycke at nar
wy ere alle eet folck for Gudt/fodde aff een fader Aldam / och ere
ther till met Tristh̄n menisker/blant huilcke ther bor at findis al
som storst Kierlighedi/eensindighedi oe eendrectighedi som i blant
thenom ther haffue een menig herre/oe Gudt/een menig tro kres
ke oe doß

Shuadt giors tha behoff/at wy ere atskylde wdi saa mäge parth̄e
oe gaa effter huer anders heder oe ere/salighedi oe welferdt/liff och
lycke. Er thet ih̄n Kierlighedi off biwdis aff Gudt/at wy schule el
cke wore brodre/oe saa met wer liffe fare om thet kenne kōme the
nom till gode

Dog at Kierckeridit wdi sōme aff syne leēmer er syndigt oe skro
beligt/thet er fordi icke saldhet aff troen / om ther en swndis een
fōye wrang mening wdi nogre stocker/ tha kan hwn icke spilde
theris salighedi/nar ther findis ingh̄n forredel: g mening hooff/
ey heller nogh̄n wrang agt/som er witterlighe i medt Gudt eller
sandhedi/men offte brugis wdi saadan mening/att Gudt gierne
fordrager een fōye brost for menige Tristh̄ndoms Kierligh̄z/ther
wdaff syn store krafft betecker mange synder/nar som wy icke ho
modelige offuertrede the store budt/ther saa ere aff nodt/at thenō
for wdh̄n kan ingh̄n worde salig

Th̄z er iw een leedt ting att een Tristh̄n mandt skal foragte een
andh̄n for wdh̄n allmeinyck/oe erligere tale anth̄n em Tyrckir el
ler Joder eller andre Tristh̄ndoms fiender en om thenom som ere
cristhem

85
Christen mett off oc hadde syn Cristelighe broder/ alssemeniste for
Elderer skylt/oc nogre afskillige seeder/ther han wem burde at gaa
ij doden fore/som huermandt kunde ike meer att de minis off hiers
thens wskylidighedi/oc fromhedi/eller oc wert ij medt aff skylidighz
oc wfromhiz/en aff Eelderer eller madt/eller oc andre ting ther maa
wel see ere moghet ryngere/som nu wore langt att em tale /

¶ **W**e nu the lade seg tycke/som thenne trette styrcke oc framdrage
ge/att the ther mett wele ghere seg eet stort ordt/oc een erlig amyn
dille hoost wore effierckemmere/tha formwger ie ghesom Erasmus
Roth erodamus haffuer sagt att ther war aldrigh noghet naffin saa
hadeligt oc for smedeligt wonder Soelen/Bode hoost Passuens mets
holders oc modstandere/som Luthers oc hans tilhengeris naffin seck
worde /om the forfolghe thet som begyntt er /Till desse swar som
ieg haffuer nu her indscressuett/kalder ieg Gudit till wytnisbyrdt/
huess wrede ieg oc saa onsker meg/om ieg haffuer nogett witterlighe
forwandlede eller wrangelige indfortt wdi samme swar/

¶ **B**ekeder ieg oc saa oc tilstaar for alle Cristen oc halffue Cristen
Piettere oc affskaarne/huadt heller theere wnge eller gable/store el
ker smaa/at ieg setter saa stor loffue till then hellige scrift/som ieg
horde Christu selff tale mett leffuedis rost/oc myndre twylf haffuer
ieg paa the stocker som ieg ij scriftin laest en paa the ieg hor m
myne sijn/seer mett oghen/eller oc handler mett myne hender/
¶ **W**e dog att wdi scriftin findis mange diwbe sacramentt/som off
nergaa mitt forstandt/theris sandhedi er dog ike dess myndre for
meg/¶ **W**e som ieg ij sandhedi troer/at alle the ting ere off bewisthe
wdi then hellige laest/som wore tilforment figureridt wdi laaghen/
oc aff then helliadt loffuede oc tilfagde wdi prophete boger/saa troer
ieg oc saa wdi samme wijsheidi/att Christus er igienwentendis
paa werdsins yderste dag/till at giffue len orde oc gode/desse gode
oc syne ondt len/oc wdi thenne stadige troe/fordrager ieg giern/
y i met alle

10
Mett alle Cristhen menniskir/arbejde oc wmage/spott oc hadt/off
verlast och trengsill/fattigdom och armodt/siwgdom oc franchedt
alder oc skrobelighedt/eller andhen modgang som Gudt haffuer
forseett at komme scall/haabindis for medels Jesu Christi naade
misfwindt oc werdslydt/att all sorg och modgang/syndt och droff
uise/schule ther mett well endhis/och gwnstelighe forladis meg/
och ath ieg scall faa mett hanwn thett ewige liff/ther han haffuer
meg oc alle troo menniskir forskylth mett syn heilige dodi oc pyne
Thet scall ware langt fraa ath ieg will noghen tidt winterlige sta
de i modt thet heilige Euangelium eller och thet wdi noget maade
forwandle/ Oc heller wille ieg hwindrede sindwn dodis och dræbis
en i modt mitth sindt oc skell/forwende then mynste sandhedtz bog
haffue/som findis wdi then gantsche scrift/
Men att hade/forfolge/belacke/bekwoge/dræbe/morde/heller
beroffue myne Cristhelige brodre onde eller gode/som thz er i mod
all scrift/saa er thet oc saa i modt alt mitt sindt oc natur/Huo ther
till haffuer kost/han see seg om och segle syn eghen reyse/meg scall
han huerckin haffue till metholdere/heller raadgiffuere/men wda
aff myn magt saa lenge meg wynder liffuet een herdig modstanders
huilskedi sindt att beholde wnde meg Christus Jesus alle Cris
then menniskirs herre/som leffuer oc regneer mett Gudt fadher
wdi thn Heltiandtz ewighedt/een sandt Gudt till ewig tidt Amen

Desse gii sporsmaall som her effterfolge gioris till hogmettiger
Furste oc weldiger Herre/Her Gostaff Ericson Koning till Swe
rigis riighe/aff broder Paulo Helie/ Om hans Naade wille wee
dis/att giffue till samme sporsmaall/oc fransett/noghre Criste
lige oc tilbørlige Swar/

Forste/

Fifte

Efter thi Gudt haffuer sagt Deuteronomij xviij/Var sein negh
 woider skickedt till Kōge blantt eder/tha scall han icke haffue stor
 rigdom eller mange p̄wōdt guld/er icke scall han heller wdaff ho
 modt beromme seg offuer syne Brodre/Huar haffue nw Konger och
 Furster fanget thū rett/at the maa bruge theris menighz/som eett
 reff eller eett bytte/or saa beromme seg offuer theris wundersotte or
 Brodre/att the icke moghz myndre lade thenō trenge/en thū mes
 nige mandt trenger haars och nodt/

Andett/

Mar Christus siger Marti y. The som ere Furster blāt hedninge
 bruge offuer thenō/herredomme/welcke oc magt/wen blantt eder
 maa thz icke saa ware/att thū som er offuerst hoofft eder/scall wa
 re huermantz tienere/Hwem haffuer nw giffuett thenom then reg
 at manghe aff thenom bruge store wōldt och offuerlast/en nogre ha
 dinske Furster haffue gjort modt theris wundersotte. Minder tagas
 Nerone/Audio/Latigula/Phalaride/Heliogabalo Buspride/
 oc andre/som wæridt haffue then gantsche werdhū/een forgiftig
 pestelentze/

Tredie/

Efter thi at Gudt/ledt spotteligs wnder Konge naffn besceffus
 een iuanne rett/som findis primi regum viii at the forfærede aff
 same rett/wōldt oc trengsill/schulde icke begære Kongelig magt
 offuer seg/men beholde then regementhe som thenom war skickede
 och indsett aff Gudt/Mett huadt skell bruge en nw manghe Kōn
 ger then samme rett/offuer syne wundersotte/som han wore antth
 Badsest aff Gudt/eller oc thenom arffuelige tilfaldhen? /

y ii fierde

14 15

Gfierde/

Mar scerffuett star Lydi yiii/oc Deutronomh primo/Besog
blantt then gansche hob the mendi som ere wiise/och froete Gudt/
ther oc sax fare mett fridhedt/oc hade gerighedt/som schule oc kwe
ne reghere folckedt/Huar fore settis nu y thenne tidt/the mendi
till saadane embede/som ere moghet gerige och icke saare wiise/w
dhen till att skatte oc plagge/mode oc wmage/trengre oc henge/roff
ne oc beswaare/the fattige folck/som the haffue regementthen offuer
magt och befalingh?

Gfempte/

Efter thi Usee prophett/haffuer saa sagt om wmidde Konger/
wdi thett ottende capittel/Thi haffue regneerdt men icke wdaff
meg/eller myn befalingh/Mett huadt skell lade tha nogre Furster
seg tycke/the onde saa well som the gode/att all theris magt oc rett
huess theno lyster at bruge er thenom giffuen aff thu hellige scrift?

Gfiette/

Mar scriftthu biwder/paa mange steder/at twy schule ware her
rene lydige/ac horsomme/oc fordrage welwillighu all then beswa
rig/the ois m; kenne beswaare/Menne the fordi haffue aff same
scrift/att the maa beswaare then menige mandt som theno lyster
som wy see nu mange giore/ther seg saa beromme/som all theris
magt wore wdaff then hellige scrift? /

Gfionde/

Efter thi att scriftthen saa lyder/modt the Furster som lode segg
aff gerighedt bedrage Esaie primo/Thine Furster ere meg wtroo/
oc the ere twiffuis kompaner/Oc Michae iii. Theris Fursther haff
ne dormpt for gwust oc gaffue/oc icke anseett thu wlfyldigis retter
diggedt

digbed/War thet Gude i modt/Buadt rett mwanne nu mäge Fur
ster haffue/till att giorre thz same/ther dog ere Cristhen/och wele
Paldie Aristhen/oc thet hellige Euangelij fohswar och frädzager

Gtende/

Mar rigd o' er icke ondt wdaff syn eghn natur/men fordi han bl
de brugis Hwij maa icke tha klerckery saa wel bestide oc haffue eieda
som leegfolck/effier thi the ere nu saa well plictige och noghz yder
mere att hielpe oc styrcke/fattige widuer/faderlöse born elende oc
fremmede folk/fattige oc hwsarme menisker/som andie leegfolck
ther dog kan icke skee wdhen gotz och eiedom/

Liende/

Effier thi een swendt som haffuer loffuett oc tillsagt syn herre een
troo oc willig tieniste/er plictig at gaa y doden for syn herris halff
oc giorre hanwm andhñ sommelig tieniste/seg till stor beswaaring
Hwij bor icke oc saa thz at holdis som loffuis Gude met een frj wil
le/icke ther wdi anseendis noghen timelig kon bespynderlige/men
then himmilske kon/som er Gudez ewighe riige/

Liende

Mar mange twsindhe menisker wele heller ware quinsolk wa
bewaarede/en forloffue wiin eller soll/om eett aff thu schulde for
sagis/Hwij maa wj icke tha lyde wore foreldre/nar the off biwdhe
een ewig kyskhz/sd Rechabs soner wore plictighe att lyde hanwm
ther han thenom bodt at the schulde aldriig dricke wiin/men altdi
wandi/och theris born effier thenom/ Hieremie xxxv/

Elleste/

Effier thi wj ere alle eett wdi Christo Jesu/som Paulus siger
y iit ad Ga

ad Galathas iii or inghen maa arghe paa een andhen/nar wij ere
fordi huer anders leemmer/Met huadt skell maa tha nogh n beroff
ne eller tage fra kirkins klercker/huess thenom er tilfaldett icke
som wrag heller roff/men anthen wodaff besynderlig och gwnstelig
gaffue/eller arffuelige tilkommett/eller och forhuer ffuer/mett the
ris eghett omhygge och forsiwn/

Saaltthe/

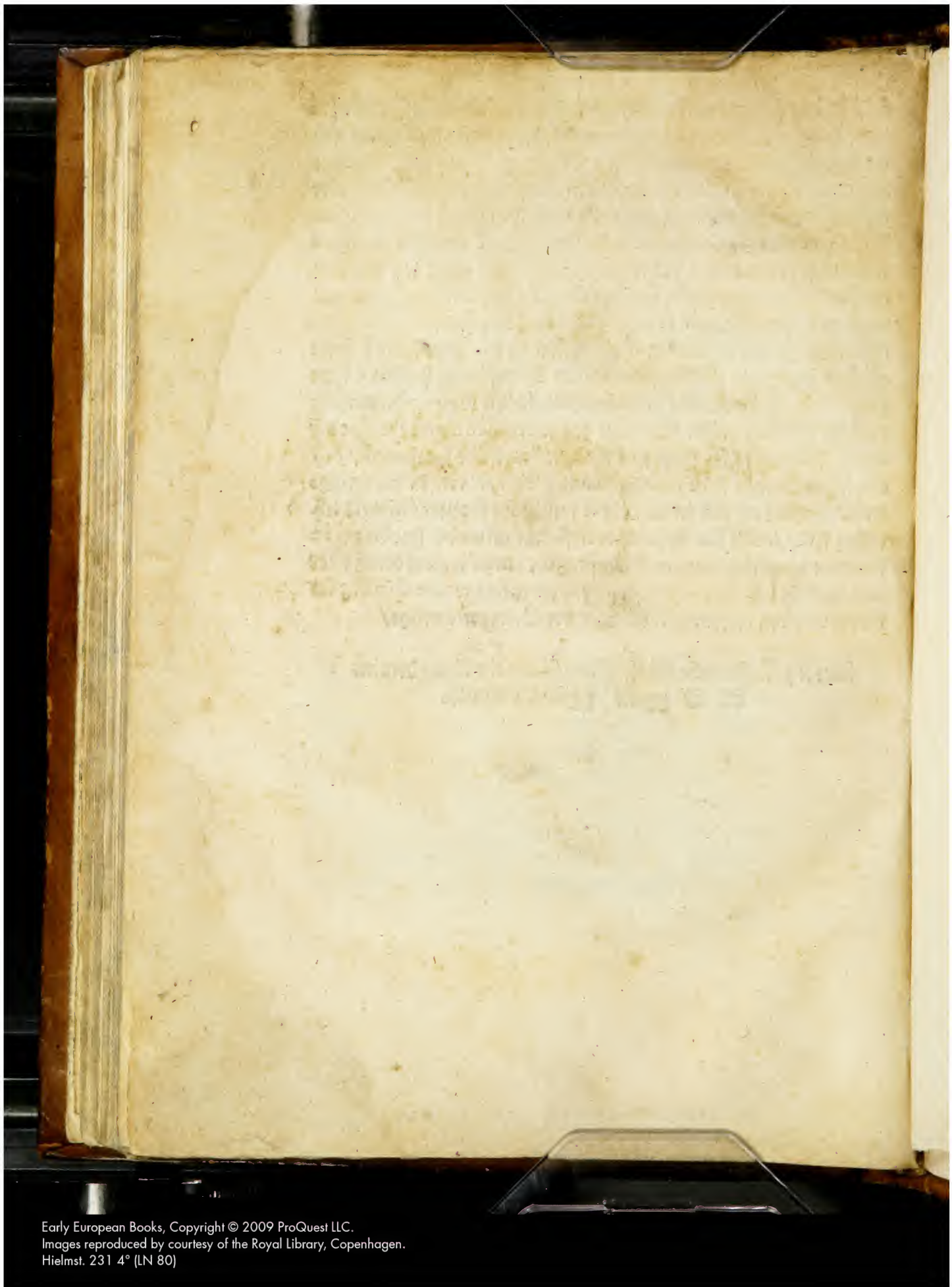
Nar alle werdslike Furster haffue lyge stor magt till att fly oc skie
ke/mett ordinantz sett och low/effter alle tidens leglighedi/Hw
haffue icke oc saa alle kirkins Prelater lyge stor magt/the serdes
lis som haffue sidhet wdi thet Rhomere sode som sanctus Paulus
or Petrus/Nar the haffue moghet sett oc skickedi/ther Christus
in thet omtalde/oc saa wdi the stcker/ther wor conscientze trengs
or binde/men dog y saadan mening att the store Gudtz budt kwnns
ther wodaff fordis och fremmis/

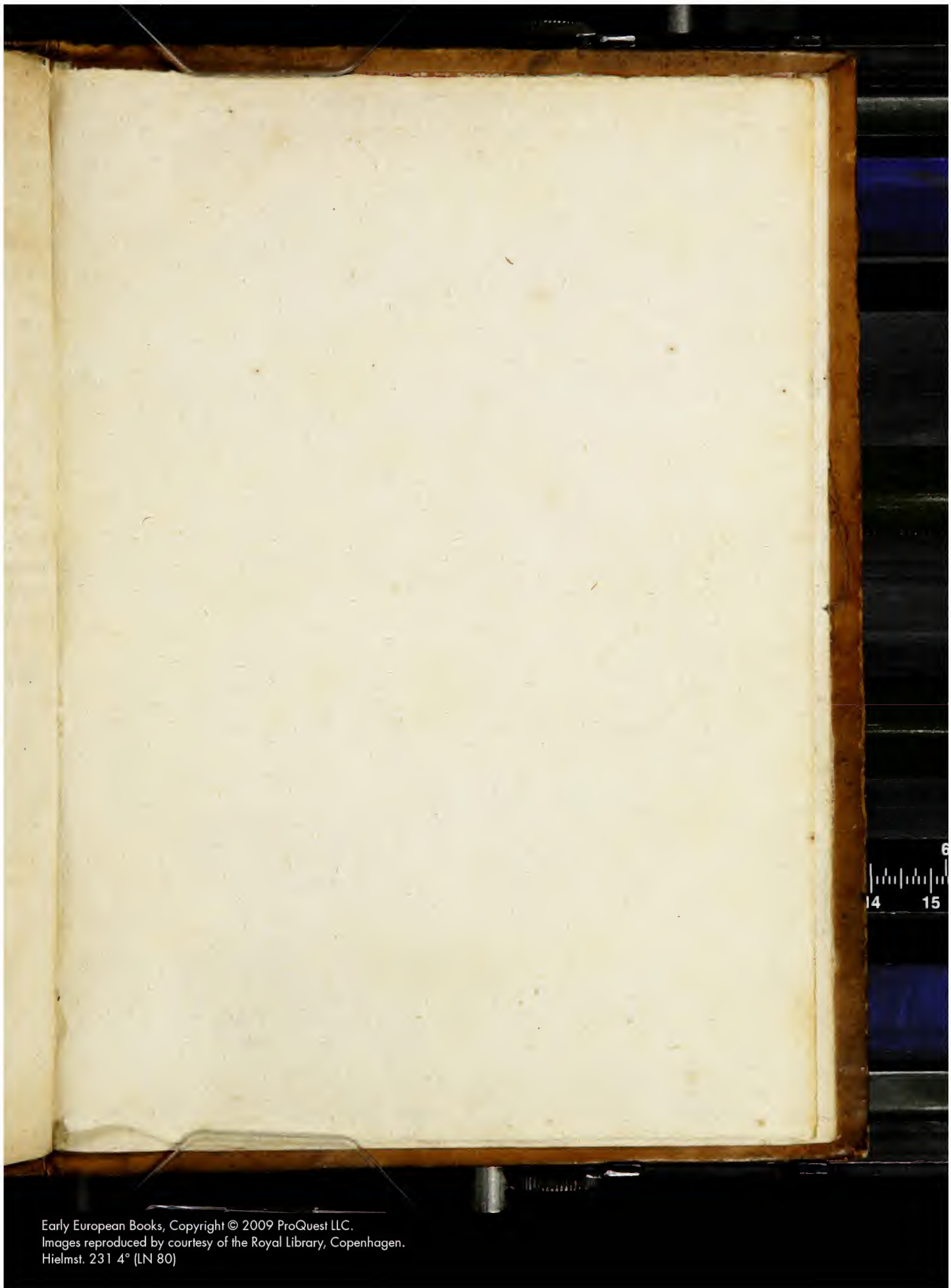
Glaade oc fredt wære mett teg froms
me lasere wdi Christo Jesu/

Nar thu fornommer fromme lasere att y thenne bog icke giffuis
swar wd hñ til x sporsmaall. Oc thu dog seer eller hører at Mester
Olkuff Weiri aff Stockholm. Gudtz oc kirkins thet er menige cris
thndoms obenbare fiende/haffuer swaridt till gñ sporsmaall/ tha
schal thu wiide at thet komme icke fleere formyne ogben en
dessa y. Men till thet ottende wdi hans swar som er om closterleffnz
er dog swaredt saa wytt som nu behoff giordis paa thenne tide The
nyende hans sporsmaall/om Jesu Christi legomme wdi brodt/oc
win/santz icke wdi the scriffier/som megh er fore komme/ther ieg
schude

28
schulde dog haffue swaridt till/om mñne sporsmaall haffde ike for
waridt rede/en hans wore wdgangne/Men fordi iegh nodis och
trengis till att sware same Mester Olsuff/modt een wristelig bog
som han y fiordt lodt wdgaa modt een Tristelig wnderwiisnig ther
ieg haffde sreffuett till erlig oc welbordig mandt och strenge ridder
her Tyge Trabbe/Dāmarcks Ritgis Marsk om ihñe Luthers
handell som nro er wdi hender oc for oghñ/tha agter ieg ther wdi
att sware paa thet nyende sporsmaall om same werdige sacrament
nar han haffuer ther wdi berordt noghz om same handell. Ther skal
thu oc saa (fröme larsere) Gudt will meg saa lenge spare liffuett
klarlige see/huadt skalkhz same mester Olsuff brugz haffuer y syne
swar/bode til Konig Gostaffs sporsmaall/till mñn wnderwiisnig
oc y the skelt mñ huilke han lader seg till inthz att giore/nogre aff
doctor Weder Galles swar til desse offte beneffnde sporsmaall/ och
tha schatulaere at kēde een loghñ agtig skalk/oc eenskalactig logs
nere/ther till mñ een fortwylfadt oc forblyndz kiettere/ himels och
iordtz frēde/oc all kietlighedtz oc cristelige sáfwndtz forodere oc be
stormere saa giffue hanwm Gudt snarlige anthñ wederkēding eller
eett stackedt liff Oc mñ teg oc alle thenom som worde thñe bog la
sindis wdi een retsindig mening ware Gudt ewinnelige/

Arct y Kobmenhaffñ aff Pet. Brandis Anno domini
M D xxviii xxviii die Aprilis

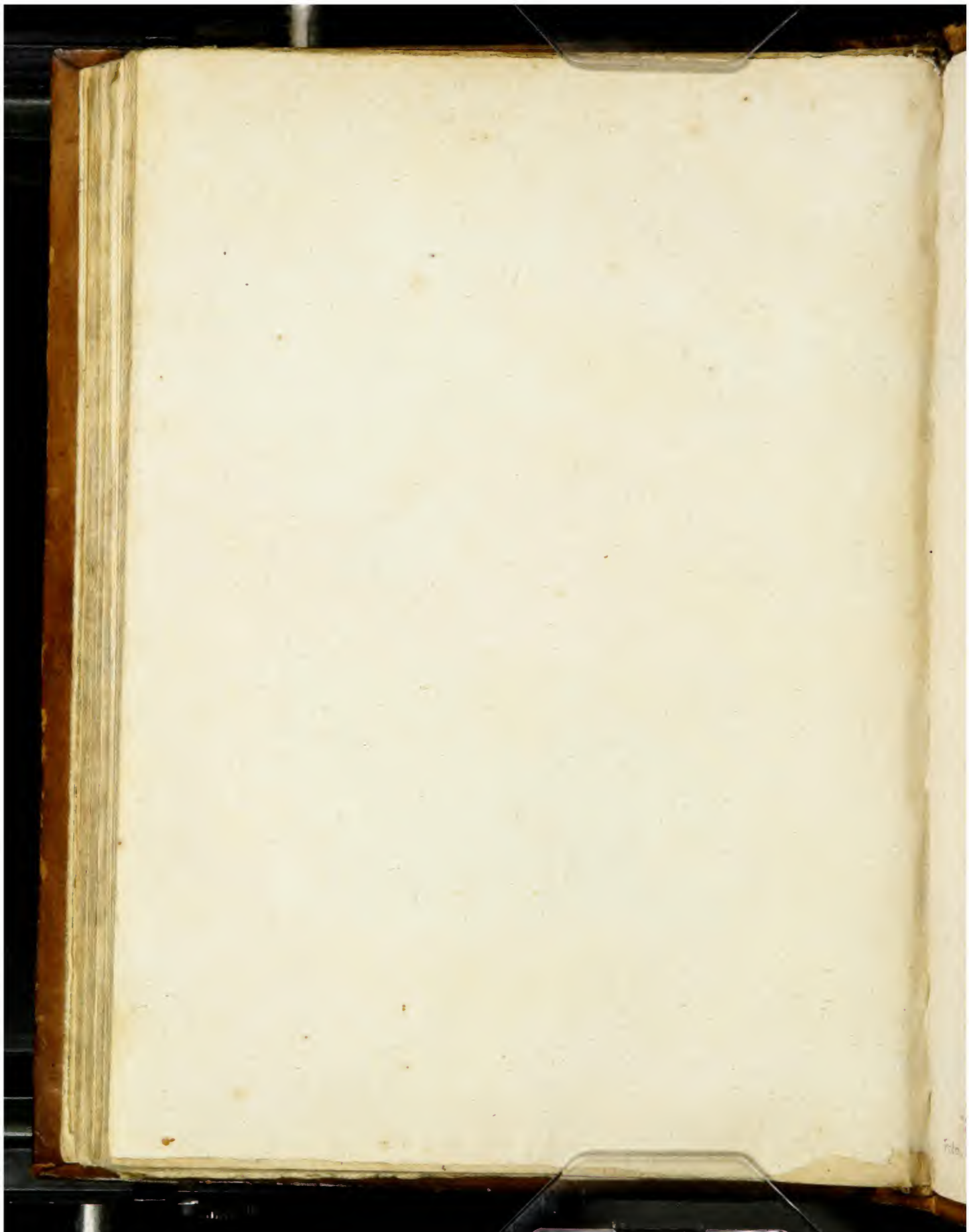
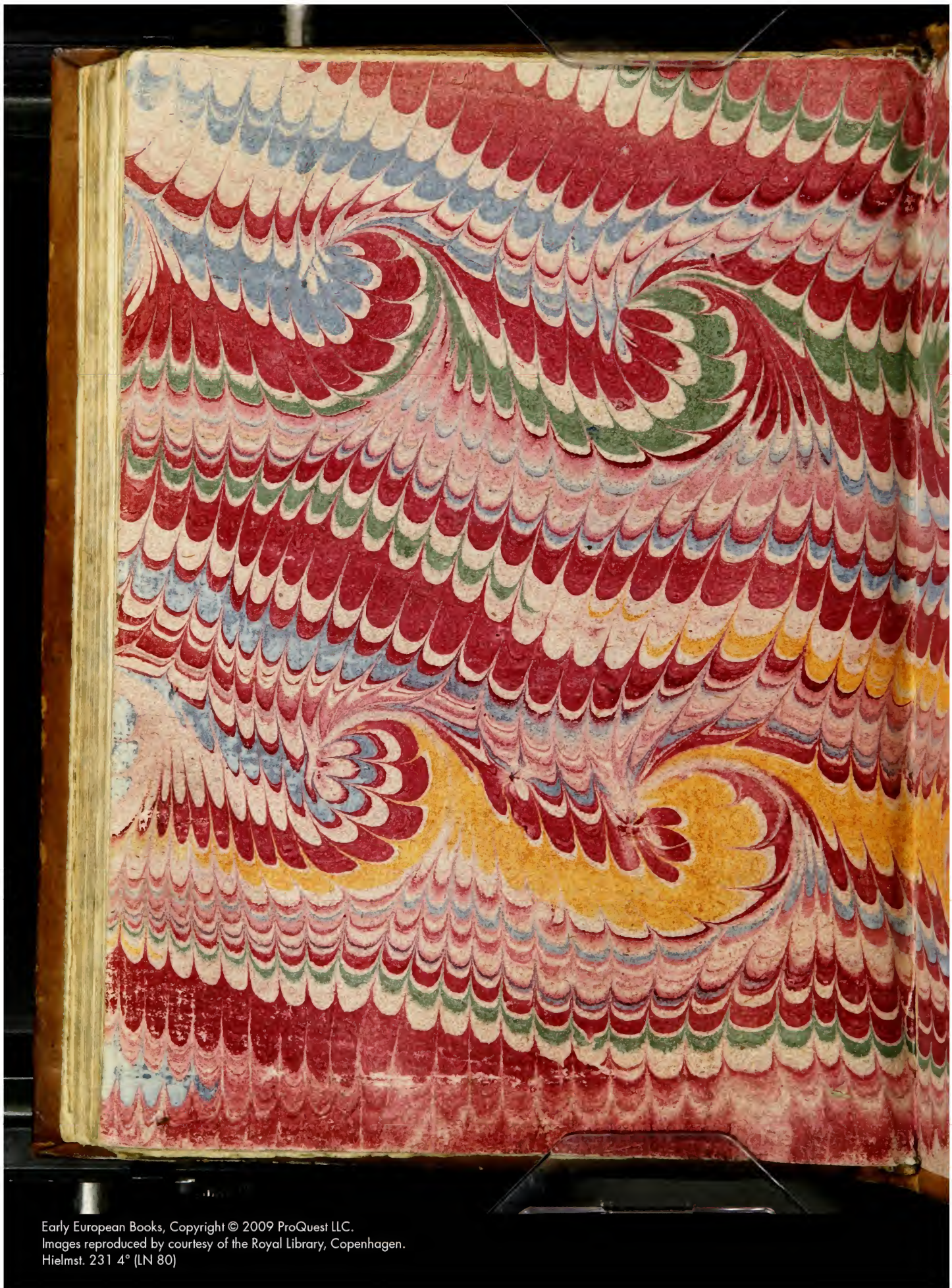

Foto. 9150

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 231 4° (LN 80)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 231 4° (LN 80)